

SZOCÁLIS SZEMLE

SZERKESZTI:

ERŐDI-HARRCH BÉIA

T A R T A L O M

É R T E K E Z É S E K

BÍRÓ BALÁZS: Az 1939. év szociális tartalmú jogtermése	137
RÁCZ GYULA: Az új magyar birtokpolitikai reform	141
NINO FALCHI: A fasizmus agrárpolitikája II.....	145
CSERGŐ KÁROLY: A kubikoskérdés	152
IFJ. ERŐDI-HARRACH BÉLA: Mennyibe kerülne a magyar család- védelem?.....	156

SZOCIÁLIS FIGYELŐ

Néphivatal a szociális védelem szolgálatában (<i>Prof. Erődi-Harrach Béla</i>).....	162
Milyen gazdasági állapotban kaptuk vissza Kárpátalját? (<i>Kolb Béla</i>).....	168
A falusi kisszövetkezetek (<i>Koppány Rezső</i>)	170
Az első magyar tanyai népiskolai internátus (<i>Hilscher Rezső</i>)	171

SZOCIÁLIS TUDÓSÍTÓ

A III. községi kongresszus fontosabb határozatai	173
Mihálffy Antal dr. megbízatása	173
A volt csehszlovákiai társadalombiztosító intézetek vagyonának felosztása.....	173
A munkaügy háborús szabályozása Németországban	173
A balesetek megelőzése a háború alatt Németországban	175
A német orvos ipari és falusi gyakorlata	175
A munkabérek újabb rendezése Olaszországban	175
Az olasz munkásszervezetek tevékenysége	175
Az első olasz autarkia-kiállítás	176
Az olasz kőszéntermelés fokozása	176
Optimizmus Olaszországban	176
A Dopo lavoro új rendszere	176
„A színházi szombat”	176
Az olasz anyák és gyermekek napja	176
A jugoszláv bányaiipar fokozása	176
A legkisebb munkabér Romániában	177
Az angol háborús gyári törvényhozás	177
Országos Ipari Tanácsadó Testület Angliában	177
Biztonság az angol gyárakban	177
Nem lesz sztrájk a háború alatt Nagy-Britanniában	178
Mezőgazdasági munkabérek Angliában.....	178
Húsadagolás Angliában	178
Elelmiszerárak és adagok Angliában	178
Tanulók egészségi állapota Angliában	178
Spanyolország földreformja	178

K Ö N Y V S Z E M L E

<i>Orosz Dezső dr.: A csecsemő-, kisgyermekkor megbetegedési és halandósági viszonyairól. Budapest, 1940. Országos Stefánia Szövetség kiadványa, in lap. M. J. – Az eszmék forradalma. Alfredo Oriani könyve. (A Magyar Jogászegylet kiadása. 384 lap.) Faluhelyi Ferenc – Megfigyelések a bőr foglalkozási ártalmairól. Somogyi Zsigmond</i>	179–184
---	---------

SZOCIÁLIS SZEMLE

TÁRSADALOMPOLITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI

ERŐDI-HARRACH BÉLA

1940. IV. 1.

I. ÉVF. 4. SZÁM

AZ 1939. ÉV SZOCIÁLIS TARTALMÚ JOGTERMÉSE

ÍRTA:

BÍRÓ BALÁZS

I.

A szociális megjelölést különleges értelmében használjuk és azt vizsgáljuk, hogy az 1939-es évben mit alkotott a jog, a szociálpolitika terén és általában a védtelen, vagyontalan, rászorult, főleg gazdaságilag kiszolgáltatott, kisemberek érdekében. Bármilyen érdekes, sőt hasznos volna is a mozgató erőknek: a szellemnek, világfelfogásnak, közvéleménynek, a közvélemény hullámvászásának, okainak és rugóinak, az érdekek hatalmasan küzdő erejének feltárása; a tényezőknél: a tényleges és jogi hatalmak, az érdekeltségek, intézmények, választók, pártok, kormányzat szerepének elemzése, tehát annak vizsgálata, hogy mi és ki alkotja magát a jogot; ezzel nem foglalkozunk, mert nem az alkotás titkait fürkésszük, hanem az alkotás eredményeit ismergetjük. Elsősorban a szociális ügyek szellemi munkásainak ismeretszükségletét tartjuk szem előtt és azt mutatjuk be, hogy a tételes jog 1939. évben milyen újabb munkatereket nyitott és milyen újabb segítségi lehetőségeket adott.

Egyetlen tényezővel: a kormánnyal mégis külön foglalkozunk. Egyrészt azért, mert a mai állami életnek, ha nem is az átalakulása, de általános fejlődési iránya mindenütt és nálunk is az, amint Magyary Zoltán tanulmányaiban bemutatja, hogy a kormány és annak vezetője: a miniszterelnök, az államélet egész terén, az állam életrajzában, fokozódóan kiemelkedő, döntő vezető szerephez jut; másrészt azért, mert ennek a növekvő jelentőségnek elismerését adja az 1939. év törvényhozási alkotása is. Az 1939. évi VIII. törvény cikk ugyanis meghosszabbította 1940. évi június hó 30-ig a kormánynak azt a jogát, hogy a gazdasági és hitelélet rendjének, továbbá az államháztartás egyensúlyának, sőt a termelés folytonosságának biztosítása érdekében, különben a törvényhozás

hatáskörébe tartozó intézkedéseket rendeleti úton megtehesse. 1931. évi XXVI. törvény cikk megalkotása óta a kormánynak megvan ez az évről-évre meghosszabbított joga, azzal, hogy ilyen rendeletet az 1939. évi III. t.-c. óta a képviselőház és felsőház által tagjai sorából választott 36-os, ezt megelőzőleg 33-as, bizottságnak köteles bemutatni. A parlament ezzel törvényhozási jogot ruház a kormánnyal. Alkotmányunk egyik legalapvetőbb szabálya, – az 1869. évi IV. t.-c. 19. §-a – amely a bírót a törvényhez köti és a rendelet jogérvényességének vizsgálatára és mellőzésére feljogosítja – ennek következtében módosul és a 36-os bizottságon átment kormányrendelet épúgy kötelezi a bírót, mint maga a törvény. A 33-as, most a 36-os bizottság nem döntő közeg, csak főleg megfigyelő szerv, a parlament tábori őrsze a kormánnyal szemben. A jogi korlát: az időbeli határ. A magyar parlament ezt a jogot csak évről-évre adja ki kezéből. Hogy meddig? arra választ adni nehéz. 1931. év óta úgy látjuk, hogy az évről-évre való meghosszabbítás folytatódó, sőt 1938. évi XV. t.-c. 9. §-a, a felhatalmazás körét ki is terjesztette, tehát a jogkör tartalma növekedett. A meddig?-re csak az alkotmány íratlan szabálya ad választ. A kolozsvári egyetemnek tudós volt politika tanára: néhai Kuncz Ignác a „Nemzetállam” című könyvében felvetette jóval 1931 előtt, a boldog béke idején, a kormány rendkívüli hatalmának kérdését és azt tartotta, hogy ezt el kell ismerni. Ha a nemzet szükség idején nem tud cselekedni, az állam alanya ez a történelmi erkölcsi lény: a nemzet, tárgy lesz, akkor a kormány épúgy cselekedhetik, tanította, mint a vízbeesett és vízbeülő, úszni nem tudó embert, a bátor életmentő vízbe ugorva, akár hajánál fogva partra húzhatja. Ebben a példában a tudós tanár közvetve a meddigre is megadta a

választ. A vízbefülőt hajánál fogva partra lehet húzni, de a partra megmentettet már a parton hajánál fogva rángatni nem szabad.

II. A kormány folyó év elején megjelent „Egy év a nemzet életében” című könyvecskében, a költségvetés tárgyalásakor adott kormánynyilatkozatokat összefoglalva adta ki. Amit a költségvetés szempontjaiként kiemelt, az jellemzi az 1939. év jogalkotásait is. A kormányt három szempont vezette, mondja a pénzügyminiszter. „Az első az, hogy gondoskodnunk kellett a visszacsatolt területek kulturális, gazdasági, közegészségügyi és egyéb szükségleteiről; másodsorban, de nem másodsorban, gondoskodnunk kellett a honvédség korszerű felszereléséről; a harmadik pedig az, hogy a szociális gondoskodást sem hanyagolhattuk el.” A miniszterelnök minket érdeklő vallomása és beszámolója az, hogy „a szociális igazgatás terén sokkal többet szeretünk volna tenni, mint amennyit tehetünk. A néptáplálkozás terén és a fertőző betegségek megállítására terén teszünk egyes intézkedéseket. Így 53 új tüdőbeteg gondozót állítottunk fel 600 ágygal. A kórházépítés terén is történt egy és más. Két és félmillió pengőt tudunk adni gondozásra. 148.000 kg ingyen cukrot osztottunk szét, 110 egészségházat létesítettünk és 180 új kórházat építettünk. 3000 kislakás építésére 20 millió pengős kölcsönt tudunk adni.”

A bírálat, akár elismerést, akár gáncsolást foglal magában, nehezen volna a napi politikától elválasztható, ez pedig nem a mi feladatunk. Ami fontos, az, hogy a kormány, amelynek élén most a háború alatti hadigondozás volt főkezelőbiztosa, a szociális gondoskodást egyik főfeladatának ismeri és ami megnyugtató: az, hogy nem lehet elképzelni nálunk semmiféle olyan kormányt, amely ezt a szempontot szem elől tévesztené.

III. Áttekintve az 1939. év jogtermését, a törvényeket, rendeleteket, bírói döntéseket, a szociális haladás folytonosságát látjuk. Ezeket egyenként vesszük.

Az alkotmányosság legújabb helyreállítása: 1920 óta, húsz év alatt, a törvényhozás 699 új törvényt alkotott, legtöbbet 1921-ben, ötvenötöt és legkevesebbet 1939-ben, húszat. Statisztikai szempontból említjük meg, hogy az 1939. évben alkotott húsz új törvény 377 §-ból és egy nemzetközi szerződés becikkelyezése folytán 8 cikkből áll. Ha a honvédelemről alkotott II. törvénycikk 235 §-át levonjuk, a felül maradó 19 új törvény csak 142 §-ból és 8 cikkből áll. Szociális szempontból a rengeteg új törvény és a nagyszámú jogszabály helyett mindenki él a naiv nagy vágy, hogy kevés, de jó törvényt kérünk. Nem találjuk helyesnek, amit épp a szociális törvényeknél látunk, hogy ugyanazt a kérdést szabályozó egyik törvény a §-ok halmazával a részle-

teket szabályozza, a másik röviden végez. Ami már nemcsak vágy, hanem okos és jogos követelmény.” az, hogy a törvényjavaslatok előre közzé tétessenek, tanulmányozásukra, bírálatukra, idő és alkalom adassék és ne kapjon lábra a megrohanásos törvényalkotás rendszere, amikor a titokban tartott javaslat és tervezetről a nagyközönség csak akkor értesül, amikor törvénné lett és aztán derülnek ki hibái és mindjárt fejelni vagy módosítani kell.

IV. Két nemzetiszínű keretben megjelent új törvényünk már alakjával is hirdeti, hogy 1939. év két törvényalkotása nemzeti örömet jelent. Sorrendben az első a honvédelemről alkotott II. törvénycikk, amely azt jelenti, hogy a trianoni békeparancs újabb köteléke is lehullott és a törvényhozás az általános védkötelezettség elve alapján szervezeti honvédelmét; a második a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeknek az országgal egyesítéséről alkotott VI. törvénycikk, amely mindkettő rendkívüliségét mutatja az is, hogy paragrafusba nem foglalt nemzeti hitvallással kezdődik.

A területi változással függ össze a XVIII. t.-c., amely a visszatért kárpátaljai területen országgyűlési képviselők választásáról intézkedik. A területi változással összefüggő kérdéseket a kormány és a miniszterek által kibocsátott rendeletek nagy száma rendezi, ezek illesztik be a visszatért területeket az állami szervezetbe és a meglévő jogrendszerbe.

V. A honvédelemről szóló törvény (1939. II.) azzal, hogy az egész nemzetet, illetve az egész lakosságot bevonta a hadi szervezetbe, a szociális munkának már a békében is hatalmas területet nyitott. Ami nagyjelentőségű az, hogy ennek a munkának biztos törvényes alapot adott. Most már ezek pontos megismerésére kell súlyt helyezni, hogy ne ismétlődjen meg az, ami a világháború elején történt. Olyan nagy kultúrájú városban is, mint Kolozsvárt, a társadalmi tényezők és a magas polgári hatóságok vezetőinek bevonásával tartott első értekezleten sok jóakarátú felszólalás kereste a segítség módját és meglepetésként hatott, hogy a segítsérről már az 1882-ben alkotott XI. t.-c. intézkedik. *Fel kellett fedezni*, hogy törvény van.

A honvédelem is a nagyüzem minden veszélyével jár a békében is, és ezeket igyekszik berendezéseivel elhárítani, megelőzni, de beállott események kárt okozó hatásainak következményeivel is számol. Maga a törvény 223 §-ában a szociális gondozás alapelveit adja. A törvény alapján teljesített szolgálatból kifolyólag szenvedett sérülés, sebesülés, egészségrontás és halál esetében a rászorultnak és hátramaradott hozzátartozóinak támogatást ad. A részletes szabályozást a rendeletek adják. Alapvető a 11.200/1939. M. E. számú rendelet, (1. még 58.000 és 60.700/1939. H. M. eln.). Még az igénybe vett nő férjéről is gondoskodik, ha munka- és kereset-

képtelen. Nagyjából a magánjogi tartás szabályai érvényesülnek itt is. A hadigondozás nemcsak állami, hanem – amint a honvédelmi miniszter is hangsúlyozta – társadalmi szociális és karitatív feladat is.

Nemcsak a háború áldozatainak, de a honvédelmi üzem békebeli károsultjainak is megvan erre a jogos igényük. A költségvetés 1935-36. évtől kezdve a hadigondozottak és hátramaradottak ellátására évi 17,735.000 pengőt biztosít. A rokkantak járadékát lényegesen felemelték, a miniszteri nyilatkozat szerint ez évi három és félmillió pengő többletet jelent.

De gondoskodik a törvény 222. §-a a hadisegély, a 79. §-a a nős és gyermekes hadkötelesek és a tényleges szolgálatra vagy kiképzésre idősebb korban igénybevetettek részére családi segély adásáról is. Már előbb a 13.440, 22.900, 42.730 és 55.066/1939. H. M. eln. számú rendeletek szabályozták ezeket a kérdéseket, az alapvető részletes szabályozást az 55.055/1939. H. M. eln. számú rendelet adja.

A honvédelmi törvényen (212. §. 2. és 230. §, 6. bekezdésében foglalt felhatalmazáson) nyugszik a közérdekű munkaszolgáltatnak az 5070/1939. M. E. rendelettel történt szabályozása. Ennek a rendeletnek 8. §-a intézkedik az ellátás és gondozásról, A gondozás részletes szabályait a már felsorolt rendelet foglalja magában.

VI. Szociálpolitikát érintő törvényalkotásokat áttekintve, öt törvényről emlékezünk meg. Az első munkás-részletkérdést érint. Az 1939. évi I. t.-c. a nőknek bányában föld alatti munkára alkalmazása tárgyában a Genfben 1935. évben tartott Nemzetközi Munkaügyi Egyetemes Értekezlet által tervezet alakjában elfogadott nemzetközi egyezményt cikelyezi be. E szerint nőket korkülönbség nélkül tilos a bányákban a föld alatti munkára alkalmazni.

Az 1939. évi IV. t.-c, az ú. n. zsidótörvény, közismert. A cél: a keresztény fajokhoz tartozók védelme a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásával. A törvény végrehajtása most van folyamatban. Ennek érdekében az év folyamán 12 rendelet jelent meg. A szociális kérdés rendezése szükségkép, következményként, kapcsolatos és ellentétes más szociális kérdést vet fel. A zsidótörvény a keresztény szociális kérdést akarja rendezni és felveti a zsidó szociális kérdést is. A törvény 22. §-a ez utóbbi kezelését csak a zsidók kivándorlásának előmozdításában és vagyona kivitelének szabályozásában látja. Olyan fontosnak találja ezt, hogy a kormányt itt is törvényhozási jogkörrel ruházza fel. A kérdés azonban nem ilyen egyszerű és bár a zsidó hitközségek a zsidók, szociális gondozását példát nyújtóan, nagy részben elvégzik, mégis részben a jogalkotásra is, e téren újabb feladat vár.

A harmadik ilyen alkotás az 1939. évi IX. t.-c. A törvény rövid szövegében látszólag egyszerű adóügyi rendelkezésről szól, a tisztviselők és munkásházak, az olcsóbérű kislakások és inséglakások adómentességét szabályozza. Valójában ez az adótörvény, amint a végrehajtási utasításból látjuk: lakásokat termel, munkaalkalmat ad, gyakorlati szociálpolitikát csinál: egészségügyet, szegényügyet, társadalmi békét szolgál. Ez a törvény nem szociálpolitikai pohárköszöntő, hanem valóságos alkotás. Az 1930. évi XI. t.-c. 2. §-ának g) pontja Kormányzó Urunk tíz éves országglásának megörökítése emlékezetül az állam tulajdonában levő tizedik kerületű Ó-hegyen 1000 házzal munkások és tisztviselők részére kertes családi ház-telep létesítését határozta el, amely elhatározás már csak azért sem válhatott valóra, mert maga a hely sem volt erre alkalmas.

A törvény részletes végrehajtási utasítását a 123.800/1939. VII. P. M. számú rendelet adja. 1941 október 31-ig így 1. építi fel az OTI, 1000 tisztviselő és munkásházzal a Horthy-telepet a VI. kerületben, pontosan megkövetelt egészséges, modern építkezéssel és beosztással, 2. létesíti a főváros hasonló követelményekkel, főleg a sokgyermekes családok részére, a városi olcsóbérű, legfeljebb két szoba és mellékhelyiségekből álló kislakások tömegét és 3. nyílik határidőhöz nem kötötten, nemcsak az állam, törvényhatóságok, községek, hanem intézmények, egyesületek és magán-személyek részére is lehetőség a szegények, inségek, vagy hajléktalanok elhelyezése céljából állandóan adómentes épületek létesítésére.

Az 1939. évi XII. törvénycikk a nem kereskedő kisembernek ad védelmet a részletügyletes visszaélésekkel szemben. A részletügylet komoly gazdasági szükség is, mert a kisember legszükségesebb tárgyakat is csak részletfizetés mellett szerezheti meg; de könnyű alkalmat nyújt a visszaélésre és különösen a biztos fellépésű, ékesszóló rábeszélő ügynököknek, a kisember megszedítésére és ügyletkötésbe beugratására. A törvény jellegzetes szociális törvény, csak egyes kérdéseket és csak egyes árukra rendez. Általában csak mezőgazdasági-, varrógép vagy kerékpárnak részletfizetésre eladására vonatkozik. Fontos, általános szabály, hogy bármely árunak részletfizetésre vétele esetében, ha az áru vételára ötszáz pengőt nem halad meg, a nem kereskedő vevő, az áru átvétele előtt, az ügylettől az eladó címére a szerződés megkötésétől számított nyolc nap alatt az eladó címére postára feladott ajánlott levélben visszaléphet és az eladó a kapott váltót ennek a jognak gyakorolhatásáig és gyakorlása esetében másra nem ruházhatja.

Az ötödik: 1939. évi XVI. t.-c, amely az 1938. évi XII. törvénycikk alapján biztosított

gazdasági munkások özvegyeit is járadékban részesíti. Közóhaj volt, hogy a munkás halála után a még jobban rászoruló özvegy ne maradjon támogatás nélkül. A mostani földművelésügyi költségvetésben az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet javára állami hozzájárulásra és rendkívüli segélyezésre adott összeg 7,045.000 P-t jelent.

VII. A kibocsátott rendeletek tömege az árelenőrzés, árszabás, anyaggazdálkodás, áru zárlávétele, zár alóli feloldása stb. útján a gazdasági élet és a rendkívüli állapotokkal járó nehézségeket akarják elhárítani, bajait leküzdeni. De jelentek meg rendeletek, amelyek nem átmeneti jelentőségűek. A munkaügy terén a 77.001/1939. F. M. rendelet az 1937. évi XXI. t.-c.-nek a legkisebb munkabérre vonatkozó rendelkezéseit, 1939 március hó 1 napjától a földmunkásokra is életbe lépteti. Kilenc rendelet szabályozza a munkaidőt a gyógyszerész, ipari és pénzügyi alkalmazottakra. A gyermekgondozás terén a 280/1939. B. M. rendelet a gyermekgondozónői szolgálatot és képesítést szabályozza. A szegényügy terén az 59.000/1939 P. M. számú rendelet a szegény részére, a meglévő személyes illetékmentesség mellett, okirati illetékmentességet ad, a hatósági szegénységi bizonyítványon kívül az illetőségi, állampolgársági, az alkalmazás vagy állás elnyeréséhez, iskolába, nevelőintézetbe való felvételhez vagy tandíjkedvezményhez szükséges bizonyítványokra.

VIII. Nemcsak a törvényhozás a törvény, a kormány a rendelet alkotásaiban, de a bíróságok ítéleteikben a törvényes szabályok kereteinek kitöltésénél, a rendelkezések magyarázatánál a szociális szempontokat – Staud helyes mondásaként a jogszabály etizálását – mindig igazságos figyelembe veszik. Szakadatlanul és észrevétlenül folyik ez a munka. A haladást a joggyakorlat szociális irányzatában és lassú átalakulásában látjuk, kifejezettebben észlelhetjük, amikor a bíróságok elvi irányban nyilatkozhatnak a jogszabályt jelentő döntvényeikben és jogegységi határozataikban.

A döntvények terén a rendes bíróságnál a Kúriánál ily irányban az 1939. évben nincs termés (nem ilyen az év folyamán alkotott 40. számú büntető és a 97. számú polgári döntvény). A munkaügyi bíraskodásnál I. K- ben ebben az évben jelent meg a budapesti kir. ítélőtáblának az előző évben hozott 8. számú jogegységi határozata, amely szerint a munkások biztosítási kötelezettségének elbírálásánál a biztosítási bérhatár szempontjából csak az előre kikötött fix összegű javadalmazást kell számításba venni.

Bővebb alkalma volt a közigazgatási bíróságnak a szociális szempontok érvényesítésére. Ezeknek a jogegységi megállapodásoknak egy része magától értődő, más része betűt repeszt és az értelmet, a szociális gondolatot juttatja kifejezésre. Ha az adó a megélhetést veszélyezteti, nem attól függ az adó törlése, hogy a végrehajtó fut gyorsabban vagy a hatóság siet a kérés elintézésével, mondja a 321. sz. megállapodás, amely adóelengedés esetén az időközben befizetett adó törlését rendeli el. A megélhetést és a családot védi: a nő és gyermek-tartásdíjnak kereseti adó alá vonását rendező 326. sz. és a családtag nemcsak keresete, hanem jövedelme évi 600 P-t meg nem haladó részének a családfő jövedelemadóalapjánál figyelmen kívül hagyásáról rendelkező 336. számú megállapodás. A rokkantellátási adó alól mentesíti és védi a hadirokkantat a 339. sz. megállapodás nemcsak akkor, ha adófőkönyvben önálló adóalanyként szerepel, de akkor is, ha csak részbirtokos – a Károly-csapatkeresztet azonban érvényes tételes jogi rendelkezés folytán, a következtelenségtől nem tudja megóvni. Régi jogos panaszt orvosol a 338. számú, amely az albérlő és családtag köztartozása miatt a főbérlő vagyonának elvételét nem engedi meg. Ezek a kis részletkérdést rendező határozatok nagy tömegek érdekeit érintik.

IX. 1939. év véget ért, a szociális alkotás munkája azonban nem; az tovább folyik. A cél: szociális igazságossággal a magyar nemzetet és népet, meg- és fenntartani, egységbe olvasztva megerősíteni, gondozni az erre rászorult magyar népet.

AZ ÚJ MAGYAR BIROKPOLITIKAI REFORM

Írta:
Rácz Gyula

Erős szociális szellem, a kisember életviszonyaival való komoly törődés és elszánt segíteni akarás hatja át a földművelésügyi miniszternek a kishaszonbérletek alakítását, kisbirtokok és házhelyek juttatását előmozdító törvényjavaslatát. A magyar paraszt földéhségének – mint politikai és szociális tényezőnek – széles területeken kielégítését, a magyarság gerincét alkotó parasztság birtoktalan százezreinek a magyar termőföldbe való bekapcsolását, begyökereztetését – lehető rövid idő alatt – kívánja megvalósítani az új földreform. Tudja jól a javaslat betérjesztője, hogy hazát ad az, aki e derék parasztságnak földet ad: a szociális és a katonai honvédelem élő bástyafalát alkotja meg, amikor az eddig elzárt nagybirtokok egy részéből saját otthonba és gazdasági önállóságra juttatja az eddigi bérmunkás parasztnép százezernyi seregét. Mindezzel növelni akarja a társadalom belső kohézióját.

A törvényjavaslat a magántulajdon elve alapján áll, mégis igen mély beavatkozási jogot biztosít a tulajdonossal szemben a földreform céljára igénybevehető szántóföldrészek tekintetében. Látszólagos ellentét mutatkozik itt a magántulajdoni elv és a beavatkozás gyakorlata közt; ezt a törvényjavaslat indokolása behatóan megmagyarázza.

A múlttal szemben érdemes és komoly újítást hoz, hogy a miniszter őszintén feltárja törvényjavaslatának indokolásában az ország birtokpolitikai és szociális helyzetét. A nagybirtok megosztási folyamata 1914-ig hazánkban nem tartott lépést a nyugati országokban lefolyt földbirtokfelaprózás folyamatával és a meg nem oldott birtokpolitikai problémák súlyos örökségként maradtak a csonkaországra. A veszített háború után megsokasodva és kiéleződve vártak megvalósításra azok a birtokpolitikai feladatok, amelyeknek kedvezőbb körülmények között lehetséges megoldását a háború előtt elmulasztottuk. A birtokmegosztás nem követte a kisbirtokos és munkásnép nagy szaporodását, ezért már a háború előtt súlyos gondokat okozott a falusi nép társadalmi feszültsége, amelyet részben a kivándorlás enyhített; de ez a feszültség a háború után szinte elviselhetlenné lett, mivel a trianoni szerződés miatt a nagybirtokok szántóterületének aránya az ország összes szántóterületéhez viszonyítva – 21.4%-ról 28%-ra emelkedett; a hitbizományi kötöttségben tartott szántóterület aránya is 3.2%-ról 4.7%-ra emelkedett. Másik oldalon a kisbirtokoknak előzőleg bírt 66%-os aránya 55.5%-ra csökkent. Mindennél súlyosabb volt ezenfelül a földnélküli mezőgazda-

sági bérmunkásnép aránytalan megduzzadása 33.7%-ról 40.1%-ra (848.600 kereső). Eltartottjaikkal együtt arányuk az összes mezőgazdasági népesség 42.9%-ára emelkedett. Számuk 1930-ban 13825.000.

Ezek a súlyos aránytalanságok és a túlfeszített szociális ellentétek, a tulajdoni és birtoklási viszonyokba való beavatkozásokra kényszerítették a kormányokat. Ezért alkotta meg a törvényhozás az 1920: XXXVI., 1924: VII., az 1936: XXVII. törvényeket, hogy a megmerevedett nagybirtokok területének legalább kis részét megnyissa a terjeszkedni nem tudó földművesnép előtt.

A húsz év óta hozott birtokpolitikai törvények azonban nem tudtak a szükségletet kellően kielégítő módon földet és munkát adni a népek, ezért a munkanélküliség, az elégedetlenség és a szociális feszültség csak növekedett. Láta a kormány, hogy több föld kell a terjeszkedő népességnek, több munkaalkalom kell a bérmunkásoknak és nyugalom a mezőgazdasági termelésnek. A látszólag ütköző birtok-, termelési és politikai érdekek kiegyenlítésével a régen vajúdo problémákat meg kell oldani és a mezőgazdasági termelés fejlesztéséhez nélkülözhetetlen nyugalmi helyzetet biztosítani kell.

Ezek a követelmények és viszonyok indították a földművelésügyi minisztert arra, hogy eltérjen az eddigi telepítéstől mint kizárólagos módszertől és a kis-haszonbérlet-rendszert tegye birtokpolitikájának kiszélesített alapjává.

A törvényhozó már látja a különböző messze néző célokat, tudja, hogy javaslatával nemcsak az ország gazdasági teljesítőképességét és szociális biztonságát, de a nemzet jövőjének kialakulását is kell szolgálnia. A politikus nem légüres térben alkot, nem csinál tabula rasat, számol a meglévő valósággal: a termelés és fogyasztás zavartalan folytonosságának lehető fenntartásával, a rendelkezésre álló pénzerővel és a földarabolás s birtokbavezetés egyéb sokféle előfeltételével, ezért kétféle birtoktípussal akarja célját megvalósítani. A miniszter elvileg a tulajdonbajuttatás alapján áll és tulajdonbirtokot kíván adni – végeredményben – 1,500.000 kat. holdon minden igénylőnek. Ezt azonban fokozatosan tudja csak elérni. Annak a kisebb számú törpebirtokosnak, aki a megállapítandó földártnak 25 százalékát előre meg tudja fizetni s megfelelő felszerelése is van, már az első lépésnél tulajdont ad. Ilyen azonban aránylag kevés lesz és a földmunkások azonnali kenyérhez juttatása, továbbá a most telepesek nélküli lakatlan nagy szántóföldek rendszeres betelepítése céljából utasítja a földművelésügyi

minisztériumot, hogy évente legkevesebb 100.000 kat. hold szántóföldet szerezzen meg túlnyomóan kishaszonbérletek létesítésére; a haszonbérlet tartamát időhöz nem köti. Az 5. §-ban megadja a módot arra is, hogy néhány év múlva a kishaszonbérlet területét tulajdonbirtokul is megszerezhessék a juttatottak. Szerinte a kishaszonbérlet előkészíti a tulajdonbalépést, mert a kisbérleti föld beállítása a termelésbe sok munkát, felszerelést, előkészítést, befektetést kíván a kisbérletől is; jobb, ha előbb a kisbérleten dolgoznak s ott anyagilag megerősödnek és így a vételár kamatainak, tőketörlesztésének, adójának s egyéb pénzbeli terheinek gondjaitól mentesítve alapítják meg tanyájukat s csak azután vásárolják meg tulajdonul a termelésbe beállított kisgazdaságukat.

Nagy érdeme a javaslatnak – és ez nagy haladást jelent előző hasonló törvényeinkkel szemben, hogy elvileg mind a magán és a vállalati, kereskedelmi, pénzkölcsönzési vállalati, mind a jogi személyek: alap, alapítvány, egyházi testület, hitbizományi s hasonló tulajdonokat, kötelezheti és bevonhatja kishaszonbérletek létesítésére. Különösen a hitbizományi és holtkezi és egyéb vállalati nagybirtokok eddig érintetlen nagy szántóföld területei akadályozták meg az egészséges kisbirtokok kialakulását és a széles néprétegek közérdekből földhöz juttatását, valamint gazdasági önállósítását. A kishaszonbérletek céljára átengedési eljárás alá vont földbirtokok körét és sorrendjét úgy állapítja meg, hogy a birtokpolitikával velejáró terhek első sorban és fokozottabban a nagyobb kiterjedésű ingatlanok tulajdonosaira háruljanak és a kisebb birtokosok kimehessenek. A nagyobb földbirtokosok között is első sorban azokra a rétegekre kívánja hárítani a földátengedésnek terhét, amelyeknek a földdel és annak népével való személyi kapcsolata lazább, mint azoké, akik csupán a földből és csupán a földnek élnek; ennél fogva a nyilvános számadásra kötelezett kereskedelmi, ipari vállalat, pénzkölcsönnyújtásával iparszerűen foglalkozó cégbejegyzésre kötelezett vállalat, a külföldön élő magyar és külföldi állampolgárok, valamint egy év óta megműveletlenül hagyott birtokok szántóföldjeit 300 holdon felül 30%-tól 90%-ig vonja, átengedési eljárás alá. Ugyanazon birtokosnak az ország területén összes birtokai 1500 kat. holdon túl egybeszámoltatnak az átengedésre kijelölhető hányad megállapítása végett.

Az előző csoportokba nem tartozó magánszemélyek, továbbá korlátolt forgalmú birtokok, a természetes és a jogi személyek, az egyházi testület, egyesület, alapítványi vagyonhoz tartozó birtokok szántóföldjeit 500 holdon felül 20 százaléktól 80 százalékig (500-1500 = 20%, 1500-4000 = 40%, 4000-10.000 = 60%, 10.000-en túl 80%) kívánja általa-

ban átengedési eljárás alá vonni. Az igénybevétnél a házi kezelésben, továbbá 1864. évi július 28 óta ugyanazon család tulajdonában tartott birtokoknál 500 holdat mentesít az átengedés alól. Több kedvezményt tesz az intenzív művelés alatt álló egyházi, hitbizományi és szabad nagybirtokosokra.

Ha a tulajdonosnak több élő törvényes gyermeke van, az első és a második élő törvényes gyermeke után egyenként még kétszázötven, a harmadik és a negyedik után egyenként még háromszáz, az ötödik és a további után egyenként még négyszáz kat. holdat érintetlenül kell hagyni. Sőt a felsőház módosító javaslata után, áthidaló megoldásként beiktatja a képviselőház azt a további kedvezményt is, hogyha a tulajdonos ősi birtokos család ivadéka, az első gyermek után járó kedvezményül 250 kataszteri hold többlet meghagyását akkor is kérheti, ha csak egy élő törvényes gyermeke van; a kérelmet a földművelésügyi miniszterhez kell beadni. A kérelem ügyében ennek a kérdésnek elbírálására kinevezett szakbizottság dönt az összes körülmények méltányos figyelembevételével. Az a gondolat vezet e tágkörű kedvezmények megállapításánál a törvényhozót, hogy a belterjesen kezelt és a sok munkaalkalmat nyújtó nagy gazdaságok munkásait ne kelljen tömegesen és sürgősen elbocsájtani.

A korlátolt forgalmú birtokoknak adott kedvezmény eléggé jelentős és a végrehajtás során az átengedésre kötelezés alól bizonyára nagykiterjedésű szántóföldek mentesítését teszi majd lehetővé, ami azért nagy kár, mert a szántóföldek javarésze marad elvonva a kisemberek tanyaalapítása alól éppen a Dunántúlnak veszélyeztetett megyéiben. E veszélyes időkben rá kell mutatnunk, hogy a korlátolt forgalmú földbirtokok összes területéből még mindig 1,288.077 kat. hold a szántóföld, holott ugyanakkor az öt holdon alóli földbirtokok összes szántóföld területe 1,493.684 kat. hold, amely 821.627 törpeföldbirtok között oszlik meg. Erdély hét millió hold elveszett magyar birtokának, amelyet háború előtt a csongrádi és békésmegyei kubikosoknak nem parcelláztak, intő példáját nem lehet elég gyakran az érdekeltek figyelmébe ajánlani. Európa térképe újjárajzolásának és néptelepelyeinek faji, vérségi érdekek szerint való átcsoportosításának viharos korát éljük. Az 1902-ben már előrelátott veszély többé nem elmélet, de nemzeteket megrázó élő dinamikus erő. Az előző nemzedék nem tanult meg évtizedekben előre gondolkodni, sem előre látni és különösen nem tudta elhinni előrelátott nagy változások törvényszerű bekövetkezését, ezért fontos, hogy a mai nemzedék felismerje azt a nemzeti követelést, hogy az összes szántóföldeket korlátolt forgalmú kötöttségből szabadabbá kell tenni és a kötött birtokok területét kizárólag az erdővidékekre

kell korlátozni. Az erdőtelepítés és fakitermelés üzemterve egy-két nemzedék életén át oldható meg legcélszerűbben és leggazdaságosabban, az erdőterületeken így helyén van a kötött nagybirtok és a szükséges munkaalkalmakat biztosítani is tudja az ottani vagy odatelepített munkásoknak és falvaknak.

A törvényjavaslat átengedésre kötelezi a folyamatban levő nagybérletek területének harmadrészét kisbérletek céljaira abban az esetben, ha a haszonbérleti szerződés leteltéig három évnél hosszabb idő volna hátra. Az ilyen haszonbérletek jogviszonyait szabályozza a tulajdonos, a haszonbérlő, az állam által kijelölt hitelintézet, továbbá a kishaszonbérlők érdekeire való tekintettel. Erre nagy szükség is van, mert ezzel hozzáférhetővé teszi a hosszú időre lekötött nagybérletek jelentős területét is földreform céljaira. És ez azért nagyjelentőségű, mivel az egészben vagy részben bérbeadott földbirtokok területe 2,798477 kat. hold, melynek harmadrésze szántóföld.

A kishaszonbérletek határdeje, összes egyéb feltételei a helyi viszonyok, a föld minősége, fekvése, értékesítési lehetőségei, közlekedési viszonyai teljes mérlegelésével lesz később megállapítható. Azonban nagy hangsúllyal kell rámutatni arra az elvi álláspontra, hogy az összes kisbérlet feltételeket a végrehajtás során, még a birtokbabevezetés előtt szükséges megállapítani és az érdekeltekkel közölni, mivel a múlt reformok tapasztalatai szerint az utólagos megállapításból a kisbérlőkre is, a földtulajdonosra is olyan anyagi hátrányok, a föld termőerejének kiuzsorázása, melioratók elhanyagolása, jogi komplikációk, perek keletkeztek, melyek megintgatták a kisemberek anyagi helyzetét és értéktelenné tették magát a kisbérletjuttatást is. Ugyanez éli a juttatott kisbirtokok tulajdonjogi viszonyaira és a föld árara is.

Továbbá az 5. §. (2) bekezdésében biztosított azt a jogot, hogy a kisbérlő bármikor kérheti az általa bérletben művelt területnek tulajdonba juttatását, feltétlenül szükséges kiegészíteni azzal a rendelkezéssel is, hogy *az állam tartozik ezt a kérését teljesíteni* mindenkinek, aki a törvényben előírt feltételeket megtartotta. A kisbérlők lelki és anyagi biztonságát s következőleg a földnek okszerű kezelését, termőerejének rendszeres pótlását szolgálja ez a rendelkezés. Érdeke a tulajdonosnak s a bérlőnek egyaránt.

A kishaszonbérlet és kisbirtok juttatását intéző szervek a törvényjavaslatban: a földművelésügyi miniszter, a vármegyei közigazgatási bizottság gazdasági albizottsága, a járási (városi) mezőgazdasági bizottság, községi előjáróság, gazdasági felügyelőség; ezek bármelyike kérelmére megindulhat valamely birtok ellen az átengedésre kötelező eljárás.

E fakultatív jogot ki kell egészíteni azzal, hogy az illetékesek az eljárást *tartoznak is* megindítani az érdekeltek kérelmére. Ennek kimondása is szükséges, mivel – tapasztalat bizonyítja – a szervezetlen és vezető nélküli földművesnép joga nem tud mindig érvényesülni az alsófokú közigazgatási hatóságnál.

A mezőgazdasági ingatlanok elidegenítését, átruházását, újak szerzését a miniszter jóváhagyásától teszi függővé – jövőben – a javaslat és fenntartja az állam elővásárlási jogát földbirtokpolitikai célokra minden mezőgazdasági ingatlannal szemben. Állambiztonsági szempontok szintén itt érvényesülnek.

Igen értékes része a törvényjavaslatnak a földművesnép házhelyszerzését előmozdító fejezete, amelyet majd külön ismertetünk.

A törvényjavaslat az egész vonalon megvalósítani akarja azt a gondolatot, hogy az ingatlanok átvételére, birtokbaadására, a kishaszonbérlők és a földtulajdonos között levő anyagi, jogi ügyek lebonyolítására, továbbá a kishaszonbérlőktől a haszonbér és a kisbirtokosoktól a törlesztés-kamat beszedésére, a gazdálkodás felügyeletére: új hitelintézeti szervet jelöl ki. Ez a közbeeső harmadik személy az, amely a birtokosnak az átengedett földért járó bért, kamatot, törlesztést kifizeti és garantálja, és amellyel a kishaszonbérlő is közvetlen jogviszonyba lép. Kötelezni kívánja a javaslat a földhöz jutókat mennél több földbérlőszövetkezet alakítására is az OKH kebelében. Ez az intenció mindenesetre helyeselhető. Viszont itt ügyelni kell arra, hogy a kisemberek érdekei az eddiginél hathatósabb módon és intézményes védelemben részesüljenek a központtal szemben is.

A földreform végrehajtó központi szerve az 1936: XXVII. törvény rendelkezései alapján felállított Országos Telepítési Tanács és Országos Telepítési Igazgatóság a földművelésügyi miniszter hatásköre alatt. Ez a szerv az állami költségvetésből rendes évi dotációban részesül, így a telepítési alap 1940-re 34 millió pengő juttatást kap, hogy a fenti szerv útján 218.000 kat. holdnak kishaszonbérletbe juttatásáról, 11.000 házhely szerzéséről, 6 telepes község létesítéséről gondoskodják, 19.800 kat. holdat tulajdonba adjon.

Azok a birtokszerzők, akik a törvényjavaslat alapján (29. §.) tulajdont szereznek, vételári előlegként az ingatlan vételárának legalább 25 százalékát és haszonbérlet esetében egy évi haszonbért kötelesek előre fizetni. A birtokszerzők, házhelyevők, kishaszonbérlők által fizetendő ellenértéket, haszonbért búzában vagy rozsban kell megállapítani. A fizetést pengőben kell teljesíteni.

Az 1936: XXVII. törvény alapján tulajdonba adott földet, a telepítési alpból, az egész becsérték megfizetésével kártalanítja. A kártalanítási összeg

felét (50%), az ingatlan birtokbavétele előtt pengőben kell kifizetni; a másik felét pedig 30 év alatt, évi 4%-os utólagos kamatozás alapulvételével törlesztendő kötvényekkel kell kiegyenlíteni. A kártalanítási 50%-ot és a kötvényeket is búzában, vagy rozsban – aszerint, hogy az átengedett terület főterménye búza vagy rozs – kell megállapítani és pengőben fizetni, a Budapesti Közlönyben havonta hivatalosan közzétett búza és rozs ára szerint.

A haszonbért is búzában vagy rozsban kell mindenkor megállapítani és szintén pengőben kell fizetni.

A telepítési alap hitelműveletek útján is végezhet haszonbérlet-, házhely-, kisbirtokjuttatást és telepítést.

A kötvényeket a kincstár szavatossága mellett az ingatlanok átvételére kijelölt hitelintézet bocsátja ki, a földművelésügyi és pénzügyminiszter által megállapított részletes jogszabályok alapján. Ez az új kötvénytípus óvadékképes; alkalmas lesz állami, törvényhatósági, községi, árvaszéki pénzek, óvadékok, letétek, üzleti biztosítékok, bánatpénzek stb. gyümölcsöző elhelyezésére; adófizetésre, a birtokszerzőket (házhelyeket) terhelő ellenérték fizetésére készpénz helyett.

Intézkedik a törvényjavaslat arról is, hogy annak a tulajdonosnak, aki átengedett ingatlana ellenértékét gyár-, bányá-, ipar-, vagy fürdővállalatba, közérdekű építkezésbe (vagy megmaradó birtoka mezőgazdasági részének belterjesebb tételeire) fekteti be, a kártalanítási összeget a törvény rendelkezéseitől eltérően és kedvezőbben is megállapíthassa, hogy új vállalatok és új munkaalkalmak teremtését ezzel előmozdíthassa.

Mindezek a megoldások alkalmasak arra, hogy a kisajátított nagybirtokosok érdekeit teljes mértékben megóvják. Viszont *nincs intézményes gondoskodás* arra, hogy a földből felszabadított és mobillá tett tőkék az ország egyetemes érdekében, a nemzetgazdaság továbbépítésére kötelező befektetést nyerjenek, hogy el ne porlódjanak, meg ne semmisüljenek, hanem részint a visszamaradó birtoküzemek intenzitását növelő, részint hazai nyersanyagokkal dolgozó mezőgazdasági ipartelepek létesítése által ismét országépítő fundamentummá váljanak. Nem szabad megengedni, hogy ismétlődjenek az 1848 utáni helyzet, a középbirtokos, nagybirtokos réteg egy részének teljes anyagi tönkremenetele és tőkéjének megsemmisülése a földtehermentési kötvények elkötyavetyélése és urizáló fölélése által. A kis és szegény magyarság nem veszítheti el a szellemi, erkölcsi, anyagi erejében oly értékes földbirtokos rétegének kis részét sem. Felhívjuk az illetékesek figyelmét arra, hogy nagy nemzetgazdasági érdek egy olyan félhivatalos jellegű *központi szerv egyidejű létesítése*, mely hivatászerűen foglalkoznék a mező-

gazdasági iparra átállítás problémáival, a felállítandó üzemekre tanácsokat, terveket és az üzemek helyes vezetésére irányítást adjon; az irreális vállalkozástól, kétes kísérletezéstől óvja az ipari gyakorlattal nem bíró volt birtokosokat. Nem gondolunk itt fölösleges gyámkodás létesítésére, de tekintetbe vesszük azt, hogy az állam csak úgy tudja teljesíteni a feladatát, hogy a visszamaradó ellátatlan mezőgazdasági népfelülegről gondoskodik, ha a földbirtokból felszabaduló ez a lényeges tőke racionális és lukratív elhelyezést nyer.

Szükséges volna imperatív rendelkezést a törvénynek záros határidőn belül való végrehajtására beiktatni. Több okból szükséges ez.

A javaslat előírja (29. §), hogy a tulajdonbirtok- és házhelyszerzők a vételár 25 százalékát, haszonbérlet esetében egy évi haszonbért kötelesek előre megfizetni. Ez a kívánság így igen sok érdemes és főként többgyermekes családnak lehetetlenné teszi a földhöz jutást. Minden eredményes földreform külföldön, csakis a második vagy harmadik évtől kíván ilyen fizetéseket, mert az első évben a berendezkedés, vetőmag, művelés, aratás és családfenntartás teljesen kimeríti az új telepes erejét. A javaslat ilyen értelmű módosítása kívánatos.

A témakör bővebb fejtegetése nélkül utalni kell arra, hogy bizonyos ellentéteket teremt a javaslat azzal, hogy a régebbi törvényes rendelkezésekkel és joggyakorlattal szemben, minden fellebbezést – a járásbíró és törvényszéki első fórum helyett – mindjárt a királyi ítélőtábla elé utal. Ez a jogegységet nem szolgálja és a 4–5 királyi ítélőtáblát igen nagy munkával terheli meg.

A törvényjavaslat általában inkább elveket állapít meg; a miniszter szerint is túlnyomórészt kerettörvény jellegével bír, amely egész hatását a helyes és jó végrehajtásra építi fel. A magyar földet azok kezébe akarja juttatni, akik hivatászerűen foglalkoznak annak művelésével. A magyar nemzet és faj örökéletét munkálja az új reformnak a kisemberek érdekében való komoly, lelkiismeretes végrehajtása. Elnézés, részrehajlás nélkül, tisztán a köznép nagy érdekeinek jogaihoz juttatása. A minisztérium meglévő osztálya nem elégséges a nagy és sürgős feladatok teljesítésére, azt szakemberekkel kell kibővíteni, annál inkább, mert a mezőgazdasági termelőszervezet is fejletlen és primitív állapotban van. A külföldi országokban már kiépített intézmények, szervek, vállalatok, nálunk még gondolatban, még tervben sem élnek. A hiányokról külön tanulmány írható. A magárahagyott falu és a magárahagyott termelés megszervezése immár el nem odázható.

Irányított termelésre és irányító központra van szükség. A kisgazdaságokra való átállítás megkívánja egyidejűleg a termelés irányításának terv-

szerű megszervezését. Az egyéni ösztön vagy gondolat, szokás után igazodó paraszti termelés helyébe *országot átfogó termelő terv és szervezet kell, nagy központ*, mely minden faluban, tanyaközpontban helyi fiókkal, irodával irányítsa, tanáccsal és felügyelettel szolgálja a termelést, értékesítést. Szükséges továbbá a termelő, értékesítő szövetkezeti hálózat –hűtő- s tárházakkal, bevásárló, szétosztó, finanszírozó, szállító külön-külön szerveivel – kiépítése. Nagyvonalú, messzenéző fej és terv irányítsa mindezt, amely tekintettel van a termelők

érdekeire, terhére, hasznára; a termelés növelésére és technikai fejlesztésére; a külföldi piacaink változó szükségletére, valamint külföldi versenytársaink összes viszonyaira. Az elmúlt nyár gyümölcsértékesítési nagy válsága mutatta meg, hogy a régi helyett teljesen új módszerekre s új szervek tömegére szükség van. Ezekkel felvértezve, ez a derék nép teljes sikerrel fogja megállani helyét a gazdasági versenyben is és további szilárd alapja marad egy egészségesebb, jobban boldoguló, harmonikusabb társadalmú agrárországnak.

A FASIZMUS AGRÁRPOLITIKÁJA

ÍRTA:

NINO FALCHI

II.

Tanulmányunknak a múlt számban közölt első részében rámutattunk arra, hogy a faszizmus agrárpolitikája közvetlenül akarja részesíteni a termés eredményeiben az olasz munkástömegeket és – amikor csak lehetséges – biztosítani igyekszik számukra az általuk művelt föld tulajdonjogát is. Szükséges tehát, hogy a magántulajdon fogalma, de még inkább használata a faszizmus rendszerében új jelleget öltjön. Faszizta felfogás szerint a tulajdon ezért tartozik „szociális funkciót” teljesíteni.

A tulajdon, a gazdaságpolitikai rendszerek sarkalatos kérdése, minden szociális elméletnek és mozgalomnak központi problémája. A liberalizmus elgondolása szerint egyedül az egyén tevékenysége válhat hasznára a közgazdaságnak, az állam bármilyen beavatkozása csak kárára lehet, a tulajdonnak tehát szabadnak, mentesnek kell lennie minden szabályozástól és ellenőrzéstől. A szocializmus szerint – éppen fordítva – az államot kell a termelési eszközök tulajdonába juttatni. A faszizta elmélet és gyakorlat a Duce megfogalmazásában a következő alapelvet tette magáévá: „A magántulajdon kiegészíti az emberi személyiséget. A magántulajdon jog, de ha jog, akkor kötelesség is. Szociális funkciót gyakorol, tehát nem lehet passzív, nem korlátozódhatik csupán a gazdaság gyümölcseinek élvezetére: fejlesztenie, növelnie, megsokszoroznia kell a gazdaság gyümölcseként termelt javakat.” A faszizmus tana visszautasítja a szocializmus természetellenes elszemélytelenítő elgondolását, de szembe fordul a liberalizmus individualista felfogásával is. A liberális államban a tulajdon létalapja az egyéni érdek. A minden joggal természetesen kapcsolatos szociális vonatkozások csupán a liberális rendszer által is alkalmazott különböző korlátozások magyarázatára szolgálnak. Az egyéni

érdekek bizonyos korlátozását ugyanis – akarata ellenére és rendszertelenül – a liberális állam is kénytelen volt vállalni. A faszizta rendszerben a tulajdon szociális jellege nem állhat többé ellentétben a tulajdon individualista jellegű tartalmával. A szociális elem lényeges alkotórésze, legfőbb célja a tulajdonjognak, anélkül azonban, hogy az egyén jogos érdekeit sértené. A javak egyéni és szociális hasznosítása nem ellenmondás, sőt szerves összefüggésben van egymással. A korporatív rend nem a tulajdonos érdekének megsemmisítését vagy feláldozását jelenti, hanem a termelés összehangolását és így végeredményben a termelés eredményességének felfokozását a tulajdonos, de mindenképp a nemzet javára. „Ha a tulajdonjog, akkor kötelesség is” – kötelesség, amely arra irányul, hogy a termelési eszközöket természetüknek megfelelően minél eredményesebben hasznosítsuk a nemzet javára. A tulajdon tehát nem passzív élvezetre jogosító ajándék; kiérdemlését napról-napra új hódításoknak, eredményeknek kell biztosítania.

Az olasz agrárpolitika tehát, ha kisbirtokossá is akarja tenni a mezőgazdasági munkások minél nagyobb hányadát, nem tartja megengedhetőnek a föld egyszerű „odaajándékozását”, de biztosítani akarja a földtulajdon megszerzését azok számára, akik bebizonyítják, hogy munkájukkal fokozatosan meg tudják azt hódítani. Másfelől viszont – amint 1937-ben mondta a földművelésügyi miniszter – „a földtől elszakadt földtulajdonos jogai erősen vitathatók, bármilyen álljon is a kataszteri birtokíveken: a földbirtokos tulajdonjogát intelligenciájával és munkájával teszi teljessé; a föld első munkása a földbirtokos legyen”.

Végeredményben a tulajdon „szociális funkciója” a tulajdon használatában van, a tulajdonos egyoldalú önkénye és egoizmusa helyett a nemzeti

és szociális jólétet, de egyúttal a tulajdonos magánérdekét is biztosító jogos érdekek érvényesülésében. A nemzeti érdek a gyakorlatban a termelés mennyiség i és minőségi fokozásában, a szociális érdek a lehető legtöbb munkáskéz megfelelő feltételek mellett való foglalkoztatásában jelentkezik. A korporatív rend a tulajdon „szociális funkciójának** teljes érvényesülését a termelést érintő szabályozással és tökéletesen kiépített intézményekkel – önellátási tervek, törvényhozási munka a mezőgazdasági termékek védelmére, gabonaközraktárak, munkavédelem stb. – biztosítja. A termelési és szociális előnyök, amelyek ennek a funkciónak eredményei, mindig és természetesen együtt jelentkeznek.

Lássunk néhány példát. Túlnépes vidékeken, ahol a mezőgazdasági munkástömegek nem találnak megfelelő foglalkoztatást, előfordulhat, hogy egyik-másik birtok viszonylag kevés munkásnak ad munkalehetőséget. Ilyen esetekben léptetik életbe az „alkalmazási kötelezettség” intézményét. Ennek értelmében minden birtoknak meghatározott számú munkást foglalkoztatnia kell. Az alkalmazási kötelezettség mértékét szakszerű és tárgyilagos vizsgálatok alapján állapítják meg. Természetesen a lehető legtöbb munkáskéz alkalmazásának a föld termőképességének lehető legteljesebb kihasználását is kell eredményeznie. Ennek az intézménynek az útján, amely a tulajdon egy irányban különleges megkötésnek veti alá a munkástömegek életigényeinek biztosítását, tehát egy magasabbrendű szükségesség érdekében, a „szociális funkció” kettős irányban jelentkezik: egyrészt a termelés növelése (ez különösen a proletariátus érdeke), másrészt a munkástömegek életviszonyainak megjavítása irányában.

Másik példa. A mezőgazdasági munkanélküliség ellen való küzdelem Itáliában mindig termelési célokat is szolgál. Így gondot fordít az olyan munkalehetőségek elkerülésére, amelyek csak részben adnak elfoglaltságot egy-egy munkásnak. Az úgynevezett „földeladarabolás” intézménye értelmében a földtulajdonosok – meghatározott vidékeken – kötelesek földjeik egy részét olyan mezőgazdasági munkásoknak művelésre átengedni, akiknek munkalehetőségét egyébként elfoglaltságuk csak részben köti le. Nyilvánvaló, hogy a megnövekedett munkalehetőség a termelés eredményeit is kedvezően befolyásolja.

A tulajdon „szociális funkciója** politikai irányelv, de ma már jogi formákat öltött kötelezettség is. A mezőgazdasági munkaadók és munkások konföderációi öt évvel ezelőtt egyik egyezményükben kimondták, hogy „az összes műveletlen vagy nem kellően művelt földeket hasznosítani kell a termelés céljaira a köz érdekében**. Ez az egyezmény ma már teljesen megvalósultnak tekinthető. Másfelől, a büntetőtörvénykönyv súlyos büntetéseket ír elő

mindazok számára, akik a nemzeti termelésnek „nyersanyagok, ipari-, vagy mezőgazdasági termékek, vagy pedig termelési eszközök elpusztításával” kárt okoznak. A legfontosabb termelési eszközök között szerepel a föld, amelynek termékenysége csupán a megművelés hiánya által is „elpusztítható”. Ha pedig előfordul az az eset, hogy a tulajdonos nem hajlandó a föld természetes „szociális funkciójának” eleget tenni, a tartományok főnökeinek, főispánjainak (prefetto) jogukban van a földbirtok vezetését kivenni az arra alkalmatlan tulajdonos kezéből és rábízni a mezőgazdasági munkások tartományi szervezetére, amely – kivéve azt az esetet, amikor a kisajátításhoz kell fordulni – a köz érdekében a legmegfelelőbb módon művelti a földbirtokot, de megadja a tulajdonosnak is azt, ami őt megilleti.

Ha a korporatív rend meghatározott kötelezettségeket hárít is a tulajdonosra, ezeknek a kötelezettségeknek a teljesítése mindenestre elsősorban magának a tulajdonosnak válik javára. Egyéni alkotóerejét pedig az állam egyáltalán nem korlátozza, sőt ha lehet, fokozza. Aki többet akar termelni földbirtokán, mindig készen találja az állam segítő kezét. Az állam segítsége a pénzügyi támogatástól kezdve (például állami hozzájárulás a magánosok talajjavítási költségeihez, agrárhitel stb.) az értékesítési lehetőségek és pedig a jó értékesítési lehetőségek intézményes biztosításáig (szilárd terményárak, gabona közraktárak stb.) a legkülönbözőbb formákban jelentkezik. A fentemlített büntetések pedig egyedül azokat sújtják, akik nem akarják kellően gyümölcsöztesíteni tulajdonjogukat.

Az olasz mezőgazdasági politika kerüli az elszemélytelenítő kollektívizmus összes lehetséges formáit, de fejleszteni igyekszik a termelési technika és a gazdálkodás terén az egyéni kezdeményezéseket összehangoló, egységesítő eljárásokat. Jellemző a fasizmus módszerére a közbirtokosságok teljes megszüntetése. A közbirtokossági földek látszatra „szociális funkciót” tölthetnek be, hiszen egy egész közösség javára szolgáltak. Mégis – „mindenki tulajdona, senki tulajdona”; a közös művelés folytán nem érvényesülnek az egyéni kezdeményezés ösztönző erői és a termelés maximális eredményeinek biztosítása nélkül a föld nem teljesíthet semmiféle igazi „szociális funkciót”. Ezért jobbnak látszott megszüntetni a közbirtokosságokat, a mindenki tulajdonjogát ugyanarra a földre, hogy „egészséges kisüzemi egységekké alakítva” azok a legszegényebb családok kapják művelésbe, akik „biztosítják a földtulajdon legeredményesebb hasznosítását” (1927 jún. 16-iki törv.). Ez a törvény a szociális funkció két lényeges elemén kívül: a munkás gazdasági felemelése (a legszegényebbeket részesítik előnyben) és a föld legeredményesebb kihasználásának biztosí-

tása, harmadik elemet is kihangsúlyoz, az egészséges kisüzemi egységek alakítását. Igen fontos kérdésben foglal állást ezáltal. Ha egyfelől a latifundium már önmagában kiterjedésénél és művelési rendszerénél fogva nem felelhet meg teljes mértékben a „szociális funkció” követelményeinek, másfelől a latifundium ellentéte, a túlságos birtokelaprózódás is káros a köz szempontjából. Túlságosan kis földparcellákon a munka nem lehet kellőképpen eredményes és hozadéka alatta marad a technikai követelményeknek. Itáliában ezért – szem előtt tartva a már meglévő gazdasági szerkezeteket és követelményeket – a helyes birtokarányok megtalálására törekednek. A „termelési egységet” egyfelől az új törvénykönyvekben foglalt, részben örökösödési természetű intézkedésekkel védik a túlságos elaprózódás ellen, másfelől ezek a termelési egységek különösen a szicíliai és délitáliai latifundiumok betelepítésével kapcsolatban alakulnak, formálódnak ki a törvényhozási intézkedések következtében. Érdemes kissé bővebben foglalkoznunk a legújabb telepítési törvénnyel (1940. jan. 19-iki törvény), hogy lássuk, miként teszi a fasiszta állam lehetővé a gazdák számára, hogy megfeleljenek a „szociális funkció” követelményeinek.

Az „integrális talajjavítás” megvalósítására irányuló törvényhozási intézkedések mindig elkerülték a közvetlenül a háború után való idők néhány földreformjának szélsőséges és egyben felületes módszereit, amelyek megelégedtek meghatározott földbirtokkategóriák kisajátításával a többtermelés és a jobb jövedelemelosztás biztosítása érdekében, anélkül, hogy az állam bármiféle segítséget adott volna az új termelési rendre való berendezkedés (út-, csatornaépítés, vízszabályozás stb.), vagy az új üzemi egységek fenntartásának megkönnyítése (pénzügyi támogatás, költségek egyrészének átvállalása, értékesítés megszervezése stb.) érdekében. Másfelől az olasz talajjavítási törvények nem úgy intézkedtek, hogy az államnak mocsarakat kell lecsapolnia, folyókat szabályoznia, utakat, tanyaházakat építenie és azután tétlenül várnia, hogy a földtulajdonosok tetszésük szerint hasznosítsák a szociális és termelési célok szolgálatára a rendkívül költséges új berendezéseket. Ellenkezően, a tulajdonost a talajjavítási törvények arra kötelezik, hogy az állam támogatását kifejezetten a helyesebb szociális és gazdasági rend kiépítésére hasznosítsa.

A földtulajdonos talajjavítási kötelezettségét jogi alapon a korporatív rendszer által a tulajdonnak betudott „szociális funkció” indokolja és az a tény, hogy az állam támogatása mindig módot ad a tulajdonosnak kötelezettségei teljesítésére. A kisajátítás pedig nem a földbirtokos tehetetlenségének büntetése, hanem inkább a „szociális funkció” és az ezzel kapcsolatos nemzeti érdek érvényesülésének

¹ Útépítés, kimérés, felépítés, stb. egészen a telepítésig.

Szerk.

biztosítéka. A talajjavítási elvek és rendelkezések legújabb, legfejlettebb formájukban a ma már egész Délitáliát érintő szicíliai talajjavításokban jutnak kifejezésre. Itt újra érvényre jutott az az elv, hogy a latifundiumok talajjavításait is – amennyire lehet – a régi tulajdonosokkal kell lebonyolítani. (Az egyéni kezdeményezés nagyraértékelésének érvényesülése.)

A szicíliai talajjavítások céljaira már eddig 400 millió Urát irányoztak elő közérdekű munkák (utak, csatornák stb.) és 600 milliót magán talajjavítások költségeinek fedezésére, illetve támogatására. Ily módon a földbirtokosok saját földjeinek megjavítását is költségeik legfeljebb 50 százalékig az állam fedezi. Emellett az igen erős állami támogatás mellett is akadhatnak azonban olyan tulajdonosok, akik nem képesek, vagy nem tudnak önmaguk megfelelni a talajjavítás kívánalmainak. Ezért az állam a közelmúltban nagy talajjavítási és telepítési intézetet létesített az arra szoruló birtokosok talajjavítási munkálatainak ellátására. A megjavított, újjárendezett birtokot a tulajdonosok visszakapják, de az intézet költségeit a normális állami támogatásnak megfelelő összeg levonásával meg kell fizetniük. Előfordul, hogy a tulajdonos értékben jelentősen megnövekedett földbirtoka egyrészének átengedésével fizet, az így szerzett birtokrészekből az intézet kisüzemi egységeket formál és azokat mezőgazdasági munkásoknak, földműveseknek juttatja, akik idővel az egyelőre művelésre kapott föld tulajdonjogát is megszerzik.

Ezzel az egyenesvonalú módszerrel a latifundiumok reformjának szinte megoldhatatlannak látszó gazdaságtechnikai problémáit is sikerül teljes biztonsággal legyőzni. Az intézet szervesen felépített terv szerint összefoglalja az egyes földbirtokosok összes talajjavítási kezdeményezéseit. Biztosítja, hogy a nagy munka mindvégig a meghatározott ütemben menjen végbe és a tulajdonos helyébe lép, valahányszor az kényszerből, vagy szándékosan meglassítja a talajjavítási tevékenységet. Az a lehetőség pedig, hogy az intézet nagy tömegekkel, arányokkal foglalkozik, lehetővé teszi nem csupán szervezetének tökéletes kiépítését, hanem azt is, hogy a reá váró feladatokat a lehető legolcsóbban oldja meg és ez utóbbi azoknak a földbirtokosoknak is érdeke, akik földjeik talajjavítását az intézetre bízják. Ezenkívül az intézet a talajjavítás céljából rábízott földeken meg tudja valósítani a termelésttechnikai megoldásoknak azokat a példáit is, amelyek utat mutathatnak az egész termelési rendszer átállítását is célzó talajjavítási munkák számára. (Példák az extenzív gabonatermelő-pásztorkodó gazdálkodásról a kisüzemi egységekkel folytatott intenzív gyümölcs és mezőgazdasági ipari termelésre való áttérésre.)

Az integrális talajjavítás tapasztalatai szerint a nem eléggé tőkeerős, de jóakarátú földbirtokosok

egyik nagy nehézsége, hogy földjeiket nem tudják kellő áron értékesíteni, ha a talajjavítás költségeit birtokuk egyrészének eladásával akarják fedezni. Természetesen minél nagyobb a talajjavításra szoruló területek kiterjedése, annál több földet kínálnak eladásra. Így kétszeresen leromlik a földek ára: egyrészt a túlságos földkínálat, másrészt az eladni szándékolt földeken lévő talajjavítási kötelezettség terhe miatt. Szükségessé válik tehát „piac biztosítása” azok számára, akik földjeik egy részétől meg akarnak válni, hogy a megmaradó földek talajjavítási költségeinek fedezetét előteremtsék. Ezt a szükségességet oldja meg az intézet azáltal, hogy a talajjavításra utalt földek egyrészét méltányos áron átveszi, sőt átveszi a talajjavítás kockázatát is azoktól a földbirtokosoktól, akik a talajjavítást bármilyen okból nem tudnák olyan olcsón és olyan jól végrehajtani, mint az intézet és önként rábízják a munkálatok lebonyolítását.

A talajjavított földek egyrészének átengedésével a tulajdonosok kétségtelen gazdasági és méltányossági követelményeknek is eleget tesznek. A megmaradt földek értékének megnégyszerezése, vagy ötszörözése ellenében a földbirtok kisebb terjedelmű lesz, mint azelőtt volt. Ez a körülmény gazdasági és jövedelemelosztási szempontból különösen a latifundiumos vidékeken nagyjelentőségű. Ily módon a mezőgazdáknak adott támogatás valóban teljessé válik, mert egyfelől hozzásegíti őket, hogy a földjeik megjavításával járó gazdaságttechnikai problémákat megoldják, másfelől biztosítékot ad számukra abban az irányban, hogy a munkálatokat tényleges károkozás nélkül hajthassák végre, még akkor is, ha földbirtokuk területe a talajjavítás után kisebb lesz, mert értékben nagymértékben megnövekedik.

Végül – ha a kérdést általános politikai nézőpontból tekintjük – az állam kisajátíthatna volna ugyan az összes talajjavításra szoruló és ezáltal telepítésre alkalmas földeket. Ebben az esetben azonban vagy aránytalanul súlyos terhet kellett volna magára vállalnia, vagy – ami valószínűbb – a talajjavítás és telepítés munkálatainak területi kiterjedése szorult volna vissza óriási mértékben.

A fasizmus által elfogadott módszer alkalmazásával az összes rendelkezésre álló pénzügyi erőket talajjavításra, a termelés és a szociális előfeltételek jobbátételére fordítják. Olyan célokra tehát, amelyek függetlenek a tulajdon hovatartozásának kérdésétől. Ha egy földművescsaládnak 20 hektár olyan földet adnak feles művelésbe, amelynek az intenzív kisüzemi művelésre való alkalmassá tételére részben a tulajdonos, részben az állam 20.000 lírát fordított, az sokkal előnyösebb a földművelő számára, mintha egy nagybirtokostól kisajátított 20.000 líra értékű földet, de *csupasz földet* kap tulajdonba, természetesen

megfelelő törlesztési feltételek mellett, mert ez utóbbi esetben sokkal kevésbé lesz képes családja és a nemzet szükségletei számára megfelelőképpen termelni. Ha közvetlenül a termelvényekből részesítjük a munkást és nem a termelési eszközökből (földből), a haszonmegosztás arányosabb és a munkásra nézve előnyösebb lesz; legalábbis mindazokban az esetekben, amelyekben a termelési eszközök juttatása olyan terhekkel és költségekkel jár együtt, amelyek nem növelik az üzem jövedelmességét.

Az állam erőfeszítése arra irányul, hogy a talajjavítási tervek megvalósítása útján termékenyebbé és intenzívebb művelésre alkalmassá tegye a földeket, de ez az erőfeszítés nem csupán a tulajdonosok javára szolgál. Az egész kisüzemi egységek formálásával egybekapcsolt szicíliai talajjavítási munka végső célja a telepítés, azaz földműves családoknak egyre magasabb életszínvonalat biztosító művelési formák útján az óriási kiterjedésű talajjavítási területen életrehívott mintegy 20.000 kisüzemi egységhez való rögzítése. Az egész hatalmas termelésttechnikai átállításhoz szükséges tulajdonképpeni értelme a munka és a föld között való szorosabb és termékenyebb kapcsolatok teremtése.

A talajjavított földnek nem csupán szilárdabb és eredményesebb munkalehetőséget, hanem egyúttal méltányosabb haszonrészesedést is kell jelentenie a munkás számára. A munka – minden termelő tevékenység lényege – a talajjavítás legelsőrendű gazdasági előfordrása. Itáliának nincs bőséges tőkeereje, de fölös mértékben áll rendelkezésére a munkaerő: a földek lehető legeredményesebben termővé való tételét tehát nem annyira tőke, mint inkább munka befektetésével kell biztosítani. Ezt a nagyobb munkabefektetést a kisüzemi egységek alakítása biztosítja. Az igazi földműves állandóan az általa művelt földön él, annak szenteli minden energiáját. Ez azonban feltételezi, hogy a föld munkása bérmunkavállalóból felemelkedjék a terméseredményekben részes földművelővé, aki ha kezdetben a talajjavítási munkálatok időszakában kevesebb jövedelemhez is jut, később, a megjavított földeken annál biztosabban élvezheti munkája méltó gyümölcseit. A korporatív rendnek megfelelő munkaviszonyok a földművesnek munkájával arányosan egyre magasabb jövedelmet biztosítanak, sőt – ha érdemesnek bizonyul rá – a szorgalmasan művelt földek tulajdonbavételét is lehetővé teszik számára. Kisbirtokokká közvetlenül a tulajdonosok által a telepítési intézetnek átengedett földeket alakítják át és ezeket tulajdonba adják a földművelőknek a talajjavítási költségek megfizetése ellenében.

A munkaerő különleges értékelése eredeti és termékeny elemet illesztett az integrális talajjavítás

jogi rendszerébe: a talajjavítási terveknek nemcsak a technikai, hanem a szociális megoldásokra is ki kell terjedniük. Meg kell határozni, hogy az alapítandó új kisüzemi egységeken a jövőben milyen formájú művelésmódot folytassanak. Ezáltal olyan vidékeken is, ahol eddig ismeretlenek voltak, elterjednek a szociális szempontból annyira előnyös feles és részes művelési módok.

Pénzügyi természetű könnyítések teszik lehetővé a megjavított földek újfajta megművelésével járó kezdeti nehézségek leküzdését, sőt – legfrissebb újítás – bevezették a földművelőknek tulajdonbavett földek vételárreszleteinek meg nem fizetése esetére a tulajdonost védő biztosítás rendszerét is. Jellemzője végül annak a határozottságnak, amellyel a talajjavítások szociális eredményeit biztosítani akarják, hogy a latifundiumokon meglévő régi jogi kötöttségeket (bérlet stb.) egyszerűen megszüntnek tekintik és azok érvényességét csak akkor ismerik el, ha a tulajdonos bebizonyítja, hogy a talajjavítások végső célkitűzésének, a telepítésnek végrehajtását nem akadályozzák. Merész, de szükséges megfordítása ez az eljárás annak a jogi felfogásnak, amely a meglévő jogviszonyokat általában érvényeseknek szokta tekinteni.

Nyilvánvaló, hogy az olyan hatalmas talajjavítási és telepítési munkálatok, mint amilyeneknek a pontini mocsarak, Ferrara vidéke, Apulia, Szardínia szigetén Nurra és Mussolinia, legújabban Szicília és egész Délitália a színhelyei, óriási mezőgazdasági tömegeket mozgatnak meg. Tömegek költöznek el a túlnépes vidékekről, hogy mocsarak helyén, vagy azelőtt teljesen magárahagyott pusztaságokon új életet kezdjenek, jobb jövőt biztosítsanak maguknak. Ha a belső telepésekhez hozzászámítjuk a Líbiában és Abessziniában letelepült mezőgazdák tízezreit is, nyilvánvaló, hogy ki kellett formálódnia Itáliában a belső vándorlások különleges politikájának. Körülbelül félmillióra becsülhető az eddig letelepítettek száma. A kiválasztás feltételei és kívánalmi természetesen, különösen a telepítési zónák szerint, erősen változóak. Mindig törekedtek azonban arra, hogy a telepések valódi mezőgazdasági munkások, vagy bérlők stb. legyenek (a kezdetben alkalmazott néhány kivételtől eltekintve), hogy nagy családjuk legyen, hogy megfeleljenek a szaképzettség és a fizikai erő kívánalmainak, végül hogy jó hazafiak legyenek.

Az állandó jellegű áttelepítések mellett az olasz agrárpolitika ismeri az időszakos, évszaki belső vándorlások igen fontos jelenségét is. Vagy egymillió mezőgazdasági munkás, férfiak és nők szerződnek el évenként főként aratási, rizsföldgyomlálási és olajbogyószüreti munkákra. Ezzel kapcsolatban ter-

mészetesen tömegek utazásáról, elhelyezéséről stb. kell gondoskodni és ez a gondoskodás a lehető legtökéletesebben meg is történik. (Körülbelül 300.000 csupán a gondozásba vett nők száma, akiket túlnyomórésztben a rizsföldgyomlálásnál alkalmaznak.) Százzámra állítanak be különvonatokat a munkásoknak lakóhelyükről a munkahelyekre való szállítására. A munkásokat és munkásnőket csoportokba szervezik, élükön a szindikátus által erre a célra kiképzett munkásvezetővel vagy vezetőnővel, aki egyben közvetítő a munkások, a munkaadók és a munkásszervezet, a szindikátus között. A szindikátus alkalmazottai pedig ugyancsak jelen vannak és kísérik a csoportokat valahányszor szükség van rá.

Az aratási időben melegtől izzó mezőkön és a hideg vízzel elárasztott rizsültetvényeken, valamint a többi időszakos munkák színhelyén a mezőgazdasági munkások szindikátusai és a fasiszta párt százzámra létesítettek „üdülő, háló és útbaigazító állomásokat”, ahol ezek a vándorló tömegek átmeneti időre aludhatnak, megpihenhetnek és felüdülhetnek. Útravalóul az összes munkások meleg és tápláló ételt kapnak ezekben az ő „házaikban”⁴ a szindikális szervezetség jóvoltából. Ugyanilyen rendszeresen kiépített az orvosi segítségnyújtás is, amely orvosi rendelők hálózatán (múlt évben csupán az aratók számára háromszázat állítottak fel) vándorkórházakon és szállítható gyógyszerkészleteken keresztül érvényesíti a hatását. Idetartozik a munkaruhát kiegészítő egészségvédelmi eszközökkel való ellátás (széles karimájú szalmakalap, fekete szemüveg az aratók számára stb.), szükség esetén kinin és más megelőző gyógyszerek adagolása. A munkaadó a munkások élelmét is a kollektív szerződésben megállapított összeállítások szerint köteles adni. Ezek a szerződések az élelmiszeradagokat alapos orvosi tanulmányok alapján kalóriatartalmuk és általában tápértékük figyelembevételével állapítják meg (például 500 gr kenyér, 100 gr hús, 20 gr olaj stb.). Ezenkívül az időszakos munkások alkalmazott összes munkások különböző biztosítások, a halál esetére szóló biztosítás előnyeiben is részesülnek.

A nők különleges erkölcsi, higiéniai, demográfiai segítséget is kapnak. Így például a terhes nőket kivonják a munkából, de hogy ne essenek el teljesen a várt jövedelemtől, 200 líra segélyben részesülnek. Apró gyermekeiket az anyák „bölcső-menhelyeken” helyezhetik el a munkaidő tartamára, ahol az apróságok a község legbarátságosabb fekvésű helyein a legszeretetteljesebb és legtökéletesebb gondozásban részesülnek. A három-hétéves gyermekeket gyermekmenhelyeken helyezik el és amíg az anyák dolgoznak, gyermekeik itt ingyenes, egészséges, nevelést nyújtó nyaralásban vesznek részt.

A szociális gondozás további nagyjelentőségű tényezői az ingyenes mozielőadások, amelyeket a

mezőgazdasági munkások konfederációinak film-autóiról a helyszínen mutatnak be; valamint a konfederáció által kiadott időszaki nyomdatermékek, amelyeket egyszer-egyszer az aratóknak, a rizsgyomláló nőknek, az olajszüretelőknak szerkesztenek. Az egész mezőgazdasági és ipari belső és afrikai vándormozgalmat a „belső vándorlások kormánybiztossága” hangolja össze a szindikális szervezetekkel és a fasiszta párttal egyetértésben. Ez a technikai szerv közvetlenül a kormányfő irányításával működik.

• * *

Ha az ember, a „mezőgazdasági ember”, alkotja is – amint az eddigiekből láttuk – az olasz agrárpolitika legfőbb gondját, azért a termelési módok, a mezőgazdasági technika fejlesztése is kellő figyelemben részesül. Hiszen a termelési előfeltételek megjavítása a szociális viszonyok javulását is eredményezi.

A mezőgazdasági technika fejlesztése a földművelésügyi miniszternek alárendelt tartományi mezőgazdasági felügyelőségek gondja. Ezek a tartományi felügyelőségek, amelyeknek tagjai mezőgazdasági szakon egyetemet végzett és doktorált szakemberek, a tartományok legfontosabb községeiben is rendelkeznek szervezetekkel. Így szakemberek járhatják be állandóan a tartományt és ingyenes gyakorlati szaktanáccsal szolgálhatnak a mezőgazdáknak. A felügyelőségek tisztviselői a mezőgazdasági fejlődést érintő minden megmozdulásban résztvesznek (a gazdasági vagy szindikális szervezetek vitái, hitelnyújtások, mezőgazdasági segélyek stb.). Javasolják vagy alkalmazzák mindazokat a módszereket, eljárásokat, amelyek a gazdaságtechnikai fejlődést előmozdítják.

Egységesíti és erőteljesebbé teszi a tartományi felügyelőségek tevékenységét a 16 kerületi gazdasági felügyelőség, amelyek a minisztérium és az egyes tartományi felügyelőségek közt a közvetítő szervek. Az olasz mezőgazdaság technikai fejlődésének előmozdítását igen eredményesen szolgálja a gazdasági felügyelőségek és a szindikális szervezetek között való együttműködés. Mind a mezőgazdák, mind a mezőgazdasági munkások, mind a mezőgazdasági szakemberek szindikális szervezetei a legerőteljesebb propagandát fejtik ki tartományi szervezeteik útján a mezőgazdasági szakismeretek elterjesztése érdekében. Ami ebből csupán a sajtót illeti: Olaszországban körülbelül 50 országos jellegű mezőgazdasági és több mint 200 vidéki vagy tartományi időszaki nyomdatermék jelenik meg. Egyedül a mezőgazdasági munkások konfederációja négy országosan elterjedt folyóiratot és 94 bulletint ad ki, minden tartományban tartományi szervezete útján egyet-egyét. Mindezek a nyomdatermékek igen

erőteljes szakirányú ismeretközlő propagandát fejtenek ki.

A szakismeretek elterjesztésének legtermészetesebb eszköze azonban kétségkívül a szakmai képzés. A különböző típusú és fokú mezőgazdasági iskolák által a fiatal mezőgazdáknak nyújtott tanításon kívül Itáliában gondot fordítanak az összes olasz földművelők szakmai műveltségének ébrentartására és fejlesztésére is. Csaknem minden községben, különösen télen, átlag 12 előadásra terjedő tanfolyamokat tartanak. Ezek a tanfolyamokon rendszeresen a munkást érdeklő szociális és korporatív törvényhozási intézkedéseket ismertetik és ezenkívül mindazokat a hasznos tudnivalókat, amelyek akár a mezőgazdasági művelésre általában, akár az egyes különleges művelési módokra (gabonatermelés, állattenyésztés, szőlészet és borászat stb.) vonatkozhatnak. Ennek a munkának az arányait érzékelteti az a tény, hogy a mezőgazdasági munkások konfederációja múlt évben több mint 5000 szaktanfolyamot tartott, a legtöbbit a gazdasági felügyelőségekkel egyetértésben és hogy ezenkívül sok tanfolyamot tartottak maguk a gazdasági felügyelőségek, a Dopolavoro stb. A tanfolyamokat helyszíni gyakorlatok egészítik ki és igen gyakran filmek bemutatása is. Az erre a célra készült filmautók a legeludogottabb falvakat is elérhetik.

A szakirányú propaganda hatalmas eszköze ugyancsak a rádió. A szindikátusok és a Dopolavoro csaknem valamennyi székházát ellátták már rádiófelvevő készülékkel. Napjainkban mintegy 1,500.000 hallgató kíséri figyelemmel a mezőgazdasági önellátási kultúra országos rádiótanfolyamát. A szakirányú propagandát előmozdítják végül az országos tudományos jellegű intézetek is, mint az „Országos Mezőgazdasági Intézet”, a „Mezőgazdasági Technika és Propaganda Intézet”, a „Trágyagazdálkodást Terjesztő Bizottság” stb.

A szakmai propagandával párhuzamos céljaiban és eredményeiben a mezőgazdasági kísérleti munka, amely tudományos kutatások eredményeit állítja a mezőgazdasági termelők közvetlen szolgálatába és ezáltal ugyancsak nagyfontosságú munkálója a mezőgazdasági haladásnak. Ma már csaknem minden művelési típus számára van egy-egy kutató intézet. Az egyes intézetek munkáját két központi szerv: „A Mezőgazdasági Kísérletek Bizottsága” és a „Mezőgazdasági Kísérleti Alapítvány” foglalja össze és egyezteti. A mezőgazdasági kísérleti munka különösképpen kimunkálta Itáliában a vetőmagkérdést, tekintettel arra, hogy a vetőmag a mezőgazdasági mennyiségi és minőségi többtermelés döntő tényezője. Különösen nagyjelentőségű eredményeket értek el ezen a téren a gabonavetőmagvak nemesítése irányában. A „battaglia del grano”, a

búzacsata legszebb sikere, hogy ugyanazon a bevett területen általában egyharmadával növelték meg a termelt búza mennyiségét. És hasonlóképpen a cukorrépa, kerti vetemények, kender, zöldségek, tengeri stb. esetében is különleges intézetek foglalkoznak a vetőmagnemesítés problémájával. Intézetek sorozata foglalkozik végül a növényvédelemmel, e célból alakított bizottságai irányításával.

A termelés fejlesztésének igen eredményes eszközei még a termelési versenyek. A „gabonatermelési verseny” nagymértékben hozzájárult a búzacsata előbb említett sikeréhez. Újabban a „gabonatermelés és a mezőgazdasági üzem” versenyét rendszeresítették, mert ezáltal a gabonával váltakozva termelt egyéb termények intenzívebb művelését és az állattenyésztés fokozását is elősegítik, sőt a jobb termelési előfeltételek megteremtését (birtok üzemi átrendezése stb.) is. Emellett a verseny mellett, amelyben gyönyörű sikerrel ezrével vesznek részt minden évben az ország legkülönbözőbb vidékeinek mezőgazdái, a szindikális szervezetek és más mezőgazdasági szervek is, igen sok versennyel, pályadíjjal stb. ösztönzik az olasz mezőgazdasági termelést egyre jobb eredményekre. Csak megemlítjük, hogy rendkívül nagyjelentőségű intézkedések gondoskodnak egyes, különösen az önellátási politikát érdeklő növények (gyapot, olajos magvak, rostonövények stb.) termelésének előmozdításáról.

Befejezésül egy pillantást kell vetnünk a fasizmus erdő- és hitelpolitikájára. Az erdő- és hegyprobléma Olaszország földterületének 20 százalékát érinti. Ez a probléma abban áll, hogy egyrészt növelni kell az ország csekély erdőállományát, másrészt gyarapítani kell a hegyvidéki népesség gazdasági erőforrásait. Meglehetősen bonyolult probléma tehát, mert az erdő és erdőültetések védelme – legalább látszólag – sérti a hegyvidéki népesség gazdasági érdekeit. Az egészséges megoldás biztosítása érdekében életre hívták az „Országos Erdei Milíciát”-t és jogi kötöttséget állapítottak meg – a tulajdonjog bizonyosfokú korlátozását – mindennemű erdőterületre. Az erdők kitermelése, az erdőterületnek nyilvánított földek megművelése, egyedül az erdei milícia engedélye alapján lehetséges és maga a milícia gondoskodik az erdőültetésről, amelynek üte-

mére jellemző, hogy 1939-ben 27.000 ha földre terjedt ki (1 kat. hold = 0.576 ha). A milícia facseteteket juttat mindazoknak, akik birtokukat erdősíteni akarják; így ugyancsak 1939-ben 90 millió facsetet és 330.000 kg magot bocsátott a birtokosok rendelkezésére. Az erdőültetések védelme érdekében a milícia kérelmelhetlenül megakadályozza a fakitermelést vagy a legeltetést mindenütt, ahol az az erdőnek ártalmára lehet, de ugyanakkor a hegyvidéki lakosság érdekében gondoskodik a hegyi legelők megjavításáról, a hegycsuszamlások megakadályozásáról, a vadvizek szabályozásáról, az útépitésekről és mindarról, ami a hegyi lakók gazdasági erőit felfokozhatja.

Az agrárhitel megszervezése igen lényeges az erőteljes mezőgazdasági fejlődés biztosítása szempontjából. Itáliában kétféle agrárhitelt különböztetnek meg: az üzemi hitelt és az üzemfejlesztési (ameliorációs) hitelt. Az utóbbit a nagyobbarányú üzemfejlesztés: házak, csatornák, utak stb. építése esetén adják. A különbségek a hitelnyújtás módja, a garanciák stb. kérdéseiben jelentkeznek. Az agrárhitel szervezetei nem saját tőkéjüket, hanem a takarékpénztárak tőkéjét használják fel hitelkihelyezésekre, így nem támasztanak versenyt a bankoknak, nem fogadnak el betéteket és csupán mint a legkülönbözőbb mezőgazdasági hitelkérelmek ellátásának eszközei szerepelnek. Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között kedvezőbb fizetési feltételeket tudnak biztosítani ügyfeleiknek, mintha maguk is közvetlenül magánhitelezőkkel állnának szemben és vállalnának kötelezettségeket.

Az agrárhitel kérdése különösen érdekes fejlődésen esik át legújabbban a mezőgazdasági termények közraktárak útján való értékesítésének rendszeresítése következtében. A közraktárak előleget, terményhitelt adnak a mezőgazdáknak. Ezek az előlegek a mezőgazdasági hitel legigazibb, legsajátabb, legtermészetesebb formái. Ezzel kapcsolatban bővebben ki kellene térnünk a mezőgazdasági értékesítés reformjának rendkívül nagyjelentőségű kérdéscsoportjára. A megoldás módja itt új intézmények – főként konzorciumok és közraktárak – létesítésében jelentkezik. Ezekről más alkalommal fogunk beszámolni.

A KUBIKOSKÉRDÉS

ÍRTA:
CSERGŐ KÁROLY

A magyar munkástársadalom egyik legértékesebb csoportjának, a földmunkásoknak, az ú. n. kubikosoknak az élete mind gyakrabban szerepel a magyar sors problémái között. Szóval és írásban, a sajtóban és a különféle közéleti fórumok előtt újra és újra tárgyalják ezt a kérdést és mindinkább előtérbe kerül az a jelenség, hogy gondok és bajok vannak a kubikosok körül. E népes munkásréteg ügye még mindig nem jutott nyugvópontra és a munkások köréből elégedetlenség és megélhetési nehézségek jelei észlelhetők.

Az utóbbi években részben az itthoni, részben a külföldi munkaalkalmak elég jó keresetet és elhelyezkedési alkalmat nyújtottak a földmunkásoknak és a hatóságok is mindent megtettek, hogy ez a munkásréteg megtalálja a maga és a családja számára az egzisztenciális igényeihez legalább azt a minimumot, amely mentesíti őt és családját a legégetőbb gondoktól és nélkülözésektől.

Mégis újra és újra panaszok hangzanak. Az utóbbi időben ismételten felemelték a szavukat maguk a kubikosok is helyzetük és megélhetési viszonyaik jobbátétele érdekében. Legutóbb a mezővárosi kubikoskongresszus foglalkozott a kubikosok sérelmeivel és szintén több irányban terjesztett elő kérelmet.

Vizsgáljuk meg ezt a kérdést közelebbről, és pedig főként abból a szempontból, hogy mi az oka e munkáséletem körében már esztendő óta mutatkozó nyugtalanságnak, tulajdonképpen hol keressük e sajátos problémának az eredőjét és mi az orvoslás módja.

I.

Mindenki látott egyes építkezéseknél vagy földmozgósításoknál hosszú sorban görnyedve, nehéz teherrel talicskát toló embereket, akik hordják a földet egyik helyről a másikra és építik, formálják, méregetik a földidomokat és különféle alakulatokat, amiket földből építenek az egyszerű kezek. Más helyen kordék szállítják a földet, ahol hosszabb a távolság. Mindkét fajta kubikolás nehéz, fáradtságos, egész embert kívánó munka. A 80-90 kilós, sokszor egy métermázsás talicska-teher éppúgy, mint a földásás és a kordéra rakás nem könnyű teljesítmény, emellett a terv szerinti építés a földből sok ügyességet, jártasságot, jó szemmértéket, sok gyakorlatot, egy kis mérnöki tudást is igényel, amit a kubikosok könnyen és gyorsan elsajátítanak.

Ez a kubikos mesterség. De e foglalkozás mellett a kubikosok – ha sok is a munka – nem sza-

kadnak el egészen a földtől, a mezőgazdaságtól. A legnagyobb ritkaságszámba megy az a kubikos, aki évközben valami mezőgazdasági munkát ne végezne. Talán egy sincs közöttük olyan, aki haza ne térne – bármilyen távol is van – a nyári nagy munkaidőre, az aratásra és cséplésre. A legtöbb esetben fel is függesztik a kubikmunkát a nyári két hónapra, mert a kubikosok ebben az időben hazatérnek megszokott helyeikre, hogy learassák az édes anyaföld termését.

Ez a kettős foglalkozás, ez a kettős hivatás teszi egészen sajátossá a kubikosok helyzetét és kereseti viszonyaikat s ez a kettős munkahely nyomja rá a bélyegét az egész életükre.

Ez a kettős jelleg a kiinduló pontja a kubikos problémának, s innen ered az a sok-sok vita, ami eddig is elhangzott ebben a kérdésben. Az egyik vélemény szerint ők ma is agrármunkások, mások ipari munkásnak tekintik őket, mert a különféle vállalatok és intézmények munkálatainál tényleg ipari munkát végeznek.

Az igazság valahol a középben van. A kubikoság középben áll az agrár munkásosztály és az ipari munkásosztály kategóriái között. Tulajdonképpen az agrárnépesség bocsátotta és bocsátja ki magából a kubikos-rajt. Az ott feleslegessé vált munkaerő kubikmunkát vállal. Ezt elősegítették a múlt század utolsó negyedében végrehajtott nagyarányú ármentesítő munkálatok, de elősegítette ezt a mezőgazdaság külterjes irányzata is, amely mind kevesebb és kevesebb munkáskezet foglalkoztatott.

A múlt század nyolcvanas és kilencvenes éveiben épült ki a Tisza-medence hatalmas védgát-rendszere és ugyanakkor indult meg a belvízmentesítés nagyszerű csatornahálózatának a létesítése is. Azóta fokozatosan csak a Tisza, Körös és Maros mentén 2700 km védgát és több mint 12.000 km csatorna épült ki, amelyből 1100 km védgát és kb. 5000 km csatorna esik a közép Tisza mentén elterülő kubikos vidékre. Ez a tömérdek munka természetesen sok adott állandó foglalkozást és kereseti lehetőséget a föld népének és felszívta a mezőgazdasági munkásnépesség egy részét és felszívta azt a réteget is, amely a külterjes mezőgazdaság körében nem tudott magának biztos kenyeret és megélhetést találni.

Így alakult ki a kubikos munkásréteg, amely később azután valóságos külön hivatássá vált. A későbbi és újra és újra felszínre jövő munkaalkalmak és nagyobb arányú földmozgósítások tar-

torták fenn ezt a réteget mind a mai napig és ugyanaz a népesség-hullámozás, amely az agrár munkásnép és a kubikosság között eddig fennállott, a napjainkban is ismétlődik, mihelyt valahol valami nagyobb kubikmunka indul meg, ahol a munkások százai vagy ezrei dolgozhatnak. Ha pedig megszűnik ez a munkaalkalom, – megindul a visszazivárgás a gazdaságokba, vagyis a kubikos ismét gazdasági munkássá változik át.

Erre a jelenségre és a kubikosság e kettős életére hangsúlyozottan kell reámutatnunk, mert ha valaki ennek a figyelembevétel nélkül fogja meg a kérdést és akarja azt megoldani, nem fog boldogulni ezzel a problémával és meddő lesz minden igyekezete. Minden erre irányuló lépésnek és minden intézkedésnek a való élethez és a kubikosok ügyének e különleges természetéhez kell igazodnia.

II.

Most vizsgáljuk meg, hogy *mennyi tulajdonképpen a kubikosok lélekszáma és a kubikosság területileg hogyan helyezkedik el az egyes vármegyékben.*

Elsősorban azt a jelenséget kell kiemelnünk, hogy a kubikosság túlnyomó nagy százaléka az alföldi vármegyékben él és így a kubikoskérdés főként és elsősorban az alföldi vármegyék problémája.

Az 1930-as statisztikai adatok szerint a földmunkások száma kb. 10.000 volt, a családtagok száma kb. 17.000. Ma már sokkal több ez a szám, mert a mai kubikos lélekszámot – bár erre eddig pontos Összeírás nem történt – körülbelül ennek kétszeresére tehetjük és természetesen ennek arányában emelkedett az eltartottak száma is, úgyhogy a kubikos kérdés ma kb. 40.000 lélek megélhetésének a kérdése.

Minthogy a mai kubikosság is hozzávetőleg ugyanolyan arányban helyezkedik el, mint az 1930-as létszám, nézzük meg közelebbről, hogy az 1930-as statisztikai létszám hogyan oszlott meg az ország törvényhatóságai között:

Alföld:

Csongrád vármegye	2.967
Szolnok „	2.215
Békés „	1.365
Pest „	775
Budapest	196
Szeged	157
Debrecen	116
A többi alföldi vármegyében és th. városban összesen	455
összesen ...	8.246 (17.279)

Dunántúl:

Tolna vármegye	125
Somogy „	120
A többi dunántúli vármegyében és th. városban összesen	391
összesen	636 (703)

Észak:

Heves vármegye	128
Borsod „	127
A többi északi vármegyében és th. városban összesen	39
összesen	294 (542)

(A zárójelben levő számok a családtagok számát jelzik.)

Ez adatok szerint az 1930-ban összeírt összes kubikosokból az Alföldre esik 89.8%, a Dunántúlra 6.9% és az északi vármegyékre 3.3%.

A családtagokkal együtt az 1930-as lélekszám kerekén 27.000. Ebből az Alföldre esik 92%, a Dunántúlra 4.8% és az északi vármegyékre 3.2%.

Az Alföldre eső lélekszámból négy vármegyére, és pedig Csongrád, Szolnok, Békés és Pest vármegyére esik a kubikosok 89%-a, a többi alföldi vármegyére és városra pedig 11%-a.

Eszerint tehát a kubikoskérdés tulajdonképpen három vármegye: Csongrád, Szolnok és Békés megye problémája. Ezek a vármegyék a legfontosabb kubikosgócok és így csak természetes, hogy ezekben a vármegyékben fordultak elő és fordulnak elő a leggyakrabban a munkásság körében azok a sajnálatos tünetek, amiket a „falukutatók” annyira kiszíneznek s amelyekből a legtárgyalagosabban is megállapítható az az igazság, hogy e vármegyék munkástömegeinek a foglalkoztatása sok nehézséget okoz és e tömegek életét a megélhetési gondok, a kereseti lehetőségeknél a folytonos kiesések és fennakadások és a jövő bizonytalansága jellemzi.

III.

Most vegyük sorra a panaszokat és a betegségi tüneteket, amelyeknek intézményes orvoslásáról kell gondoskodnunk nemcsak a kubikosok érdekében, hanem az ország zavartalan közgazdasága érdekében is.

Az egyik betegségi tünet az, hogy *a munkás-kínálat és munkásszükséglet között nincs meg az egyensúly az ország egyes vidékein.* Amíg az ország egyik részében munkáskészhiány van, addig az ország másik részében munkanélküliek ostromolják a hatóságot munkáért. Az ország egyik részében a munkáskészhiány pótlására odatódulnak a mezőgazdasági munkások is a kubikmunkákhoz s emiatt a gazdaságokban hiányzik a szükséges munkaerő, ugyanakkor az ország másik részében a mezőgazdaság nem képes a kínálkozó munkás-sereget foglalkoztatni és a kubikosok is szaporítják a munkanélküliek táborát.

Ez a jelenség enyhült az utóbbi években, de intézményes megoldás nélkül ez a helyzet bármikor bekövetkezhetik s ez károsan érinti a mezőgazdaság érdekeit is, mert lépten-nyomon előfordul, hogy a mezőgazdasági munkásságnak a földmunkákhoz való

odatódulása munkáshiányt idéz elő a gazdaságokban. Lépten-nyomon előfordul, hogy a cselédek is otthagyják a helyeiket, a nagyobb kubikos-kereset reményében és a gazdasági napszamosok is elmennek kubikolni. Gyakran halljuk a gazdától ezért a panaszokat és az aggodalmas figyelmeztetéseket e jelenség miatt, amikor nagyobb arányú földmunkák végrehajtásáról van szó.

A munkáshiány és munkáshiány közötti egyensúly intézményes biztosítása végett a feladat kettős. Egyrészt foglalkoztatni kell a „hivatásos” kubikostáborát és ha a kubikosgócokban munkásfeleslegek vannak, e reservoírból kell szállítani a más vidékeken végrehajtás alá kerülő munkákhoz a szükséges munkáscsoportokat. Másrészt, korlátozni kell az „alkalmi” kubikosok odatódulását a földmunkákhoz és lehetőleg akadályozni kell, hogy a gazdasági munkálatok elveszítsék emiatt a legszükségesebb munkaerőt.

Ennek a feladatnak a megoldása érdeke a „hivatásos” kubikosoknak, akik ilyen módon az év legnagyobb részében munkához juthatnak. Érdeke a mezőgazdaságnak, mert nem lesz kitéve az agrár munkásság folytonos hullámzásának és érdeke maguknak a munkaadóknak is, mert a kubikmunkát hozzáértéssel és szakszerűséggel kell végezni, a hozzá nem értő alkalmi kubikos teljesítménye selejtes, sőt kárt is okozhat.

A munkáshiánynak más vidéken levő munkásfeleslegekből való pótlása egy magától értetődő megoldás, mégis ezen a téren mennyi sok nehézséggel és akadállyal kell megküzdeni azoknak, akik intézik a kubikoscsoportok szállítását. Igen sok helyen kikötik, hogy csak helyi munkásokat szabad alkalmazni. Sok helyen maguk a munkások követelik az idegen munkások eltávolítását. Sok esetben valóságos helyi viszályok támadnak az idegenből hozott munkáscsoportok miatt.

Ezek a bajok égetően szükségessé teszik, hogy intézményesen gondoskodjunk e jelenségek kiküszöböléséről és egyrészt gondoskodjunk a kubikos munkásfeleslegek foglalkoztatásáról, másrészt védjük a mezőgazdaság érdekeit is, hogy az ott szükséges munkáskéz ne menjen kubikmunkára. Továbbá gondoskodjunk arról is, hogy a kubikosmunkát lehetőleg csak ahhoz értő, hivatásos kubikosok végezzék.

E cél érdekében a megoldás az, hogy *el kell határolnunk a hivatásos kubikosokat az alkalmi kubikosoktól* s evégből a következő intézményes intézkedésekre lenne szükség:

1. Elsősorban össze kell írunk a kubikosokat, tehát mindazokat, akik igazolhatóan vagy tudomás szerint már eddig is kubikmunkát végeztek, ebben jártassággal bírnak és megfelelő szerszámmal és

felszereléssel rendelkeznek. Ezeket a helyi hatóságok lássák el kubikosigazolvánnyal.

2. A kubikmunkák körébe vágó munkáknál, amelyeket az iparügyi miniszter 61.314/1939. XIII. sz. rendelete ilyeneknek minősít, csak kubikosigazolvánnyal ellátott munkások fogadhatók fel. Az idegen helyre szállított munkáscsoportok szintén igazolvánnyal ellátott kubikosokból toborozhatók. A vasúti kedvezmények igénybevétele is kubikosigazolványhoz kötendő.

3. A helyi hatóság köteles legyen mérlegelni, hogy csak oly számban adhat ki kubikosigazolványt, hogy a legszükségesebb munkaerő megmaradjon a gazdaságok számára. Ha oly jelenség mutatkozik, hogy a kubikosmunkákra való elszegődés veszélyezteti az őstermelés érdekeit, a kubikoslétszám maximális kerete megállapítandó és az ezenfelül jelentkezők részére az igazolvány kiadását meg kell tagadni. Ha a hatóság tudomása szerint olyan gazdasági cseléd vagy munkás kér kubikosigazolványt, aki a gazdaságokban levő helyét hagyta ott, az igazolvány szintén nem adható ki.

4. Egy központi szervet kell felállítani, amely az országban folyamatba tett munkaalkalmakat, továbbá a munkásfeleslegeket nyilvántartja. Ez a szerv, vagy hivatal intézkedik aziránt, hogy a különféle munkákhoz, ha ott a munkáskéz nem biztosítható, megfelelő munkáscsoportok szállíttassanak a munka színhelyére azokból a vármegyékből, ahol az igazolvánnyal ellátott munkásokból munkásfeleslegek állanak rendelkezésre.

5. A kubikosnyilvántartás lehetőleg kétévenként kiigazítandó. A kubikosigazolvány kiadás és a kiigazítás ügyében lehetőleg véleményező bizottság alakítandó, amelynek tagjai legalább felerészben a kubikosok közül választandók.

A mezőtúri kubikoskongresszus szakiparnak kívánja minősíteni a kubikmunkát és szakipari igazolvány kiadását kéri a kubikosok számára.

Ezt túlsóknak tartanám, mert a való étellel nem lenne összhangban. Egy szakiparos kubikos nem tarthatná meg agrármunkás-jellegét, pedig ők ezt nem akarják, ők továbbra is vissza-visszatérnek a földhöz és továbbra is ragaszkodnak a kettős foglalkozáshoz, azért is, mert a kubikmunka korántsem köti le teljes munkaidejüket. Jó, ha évenként 5-6 hónapot dolgozhatnak, jut tehát idő a mezőgazdasági munkára is s erre a munkalehetőségre nemcsak a kubikoscsaládoknak, hanem, főként a nagy gazdasági munkák idején, a mezőgazdaságnak is szüksége van.

IV.

A kubikosok kettős életének és foglalkozásának egy másik egészen sajátos következménye *a munkásvédelem terén mutatkozik*. E tekintetben egészen

különös helyzet állott elő, amely a kubikosokra igen hátrányos és szintén sok panaszra ad okot.

A munkásvédelmi törvények külön az agrár-munkás és külön az ipari munkás szociális védelméről gondoskodnak s minthogy a kubikos a kettő között áll, mind az agrár, mind az ipari munkásvédelem keretéből a legtöbb esetben kimarad.

Vegyük sorra ebből a szempontból a vonatkozó törvényes szabályokat.

A kubikos nem részesülhet az 1907. évi XLV. törvény alapján a gazdasági cselédek részére biztosított *betegellátásban*. Kívülmarad a mezőgazdasági *balesetbiztosítási intézmény* keretein, mert az 1900. évi XVI. törvény a kubikosokra nem terjed ki. A *mezőgazdasági öregségi biztosításról* szóló 1938. évi XII. törvény a kubikos munkásokra csupán annyi engedélyt tesz, hogy az ármentesítés és földművelésügyi tárca terhére házilag végzett munkálatoknál alkalmazott kubikosokra is kiterjed, de oly megszorításokkal, amiknek a kubikosok csak ritka esetben tudnak eleget tenni, mert évenként legalább 15 heti ily munkában töltött időt kell igazolni, más munka pedig nem számít.

Az 1927. évi XXI. törvény értelmében az *OTI betegségbiztosítástól* is elesnek, ha munkaviszonyban nem állanak, ami bizony a kubikosnál igen gyakran előfordul és a beteg kubikos vagy beteg családtagja éppen akkor veszíti el a segélyhez vagy kezeléshez való igényét, amikor munka és kereset nélkül van és a segítségre a legjobban rá lenne szorulva.

Kívülmaradnak az 1928. évi XL. törvény szerint az *öregségi és rokkantsági biztosítás* keretéből is, mert az ott kikötött várakozási időnek és 400, illetőleg 200 járulékhétnek a kubikos nem képes eleget tenni.

De a legtöbb esetben elesnek ők az 1938. évi XXXVI. törvénnyel rendszeresített *gyermeknevelési segélytől is* a folytonos munkamegszakítások miatt. A törvény a nem munkában töltött időre a pótlék fizetését csak átmenetileg és szigorú feltételek igazolása mellett engedélyezi. Ezeknek a kubikosok életkörülményeik miatt a legtöbb esetben nem tudnak megfelelni. A helyzetüket ebből a szempontból még nehezebbé tette az az elvi döntés (17.252/XIII. 1939. I. M. R.), amely szerint az állami és hatósági munkákon töltött idő nem számítható be, mert ezt a munkát nem lehet ipari munkának tekinteni.

A kubikosok tehát a foglalkozásuk kettős jellege miatt a szociális védelem kereteiből kimaradnak s ez a kubikoskérdés másik nagy problémája, amelyet oly módon kellene megoldanunk, hogy a munkásvédelem mai szabályait összhangba hozzuk a kubikosok életének és kereseti viszonyainak sajátos körülményeivel, és pedig vagy egy külön

kubikostörvény alkotása útján, vagy pedig a meglevő törvényes szabályok enyhítésével és megfelelő módosításával. Az ő méltányos érdekük az volna, hogy ne sújtsák őket annyira a foglalkozásuk természetével járó munkamegszakítások hátrányai és hogy a mindkét minőségükben munkában töltött teljes idejük beszámíttassék szociális igényeik érvényesítésénél.

Ez az intézményes megoldás régi panaszait orvoslóná és e kitűnő munkástáborot felemelné s lelkileg is, anyagilag is megerősítené.

V.

A fent vázolt problémák: *a hivatásos kubikosok körének elhatárolása, ezúton minél több munkához juttatása, az alkalmi kubikosok lehető távoltagevétele és ezáltal a mezőgazdaság érdekeinek a védelme, továbbá a kubikosság szociális felemelése és védelme,* ezek a kubikoskérdés fontosabb megoldandó feladatai.

A magyar élet egy töredékének, 40.000 lélek megélhetésének a problémája ez, de kizárólagosan magyar probléma, amelynél külföldi példákra nem hivatkozhatunk s amelyet a magyar viszonyok és a kubikosélet követelményei szerint kell megoldanunk és akkor siker és áldás fogja kísérni lépéseinket.

Nem volna teljes a kép, amit a kubikoskérdésről rajzoltunk, ha meg nem emlékeznénk arról a nagyjelentőségű intézkedésről, amellyel az iparügyi kormány a múlt évben a 61.314/1939. sz. rendeletével *szabályozta a legkisebb kubikos munkabéreket.* Ez az intézkedés a kubikosok szociális helyzetében nagy lépést jelent előre és az a körülmény is igen figyelemreméltó, hogy a kiadott szabályzat és annak igen fontos megállapításai mind a munkások, mind a munkaadók képviselőinek előzetes meghallgatása mellett és mindegyik fél egyhangú helyeslése és hozzájárulása mellett jöttek létre. Tehát oly körülményt és szerencsés megoldásról van szó, amely nemcsak a kubikosok szociális érdekét szolgálja, hanem a munkaadói és munkás érdekeltségek közötti békét és harmóniát is.

A kubikosok régi vágya teljesült ezzel a megértő intézkedéssel és az ő kérésük teljesülne, ha megoldanánk azokat a feladatokat is, amelyekre fentebb rámutattunk. De az ő megelégedett életüknek és jobb sorsuknak még egy kelleke van, ami talán mindennél fontosabb: *a sok munka,* ami ellátja őket esztendőkre biztos kenyérrel. Ha majd nyugodtabb idők következnek és fokozottabban megindulhat a nemzeti termelő munka s ezzel együtt nagyszabású új alkotások kelnek életre, ez hoz majd igazi boldogságot és nyugalmat a hazájukat és családjukat szerető derék kubikosaink gyermek-

MENNYIBE KERÜLNE A MAGYAR CSALÁDVÉDELEM?

ÍRTA:

IFJ. ERŐDI-HARRACH BÉLA

A Magyar Statisztikai Szemlében Barsy Gyula tanulmányában¹ a következőket olvashatjuk: „Az egyes időpontok születési adatait a halandósággal egybevetve, megállapítható, hogy 1900/1901-ben még az élveszültek 30%-a valóságos, tiszta szaporulatot jelentett; 1920/21-ben már csak 12% volt a tiszta szaporulat, míg 1930/31 átlagában a születések száma éppen csak a népesség *meglévő állományának pótlására* mutatkozott elégségesnek. *1932 óta pedig a születések száma már alatta marad a születési határszámnak*, még abban az esetben is, ha a halandóság újabb javulására és a háborús születésű női korosztályok gyér számára való tekintettel az 1930/31. évre meghatározott születési határszámot kereken húszszerrel csökkentjük! *Születésszámunk máris fogyást mutat*; a születések és halálozások pillanatnyilag aktív különbözete optikai csalódás, hiszen a gyermekek száma egyre fogy és csupán az öregeké mutat növekedést. Magyarország tagadhatatlanul súlyos népesedési válságba került. Nem szolgálhat mentségül, hogy akad még ország, amely még nálunk is rosszabbul áll, mert egy stacioner vagy fogyó nép nem tud megfelelni történelmi hivatásának. *A baj azonban most még nem gyógyíthatatlan.*” Magyarország jelenlegi szaporodási aránya csak két korábbi időszakhoz hasonlítható: az 1870-es kolera-járvány és a világháború idejének szaporodási arányához. Nekünk tehát ma már kolera-járványra és világháborúra sincs szükségünk, hogy soraink így megfogyatkozzanak. Kovács Alajos államtitkár számításai szerint húsz év múlva körülbelül 24.000 fővel lesz évente kevesebb a sor alá kerülők száma. Ez a kiesés a nőekkel együtt 48.000 lelket tesz ki. Ez a szám évről-évre nő és további húsz év múlva már a kamatos kamat törvényei szerint tizedeli a magyarság sorait. Néhány év múlva a ma félmilliót számláló ruszinság szaporodása egymaga többet tesz ki, mint az egész magyarság szaporodása. E szavak súlyosságának igazolására álljon itt két számsor. Az élveszületettek száma az utolsó tíz évben a következőképpen alakult:

1930	219.784	1935	189.479
1931	200.925	1936	183.369
1932	205.529	1937	182.449
1933	193.911	1938	182.206
1934	194.279	1939	172.628

1938-ban a 15 éven aluli gyermekek száma Trianon és a bécsi döntés területén együttesen 2,756.339 volt. Kor szerinti megoszlásuk a következő:

1 éven aluli ...	177.134	8 éves	201.787
1 éves	9 »	180.244
2 »	10 »	189.460
3 »	11 »	189.413
4 »	12 »	194.703
5 »	13 »	202.624
6 »	14 »	186.160
7 »	Összesen	2,756.339

E két számsor ijesztően mutat rá a magyarságnak talán legsúlyosabb problémájára, az önmagát gyilkoló születéskorlátozásra. Ellenségeinknek nincs szükségük rá, hogy esetleg fegyverrel döntsék el a magyarság történelmi elhivatottságának és jövő történelmi szerepének kérdését. Eldöntjük mi azt – úgylátszik – sajátmagunk is. Csak néhány évtized történelem kell hozzá és a magyarság sikeresen végezte el önmagán azt a halálos végű műtétet, amelynek bekövetkeztét sok szaporább és önismertebb nép nehezen titkolt reménységgel várja.

Egyik államférfink nemrégiben azt mondta, hogy egy évezredes nép történetében 15-20 év nem sok idő. Fő, hogy csendben dolgozni, mindig akarni, hinni tudjunk. Igaz, hogy egy fejlődő, gyarapodó, önmagában bízó és céltudatosan cselekedni tudó nép történelmében két évtized nem sokat számít. Ha azonban belső szervezeti hibában szenved, ha fiai nem értik és tetteikben nem élnek, hanem csak szajkózzák a nemzet hivatását, az avval járó feladatra azonban nem készülnek helyesen és nem ismerik fel a közösség iránti kötelességeiket, fajtájukat pusztítják, akkor két évtized nagyon sokat jelent. Nagyon sokat jelent különösen a mai időkben. Nagyon sokat jelent, ha erős hadsereget kell kiépítenünk és lassan megritkul a hadsereg gerince, az emberanyag. Nagyon sokat jelent, ha önálló ipart kell kiépítenünk és folyton fogy a belső vásárlóközönség. Ne felejtjük el azokat a drámai szavakat, amelyekkel a francia miniszterelnök az elmúlt év nyarán a fokozott családvédelem bevezetését megokolta. Franciaország évente 35.000 lelket veszít. Magyarország a Kárpátalját leszámítva évente körülbelül 2000 lélekkel fogy. A francia arány a magyar lélekszámhoz viszonyítva körülbelül évi 9000 lelket tesz ki. A magyar születéscsökkenés ütemét figyelve nagyon rövid idő alatt elérjük ezt a számot. Ezt az ijesztő lehetőséget elkerülni tényleg csak céltudatos, csendes munkával, de minden hozzáférhető eszköz azonnali és teljes kihasználásával lehet. Ha ki tudtuk építeni másfél év alatt hadseregünket, mert szükségünk volt rá, akkor a hadsereg egyetlen biztos alapját, az egészséges, sokgyermekes magyar családok intézményes védelmét is ki kell építenünk.

¹ Magyar Statisztikai Szemle 1938. I köt. 602 l.

Sokan azzal is indokolják a magyar család-
védelem kiépítésének szükségét, hogy külföldön,
Olaszországban, Németországban, Franciaország-
ban, már bevezették ezt és igen üdvös eredmé-
nyekre jutottak. Nekünk azonban akkor is meg-
 kellene ezt szerveznünk, ha mi lennénk az egyet-
 lenek, akik születéscsökkenésüknek gátat akarunk
 vetni. Gondoljunk csak arra, hogy Olaszországot,
 annak területét, az Appenin-félszigetet, amely amúgy
 is szapora, az Alpok, a Karszt és a tenger határol-
 ják. Franciaországot a Pireneusok járhatatlan hegy-
 lánc, az Atlanti-óceán, a La-Manche csatorna, a
 Rajna és a Maginot-vonal, valamint az Alpok
 zárják körül. A magyarság viszont nem hogy az
 egész Kárpátmedencét nem tölti ki, hanem idegen
 nemzetiségekkel összefolyóan a születéscsökkenés
 révén saját maga lazítja határait. E bajon tehát
 gyökeresen és azonnal kell segíteni.

A segítség mikéntje szempontjából bizonyára
 eltérőek a vélemények. E cikkünk azt a célt szolgálja,
 hogy néhány szempontra rámutasson és az
 intézményes családvédelem kiépítéséhez feltétlenül
 szükséges *arányszámokat, számítási alapokat* adja
 meg. Iparkodunk a lehető legpontosabb részlet-
 adatokig lemenni, hogy a magyar családvédelem
 kiépítőinek lehetőséget adjunk a különböző juttatások
 várható kiadásait megállapító részletszámításaikhoz.

Kovács Alajos államtitkár az EPOL 1938
 novemberi számában ugyanezzel a kérdéssel fog-
 lalkozva hozzávetőleges számítást közöl arról, hogy
 a családvédelem anyagi terhei és fedezete hogyan
 aránylanak egymáshoz. Elgondolása a következő:
 Abból az alaptételből indul ki, hogy a népesség
 szaporodásához minden családban három gyermeket
 kell nevelni. Két gyermek még a szülőket sem pótolja,
 mert körülbelül 5-7% nem alapít családot külön-
 böző okoknál fogva. Három gyermek nevelésével
 még senki sem számíthat tehát külön hálára és segít-
 ségre, mert csak kötelességét teljesítette. A negyedik
 gyermektől kezdve kell tehát Kovács Alajos szerint
 a gyermekpótlékot fizetni. Fedezetét az aggregények,
 gyermektelenek, egy- és kétgyermekesek külön-
 adójából lehetne előteremteni. Az államtitkár szá-
 mításai azt mutatják, hogy ha a hiányzó törvényes
 gyermekek után fizetendő adó átlagösszege ugyan-
 annyi lenne, mint a három gyermek felül gyer-
 mekpótlékban részesítendő gyermekek fejenkénti
 átlagösszege, akkor az adóból bevett összeg a szük-
 ségletnek majdnem pontosan háromszorosa. Így
 a többletből házassági kölcsönök juttatására bő
 fedezet állna rendelkezésre. Ez a terv feltételezi
 azonban, hogy a három gyermek nevelésének köte-
 lességét mindenki teljesíteni is tudja. Más szóval
 az általános kereseti viszonyok minden foglalkozási
 ágban elegendőek legyenek ahhoz, hogy a házasság
 első három évében az első, a második háromban a

második és a további háromban a harmadik gyer-
 mek világrahozatala és eltartása biztosítva legyen.
 Ha ezt a feltételt az általános kereseti viszonyok
 nem biztosítják és már a korábbi gyermekek eltar-
 tását is meg akarjuk könnyíteni, akkor sokkal
 összetettebb rendszert kell kidolgoznunk. Ha elfo-
 gadjuk azt az elvet, amely szerint az első gyermek
 nem kap rendszeres gyermekpótlékot, hanem csak
 születési segélyt, a második gyermek viszont kisebb
 összegű, a harmadiktól felfelé pedig nagyobb ösz-
 szegű havi gyermekpótlékot kap, akkor a szüle-
 tési segély összegének meghatározásához tudnunk
 kell, hogy az egy év alatti újszülöttek közül
 hány az elsőszülött. Tudnunk kell továbbá, hogy
 a segélyben részesülő családokban – esetleg az
 egész társadalom minden családjában – a gyer-
 mekeknek hány százaléka első-, másod-, harmad-
 vagy többesülött. El kell határoznunk, hogy
 csak bizonyos jövedelemhatáron alul adunk-e gyer-
 mekpótlékot? El kell döntenünk továbbá azt is,
 hogy minden foglalkozási ágban egyforma nagyságú
 gyermekpótlékot adunk-e gyermekeként, a gyer-
 mekpótlék nagyságát abszolút számban, vagy az
 illető foglalkozás átlagos évi jövedelmének bizo-
 nyos hányadában állapítjuk-e meg, valamint hogy
 milyen korhatárig adjuk a gyermekpótlékot?

Tekintettel arra, hogy a magyar statisztika
 a vagyoni és jövedelmi viszonyokra nem terjed ki,
 nekünk e szempontot számításainkból ki kellett
 hagynunk. A magyar statisztikai felvételek nem
 tüntetik fel azt sem, hogy az egyes foglalkozási kate-
 góriákban bizonyos korhatáron alul életben lévő
 vagy újszülött gyermekek közül mennyi az első-,
 másod-, harmad- és többesülött. Nekünk
 ezért meg kellett keresnünk azt a leginkább célra-
 vezető módot, amelynek segítségével ezeknek ará-
 nyát a leginkább megközelítő pontossággal ki
 tudjuk számítani. Több számítási móddal végzett
 kísérlet után a következő látszott a legcélravezetőbb-
 nek: Az 1930-as népszámlálás adataiból kiszámít-
 juk, hogy az 1930-ban élt anyáknak foglalkozási
 áganként összesen hány első, második, harmadik
 és ezenfelüli gyermeke született. Ennek kiszámítása
 semmi nehézségbe nem ütközik, mert ahány anya
 volt, ugyanannyi elsőszülöttet is kellett a világra
 hozniok. Ahány két vagy ennél több gyermeket
 a világra hozott anyát tartanak nyilván, ugyanannyi
 másodsülöttet hoztak a világra; a harmad- és
 többesülötteket úgy számoltam ki, hogy az első-
 és másodsülötteket levontam az összes szülőtből.
 Ha az első-, másod- és ezenfelüli szülöttek számát
 arányba állítom az ország összes szülötteinek szá-
 mával, megkapom, hogy ezek az ország egy bizonyos
 koron aluli gyermektörzsének hány százalékát tehetik
 ki. Feltételezzük, hogy az első-, másod- és többes-
 sülöttek halandósága körülbelül azonos. El kell

hanyagolnunk továbbá az egyes hivatási ágak gyermekhalandósága között való eltéréseket. Bizonyos pontatlanságot eredményez az a körülmény is, hogy az első-, másod- és ezenfelüli szülöttek egymáshoz viszonyított aránya az elsőszülöttek (egyetlen gyermekek) javára némileg eltolódott az 1930-as népszámlálás óta. Pontos adatokat csak az 1940-es felvételek után kaphatunk. Az idő viszont sürget és nekünk nincs időnk arra, hogy két évet várhassunk, amíg a pontos adatok birtokába juthatunk. A hibánkból eredő eltérés azonban a tíz százalékot sem érheti el. Visszatérve az eredeti gondolatmenethez, kiszámítjuk, hogy az egyes hivatási ágakban az első, második és ezenfelüli gyermekek az ország meghatározott koron aluli gyermektörzsének hány százaléka. Ha már most a százalékszámoknak megfelelő abszolút számokat is megkaptuk és tudjuk, hogy évente mennyit akarunk az egyes foglalkozási ágakban a gyermekek után adni, akkor a végösszeg csak egy egyszerű szorzási művelet eredménye.

Lássuk ezek után a számítás eredményeit. Az egyes hivatási ágakban az első, második és a többeszlött gyermekek száma az ország egész gyermektörzsének vagy a gyermektörzs bizonyos korhatár alatti részének k. b. a következő százalékat teszi ki:

	első gyerm.	másod gyerm.	ezen felüli s z ü l ö t t gyerm.
<i>Az őstermelésben :</i>	%	%	%
a) 10 holdon felüli birtokos és bérlő	2·54	2·12	6·20
b) 10 holdon aluli, gazdasági tisztviselő, gazdasági cseléd, gazdasági munkás és egyéb segédszemélyzet, egyéb őstermelő önálló	11·71	9·77	28·86
<i>A bányászatban, kohászatban, iparban, kereskedelemben, hitelben és közlekedésben</i>	7·66	5·69	12·65
<i>A polgári és egyházi közszolgálatban és az úgynevezett szabadfoglalkozásokban</i>	1·20	0·87	1·51
<i>A véderőnél</i>	0·14	0·10	1·09
<i>A különböző ágbeli és k. m. n. napszamosoknál</i>	0·38	0·33	1·06
<i>A nyugdíjasoknál, tőkepénzeseknél, életjáradékosoknál és magánzók-nál</i>	1·01	0·86	2·59
<i>Az egyéb és ismeretlen foglalkozásúaknál</i>	0·30	0·21	0·67
<i>A házicselédéknél</i>	0·16	0·12	0·20
Összesen	25·10	20·07	54·83

A bécsi döntés területén a gyermekarány a trianoni terület gyermekarányával körülbelül megegyezik. A Kárpátalja viszont erős eltérést mutat. Tekintettel arra, hogy a Kárpátaljára vonatkozóan nem állt olyan felvétel rendelkezésünkre, amely az ottani sajátos viszonyoknak

megfelelő számítást a rendelkezésre álló idő alatt lehetővé tett volna, így tehát az eddig ismertett eljárással csak a trianoni és a bécsi döntés révén visszacsatolt területekre számítottuk ki a gyermekarányt és a családvédelem maximális szükségleteit. A jövőre vonatkozóan szükségesnek látjuk továbbá, hogy a hivatási áganként részletezett mindennemű családvédelmi és egyéb, ehhez hasonló jelentőségű szaporodási kimutatásoknál, vagy a foganatosított intézkedések eredményének kimutatásánál a Kárpátalja mindig a maga különös viszonyai szerint külön szerepeljen. Ez azért fontos, mert a globális kimutatásokkal könnyen megtéveszthetjük magunkat és a magyarság szaporodásának javára könyveljük el esetleg a jóval szaporább, de nem eléggé asszimilálódott idegen ajkú magyarok szaporodását. Nekünk viszont elsőrendű fontosságú kérdés az, hogy a nemzet szaporodását legjobban szolgálni hivatott magyarság sorait a nagy áldozattal és reménnyel hozott intézményeink tényleg gyarapították-e.

Az 1930-as adatok alapján kapott százalékok felhasználásával kiszámítjuk, hogy 1938-ban a trianoni területen és a bécsi döntés területén együttesen nyilvántartott élő gyermekek közül az egyes hivatási ágakban hány volt első-, hány másod- és hány harmad- vagy ezenfelüli szülött. Kérdéses természetesen, hogy milyen korhatár alatti gyermekek hányadait kellene kiszámítani. Mi azt az alsó korhatárt, ameddig gyermekpótlékot feltétlenül kellene adni, a 15. életév betöltésében jelöltük meg. Ha valaki e korhatárt alacsonynak tartja, számításai a mindenkorai gyermektörzs korcsoportjainak tudatában a megadott arányok szerint csak egy egyszerű százalékszámítást igényelnek. Az annak megfelelő pénzügyi szükségletet pedig megkapja, ha a kapott abszolút számokat a gyermekeként juttatni szükségesnek látszó évi gyermekpótlék fejenkénti összegével beszorozza.

A fentebbi táblázat arányszámait szerint tehát az országnak a trianoni és a bécsi döntés útján visszacsatolt területen élt 2,756.339 tizenöt éven aluli gyermek közül, a törvényteleneknek figyelmen kívül hagyásával, akik körülbelül 7%-ot tettek ki,

	első- szülött gyermek	másod- szülött gyermek	ezen felül szülött gyermek
<i>Az őstermelésben :</i>			
a) 10 holdon felüli	70.010	58.434	170.893
b) 10 holdon aluli, gazdasági tisztviselő, gazdasági cseléd, gazdasági munkás és egyéb segédszemélyzet, egyéb őstermelő önálló	322.767	269.294	795.479
<i>A bányászatban, kohászatban, iparban, kereskedelemben, hitelben és közlekedésben</i>	211.135	156.835	348.677

	első-	másod-	ezen felül
	szülött gyermek		
<i>A polgári és egyházi közszolgálatban és az ügynevezett szabadfoglalkozásokban ...</i>	33.075	23.980	41.620
<i>A véderőnél.....</i>	3.859	2.756	30.044
<i>A különböző ágbeli és k. m. n. napszamosoknál</i>	10.484	9.096	29.217
<i>A nyugdíjasoknál, tőkepénzeseknél, életjáradékosoknál és magánzóknál</i>	27.839	23.705	71.389
<i>Az egyéb és ismeretlen foglalkozásúaknál.....</i>	8.269	5.788	18.467
<i>A házcselédeknél</i>	4.410	3.307	5.513
Összesen	691.848	553.195	1.511.299

A gondolatmenet követhetése szempontjából tekintsünk egy pillanatra vissza arra, hogy mit is számítottunk ki eddig? Kiszámítottuk, hogy az ország megnevezett területén az egész gyermektörzs bizonyos korhatáron aluli részének hány százalékát teszik ki az egyes hivatási ágak első-, másod- és ezenfelüli szülöttei. Az arányok megállapítása után kiszámítottuk, hogy a megnevezett területen a 15-ik születési év alatt hogyan oszlott meg abszolút számokban az ország gyermektörzse. Ha most feltesszük a kérdést, hogy hányadik gyermektől adunk havi járadék alakjában rendszeres gyermekpótlékot, el kell döntenünk, hogy az első gyermekek, esetleg az első két gyermeknek csak *születési segélyt* adunk-e? Ebben az esetben ki kell számítanunk, hogy az utolsó év – 1939 – élveszületései közül hivatási áganként mennyi volt az első-, másod- és ezen felüli szülött. Tekintettel arra, hogy e sorok írója már a második gyermektől adna, ha mindjárt kisebb összegű havi gyermekpótlékot, az alábbi kimutatásban csak az elsőszülöttek abszolút számát adjuk az 1939. év élveszületettjeire, mert csak ezek kapnának születési segélyt. Kiszámítása úgy történik, hogy a már ismertetett arányossági táblázatból kivesszük az elsőszülöttek százalékait és egy év élveszületőkre alkalmazzuk azokat. Ha valaki helytelennek tartja, hogy már a második gyermeknek is adunk gyermekpótlékot és ehelyett jobbnak látja, hogy csak születési segélyt adjunk, akkor ugyanezzel a módszerrel elő kell vennie a másodszülettek százalékait és egyszerű százalékszámítással megkapja azoknak abszolút számát is. Ha azonban emellett fenntartja az illető azt az elvet, amelynek alapján a növekvő gyermekszámmal a magasabb születésűek aránylag magasabb havi összeget kapnak és gyermekpótlékot csak a harmadik vagy negyedik gyermek után kezd adni, akkor a cikkünk elején megadott módon az arányszámokat a negyed-, ötöd- és ezenfelüli szülöttekre is külön ki kell számítani. Ki kell számítani továbbá a megkapott arányszámok segítségével az ország 15 éven aluli gyermektörzséből a százalékuknak megfelelő abszolút számokat is. Lássuk ezek után, hogy az 1939-es év élveszületőtei közül, tehát körülbelül 172.628 közül, mennyi az elsőszülött?

Elsőszülött az 1939-es élveszületettek közül :

I. Az őstermelésben :		
a) 10 holdon felüli		4.384
b) 10 holdon aluli, gazd. munkás és egyéb		20.215
II. A bányászatban, kohászatban, iparban, hitelben és közlekedésben		13.223
III. A polgári és egyházi közszolgálatban és az ügynevezett szabadfoglalkozásokban ...		2.072
IV. A véderőnél		241
V. A különböző ágbeli és k. m. n. napszamosoknál		655
VI. A nyugdíjasoknál, tőkepénzeseknél, életjáradékosoknál és magánzóknál		1.743
VII. Egyéb ismeretlen foglalkozásúaknál.....		517
VIII. A házcselédeknél		276
Összesen		43.326

Ha az elsőszülöttek után az anyának csak születési segélyt adunk, el kell döntenünk, hogy minden hivatási ág szülönője egyforma összeget kap-e, nem kell-e jövedelemhatárt megszabni és mekkora legyen ez az összeg? Ha az egyforma összeg mellett döntünk, születési segélyt minden elsőszülött kap és annak nagyságát 300 pengőben szabjuk meg, akkor az előbbi táblázat

I. a) csoportja	1,315.200	pengőt
I. b) »	6,064.500	»
II. »	3,966.900	»
III. »	621.600	»
IV. »	72.300	»
V. »	196.500	»
VI. »	522.900	»
VII. »	155.100	»
VIII. »	82.800	»
I—VIII. csoportja kapna összesen	12,997.800	pengőt

igényelne.

Ebből a táblázatból a 10 holdon aluli birtokosok, a gazdasági tisztviselők, gazdasági munkások, gazdasági cselédek, az egyéb gazdasági segédszemélyzet és egyéb őstermelő önálló I. b) csoportja az, amely e téren eddig a legelhanyagoltabb állapotban volt. Az őket megillető 6,064 500 pengő az, amely tehát a legsürgősebb. Az első gyermek után járó születési segély elfogadása esetén, a trianoni területen 172.628 gyermek évi születésszáma mellett, a körülbelül 10% törvénytelen figyelmen kívül hagyásával egy évben a legszaporább és leginkább magárahagyott mezőgazdasági népesség elsőszülöttei után legalább is 6,064.500 pengőt, a trianoni területen az összes hivatási ágban 12,997.800 pengőt, a bécsi d3ntés területén körülbelül 1,300.000 pengőt, összesen körülbelül 14.500.000 pengőt kellene kifizetni.

A második és ezután születésű 15 éven aluli gyermekek után fizetendő havi gyermekpótlékot kiszámítani sokkal nehezebb, mert ehhez tudni kellene, hogy a második és ezenfelüli gyermek neveltetése, sőt 2, 3, 4, 5 gyermek neveltetése együttesen a különböző hivatási ágak szülőinek mennyibe kerül.

Nagyságának megállapításánál figyelni kell arra, hogy a juttatandó összeg tényleg serkentse a szülőket a gyermeknevelésre. Ellenkező esetben hiába helyezük kilátásba a gyermekpótlékot, mert annak elégtelensége nem ösztönzi a szülőket a gyermeknevelés terheinek vállalására. Hogy mégis megközelítő végösszeget kaphassunk, számítási alapul fogadjuk el a második gyermeknél a következő juttatásokat:

- a) a 10 holdon felülieknél havi 20 pengőt,
- b) a 10 holdon aluliaknál és mindazoknál, akiket az előbbi táblázatokban ezekkel egy rovatban említettünk, havi 10 pengőt,
- c) a bányászoknál, a közlekedésben, kohászatban, iparban és hitelben havi 15 pengőt,
- d) a polgári és egyházi közszolgálatban és a szabadfoglalkozásokban havi 30 pengőt,
- e) a véderőnél havi 30 pengőt,
- f) a különböző ágbeli és k. m. n. napszamosoknál havi 10 pengőt,
- g) a nyugdíjasoknál, tőkepénzeseknél, életjáradékosoknál és magánzóknál havi 20 pengőt,
- h) az egyéb ismeretlen foglalkozásúaknál havi 20 pengőt,
- i) a házicselédéknél havi 10 pengőt.

A harmadik és ezen felüli gyermek után az itt felsorolt összegeknek esetleg kétszeresét kellene adni. Lássuk ezek után az egyes hivatási ágak második és többszülöttei után a felsorolt havi járandóságok összegeit.

Eszerint	a második gyermek után kapnának az	A harmadik és ezen felüli gyermekek után kapnának az
a) csoportban havi	1,168.680 pengőt	6,835.720 pengőt
b) » »	2,692.294 »	15,909.480 »
c) » »	2,352.525 »	10,460.310 »
d) » »	719.400 »	2,497.200 »
e) » »	82.680 »	1,802.640 »
f) » »	90.960 »	584.340 »
g) » »	474.100 »	2,855.560 »
h) » »	115.760 »	736.680 »
i) » »	33.070 »	110.260 »

Összesen 7,629.469 pengőt 41,792.190 pengőt

E feltételezett juttatás szerint a második gyermek után juttatandó gyermekpótlék egy egész évre 91,553.628 pengőt, a harmadik és ezenfelüli gyermekek gyermekpótléka pedig 501,506.280 pengőt tenne ki. A kettő együttesen 593,059.908 pengőbe kerülne. Ebből a kétségkívül igen nagy összegből a 10 holdon aluli birtokosságra és az ezekkel együtt említett egyéb földművesekre a második gyermek után egy évben 32 307.528 pengő és az ezen felüli szülöttek után 190.913.760 pengő esik. A családvédelem intézményesítésénél azonban feltétlenül bizonyos jövedelemhatárt kell megállapítani. Ez viszont a segélyezendő családok számát és a végösszeget is erősen csökkenti. Amint tudjuk, ezek az összegek csak a 15. életév betöltéséig segítenek a

szülőket a gyermeknevelés terheinek viselésében. Gondoskodni kellene azonban arról is, hogy abban az esetben, ha a gyermek tovább tanul, 18. életévéig kaphassa a pótlékot. Ez kétségkívül növelné a költségeket. De ha számbavesszük, hogy a mostani viszonyok között mennyi magyar tehetség pusztul el azért, mert nem áll módjában tehetségét felismerni vagy kiművelni, akkor a további áldozattól sem lenne szabad visszariadnunk. Hány gyermek és diák élete szakad meg idő előtt a „morbus hungaricus”, a tudóvész pusztítása miatt, mert a szülők nem tudtak egészséges lakásról, élelemről és a tanulmánygónak tandíjáról gondoskodni! Ez legyen az első, amire a számok olvasásakor a hadrafoghatók és a jövő anyák pusztulása vagy meg nem születése mellett gondolunk.

Tanulmányunk végén számítsuk még ki, hogy mennyibe kerülne Magyarországon a gyermekekkel törleszhető „házassági kölcsönök” bevezetése. Első kérdés, hogy csak bizonyos hivatási ágakban, vagy mindegyikben adunk-e? A második kérdés, hogy milyen korhatár alatt álló völegények kaphatják csak? Fogadjuk el számítási alapul a harmincéves völegények korhatárát. Tekintettel arra, hogy a magyar házassági statisztika nem tartja nyilván az egyes hivatási ágakban évente és korszmtnt a házassulok sorának megoszlását, megközelítő számításokat kell végeznünk. Evégből megállapítjuk, hogy az 1930-as népszámlálás szerint az egyes hivatási ágakban nyilvántartott férjes nők az ország összes férjes nőinek hány százalékát teszik ki. Feltehető, hogy ez az arány a harminc éven aluli házassokra is áll. Tekintettel arra, hogy a mezőgazdaságban főleg a szegényebb népréteg fiataljai aránylag hamarabb, tehát nagyrészt 30 éven alul házasodnak, és így statisztikánk arányukat nem adja meg teljesen, mégis közelebbi adat híján e hibától el kell tekintelnünk. Magyarországon 1938-ban a harminc éven aluli völegények száma 48.645 volt. Lássuk ezeketán, hogy az egyes hivatási ágak férjes asszonyai az ország összes férjes asszonyainak hány százalékát tették ki és e százalékok szerint hány házassulónak kellene az anyagi viszonyaira való tekintet nélkül az egyes hivatási ágakban házassági kölcsönt adni, feltéve természetesen, hogy mind folyamodna is érte.

Az östermelésben :

10 holdon felüli	9.53%	4.635 völegény
10 holdon aluli, gazdasági tisztviselő, gazdasági cseléd, gazdasági munkás és egyéb segédszemélyzet, egyéb östermelő önálló	44.00%	21.403 »
A bányászatban, kohászatban, iparban, kereskedelemben, hitelben és közlekedésben	32.30%	15.712 »

A polgári és egyházi közszolgálatban és az úgynevezett szabadfoglalkozásban	5.30%	2.578	vőlegény
A véderőnél	0.67%	325	»
A különböző ágbeli és k. m. n. napszámosoknál	1.68%	822	»
A nyugdíjasoknál, tőkepénzeseknél, életjáradékosoknál és magánzóknál	4.20%	2.043	»
Egyéb és ismeretlen foglalkozásúaknál	1.50%	729	»
A házcselédekénél	0.82%	398	»
Összesen.....	100.00%	48.645	vőlegény

Ha a házassági kölcsönt átlagosan 1000 pengőben állapítjuk meg, a folyósítandó házassági kölcsönök maximális végösszege az 1938-as adatok szerint 48,645.000 pengőt tett volna ki. Ebből a támogatásra leginkább rászoruló mezőgazdasági népréteg körülbelül 21,403.000 pengőt igényelne. Mint ahogyan a gyermekpótlék évenkénti országos összege remélhetőleg emelkednék, úgy a házassági kölcsönök globális összege is folytonos emelkedést kell hogy mutasson. A házassági kölcsönök egy része a törlesztési idő lejártával visszatérül, ha a kölcsönben részesültek nem hoznak annyi gyermeket a világra, amennyi a kölcsön törlesztését teljes mértékben eszközölhetné.

Fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy azok a gyermekpótlékok, amelyeket a köztisztviselők a mostani rendszerrel kapnak, arra jők, hogy a gyermek-

nevelés terhein csekély mértékben enyhítsenek. Arra azonban elégtelenek, hogy a gyermekáldás szaporítására bírják a köztisztviselőket. A gyenge jövedelmű középosztály, különösen az, amelyik hivatalánál vagy lakásánál fogva sűrűn érintkezik a még szapora népréteggel, kényszerű egykézisével a legjobb ellenpropagandát fejt ki minden olyan társadalmi vagy állami intézkedéssel szemben, amely az egyiket megállítani és visszafejleszteni akarja.

Az elmúlt két év óta a magyar ipari munkásság fokozatosan megkapja már a gyermekpótlékokat. Tanulmányunk megírásakor azonban erre nem térhetünk ki, mert mi egységes rendszerben akartuk az egész magyar családvédelem kiépítéséhez feltétlenül szükséges számítási kulcsokat megadni. Egy értekezés keretei nem engedik meg, hogy minden szempontra, minden lehetőségre és következményre rámutassunk. Nagy szükségét látjuk azonban annak, hogy e kérdés tárgyalásánál az alapok lefektetése után a fedezetek előteremtésével, az előálló megtakarításokkal, a kapcsolatos határterületek várható alakulásával, valamint a családvédelem igazgatásával egy további tanulmányban foglalkozzunk. Aki tehát ezt az értekezést olvasta és a nagy számok láttán illúziókat gondolja is a magyar családvédelem kiépítését, gondolja át majd azokat a szempontokat és lehetőségeket is, amelyekre a Szociális Szemle egyik következő számában mutatunk rá.

S Z O C I Á L I S F I G Y E L Ő

NÉPHIVATAL A SZOCIÁLIS VÉDELEM SZOLGÁLATÁBAN

A szegény nép számára magárahagyatóságából, társadalmi gyengeségéből számos hátrány származik. Az állampolgári és a munkaviszonyból számára tömegesen jelentkező ügyeket nem érti, azokban eligazodni nem tud, és segítséget, védelmet ezekben nem talál. Egésznap kereső munkája miatt legtöbbször időt sem talál magának ahhoz, hogy dolgaiban eredményesen eljárasson. Hogy a szegény nép életviszonyaiban csak a legfontosabbakat említsem: anyakönyvi, állampolgársági, családi, házassági, lakásügyek, társadalmobiztosítási, munkásvédelmi, katonai, gyámsági, hagyatéki, szegénységélyezési stb. ügyek szövik át életét. Ezek a szegényebb néprétegek léhelyzetébe legtöbbször mélyen belenyúlnak és a társadalmi fenyegetettség vagy megtámadottság súlyos helyzetét teremtik meg számára. Azt tapasztalja, hogy mindennapi megélhetésének gondjait az egyéni és társas életviszonyaiból származó gondok még súlyosbítják. A szegénységéből származó magárahagyatottsága és gyengesége a társadalmi kisebbség jogegyenlőtlenségének állapotába helyezi őt. Nem tud kifejlődni benne, vagy elvész belőle a társadalom rendje iránt a bizalom. A fennálló társadalmi rendnek ellensége lesz, mert úgy véli, hogy a jog érvényesítése csak a kiváltságosok számára lehetséges. Ezért ha a szociális védelem és gondozás terén komoly eredményeket akarunk, elsőrendű feladat olyan intézményről gondoskodni, amely a szegény népet egyes-bajos dolgainak elintézésében jóindulatú megértéssel, szakszerű hozzáértéssel támogatja. Ügyének teljes lebonyolításáig elkíséri, ha kell, az ügyek írásbeli elintézését is vállalja, és közvetlen megkereséseivel, intézkedéseivel az ügy gyors és helyes elintézését biztosítja. Ez az intézmény: a *néphivatal*. Fokozott gonddal vizsgálja a néphivatal az eléje tárt ügyeket abból a szempontból is, hogy a hatóságokat felesleges beadványokkal, eljárással ne zaklassa. Ezért ha az ügy lelkiismeretes tanulmányozása vagy utánjárás alapján megállapítja, hogy a panasz vagy a kívánság alaptalan, igyekszik szeretettel megértetni azt a bizalommal hozzáforduló szegény emberrel, aki a bizalom alapján ebben a legtöbbször megnyugszik.

Módszere: a magárahagyott és védelemre szorult szegényember megsegítése a szociális hatások érdekében. Amint már eddig is megállapítottuk, alapja: a bizalom. Ezt nem csekély mértékben azáltal éri el, hogy ahol szükségét látja az ügy helyes elintézése és a család védelme érdekében a család belső életét is megismeri s ilyen módon az érdeknélküli baráti bizalom személyes kapcsolatai alakulnak ki a néphivatal és azt felkereső szegény emberek között. Bár első feladata az eléje tárt ügyek elintézése, de mert ezeket az ügyeket és eseteket nem csupán azok szinguláris megjelenésében vizsgálja, hanem a bajok okai iránt is kutat, célszerű a néphivatalokat a szociális gondozás egyéb szerveivel is kapcsolatba hozni. Csak ebben az esetben érvényesülhet munkájukban helyesen a megelőzés elve. A szociális munka szervezésének ez a gondolata érvényesült a settlement, a szociális telepek intézményes megoldásában. Ezt érvényesítettük az Országos Szociálpolitikai Intézet gyakorlati szociális munkájának megszervezésekor. Mind Kolozsivárt, majd néhány évvel később Újpesten ebből

az intézményből indultunk ki és e köré építettük az ahhoz kapcsolódó és azt kiegészítő többi szociális intézményt. Ugyancsak már akkor reámutattunk arra is, hogy ezek a néphivatalok valóságos „örhelyei”, megfigyelőállomásai lehetnek a további szociális feladatoknak, mert mindennapos érintkezésben a szegény nép ügyes-bajos dolgaival, megfigyelik és megismerik a törvények, azok végrehajtása, a hatósági intézkedések okozta visszásságokat, hiányokat és ez alapon kezdeményezően, irányítóan, javaslattevően járhatnak el a szociális fejlődés érdekében.

A néphivatalnak ez a személyi kapcsolatokon alapuló bizalmi jellege megállapítja azt is, hogy nem lehet hatósági intézmény. Mindenekelőtt azért nem, mert a hatóság nem vállalhat felelősséget mélyen az egyéni érdekkörbe benyúló tanácsaiért és annak esetleges következményeiért. Továbbá a bürokráciából származó bajokat nem új hivatallal lehet és kell ellensúlyozni, amire az nem is képes, hanem olyan intézmény kell, ahol annak tagjai nem mint hivatalnok, hanem mint barát érdeklődnek a szegény nép minden ügye iránt. Amikor itt ők adnak, ugyanakkor ők tapasztalatot, betekintést kapnak az élet nagy összefüggéseibe, annak teljesebb megértésébe. Az előkerülő ügyek nagy változatossága folytán igen különböző szakismerettel bíró szakemberekre van szükség. Ez a szükségesség és a nélkülözhetetlen erős szociális érzék a néphivatalban, ebben a különböző szakszerűséggel bíró, de hasonló lelki felkészültségű egyének együttesében a hatóságitól egészen különböző intézményt alakít ki. Itt a különböző szakbeli, de azonos szociális erővel csatlakozó munkatársak szakszerűség alapján kiegészítik a néphivatal munkáját. Ez tehát nem egyszerű jogvédő iroda, a jogkereső szegény embernek ridegen kiosztott tanácsaival, hanem a szakszerűség biztosításával kiépített széleskörű szociális védelem, a társadalmi nevelés és fejlődés irányában.

Munkája az esti órákban folyik, hogy az azt igénybevevők a munkaidő után, tehát anyagi károsodás nélkül felkereshessék.

Nézzük most már, miképpen alakul a Szociálpolitikai Intézet három különböző területén működő néphivatalának a munkája.

Az *újpesti anyaintézetben*, annak 1912-ben történt megalapítása óta működik a néphivatal. Amint annak jelenlegi vezetője, *Seres László* dr. ügyvéd megállapítja, az ügyeknek jogi természetük szerint való megosztását mutató táblázatból kitűnik, hogy amíg a büntető- és magánjogi ügyek száma 1929-ben az összes ügyeknek csak 34-22 százalékát tette, addig 1930-ban 36-64, 1931-ben 40-32, 1932-ben 47-81, 1933-ban 43-42 százalékra emelkedtek. A közigazgatási ügyek lényegesen kisebb arányszámmal szerepelnek a gazdasági válság éveiben, ami kétségtelenül annak a jele, hogy a gazdasági válság következményeként a védetteknek főként család- és házassági jogi és munkaügyi viszonyaiban több esetben fordult elő olyan kérdés, amelynek megoldására a néphivatal védelmét voltak kénytelenek igénybe venni. Hozzájárult a közigazgatási ügyek csökkenéséhez az is, hogy a városi hatóság népjóléti ügyosztályának megszervezése és munkájának hathatós kifejlődése sok olyan feladatot oldott meg, amelyek ellátása ezelőtt a néphivatalra hárult.

	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Közigazgatási ügyek										
a) absz. sz.	1479	1198	1098	979	857	867	984	918	891	1055
b) %	60·04	59·16	54·93	47·57	50·57	49·85	52·17	54·77	55·0	51·25
Büntető ügyek										
a) absz. sz.	80	76	81	90	87	67	75	93	80	104
b) %	3·21	3·75	4·06	4·37	5·14	3·87	3·98	5·55	4·93	5·05
Polgári peres és perenkívüli ügyek										
a) absz. sz.	773	666	725	894	649	581	624	506	522	631
b) %	31·01	32·89	36·26	43·44	38·28	33·44	33·09	30·19	32·23	30·64
Békéltetés, jótékony-ság										
a) absz. sz.	143	85	95	95	102	223	203	159	127	269
b) %	5·74	4·20	4·75	4·62	6·01	12·84	10·76	9·49	7·84	13·06
Összesen ;										
a) absz. sz.	2493	2025	1999	2058	1695	1738	1886	1676	1620	2059
b) %	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Az ügyeknek szociális természetük szerint való megoszlását az alábbi adatok mutatják

	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Trianoni békszerződés okozta ügy	810	514	426	346	327	338	373	319	263	305
Lakásviszonyokból eredő ügy	307	240	286	404	302	230	215	201	158	261
Ingó vagy ingatlan vagyon védelme ...	181	230	147	159	97	105	107	105	82	72
Szegényügy és jótékony-sági ügy	176	330	263	330	251	354	350	233	299	429
Házassággal kapcsolatos ügy	197	186	183	178	177	192	210	193	239	286
Gyermekvédelem	103	76	90	81	44	29	51	54	31	51
Szociális egészségügy	163	97	103	102	91	92	84	99	111	154
Munkaviszonyból eredő ügy	66	62	105	65	58	53	100	82	68	81
Bűnvádi és kihágási ügy	80	76	81	90	87	67	80	98	80	104
Személyjogi ügy	58	14	27	27	19	18	33	26	16	33
Örökösödési ügy	38	40	37	37	27	26	18	34	25	23
Közzoktatási ügy	50	15	31	28	26	18	11	4	10	12
Ipartügy	45	44	38	45	47	61	50	42	31	18
Adó- és illeték	55	34	35	32	33	29	47	37	29	43
Hadikárosultak ügyei	120	28	50	35	25	32	37	39	57	44
Egyéb ügyek	44	39	97	89	83	94	120	110	121	143
Összesen ...	2493	2025	1999	2058	1695	1738	1886	1676	1620	2059

Fenti kimutatásokból az állapítható meg, hogy a néphivatal Újpesten a város lakosságának települési, gazdasági és műveltségi viszonyaiból, foglalkozási és társadalmi rétegződéséből folyó okokból, a jogi és szociális életnyilvánulások csaknem mindenikével foglalkozik.

Újpest lakosságának alaprétege abból a főként felvidéki származású munkáshadból áll, amely a múlt század utolsó évtizedeiben a főváros amerikai arányú építkezéseinek vonzó hatására tódult ide s azután kiszorulva a külvárosokba és még külsőbb részekre, meg-alapította lett ennek a proletár jellegű, magyar földön példa nélkül levő, egészen sajátos lelkiségű telepnek. A többi előváros később keletkezett s fejlődött.

A sok munkáskéz a nagyarányú építkezések befejezése után, az Újpest városra alakulását előidéző gyár-alapítások révén jutott újabb munkához, de a gyárak megindították a környékbeli magyar községek, Rákospalota, Fót, stb. földnélküli napszámosainak s törpe-birtokosainak idetöredését is. Ezeknek köszönhető a város megmagyarosodása, bár ma is vannak Újpesten udvarok, ahol csak tótok, vagy csak zsidók laknak.

Közben dunaparti fekvése következtében az ország északi részéből származó nyersanyag felhasználásával az asztalosipar valóságos központjává fejlődött. Ugyancsak jelentőssé vált tímáripára is. Ez utóbbi szintén a kisiparosok erős törzsének kifejlődését segítette elő. A nagy újpesti börgyarak ezeket később letörték, majd felszították. A gyárak általában még külföldről is sok – főként szakképzett munkást – vonzottak.

Mivel Újpest a fővárosnál olcsóbb megélhetést, olcsóbb lakást ígért és adott, az életversenyben lefelé hulló emberek egész seregének azilumává vált. Ehhez hozzávehetjük még, hogy 1923-ig a rendőrségnek itt nem volt bejelentőhivatala, így aztán számos olyan ember húzódott itt meg, akiknek valamilyen okból célszerű volt elvonulni a hatóság figyelő tekintete elől.

Igy érthető, hogy a város lakosságának jelentős része, körülbelül 50-60 százalékanak élete gyökérszálaival nem a város talajából fakadt s éppen ezért a háború befejezése óta tartó időkben, amikor a társadalomnak többféle szempontból új számbavételével, az állami és a társadalmi élet új megszervezéséről van szó, az ilyen kevert és újsütetű népességnek számtalan

nehézsége támad, amelyeknek megoldására önként kínálkozik a néphivatal segítsége.

A települési viszonyoknál mondottakból következik az is, hogy Újpesten igen szélesen tagozott a lakosság, foglalkozása szerint is. Az ipari élet a fizikai és szellemi munkát is igen differenciáltan szólitja sorompóba. Törpe, nyomorgó iparos, iparossegéd, gyári napszámos, segédmunkás, tanult szakmunkás, kistisztviselő, stb. s ezek eltartottjai mind rászorulnak a néphivatal segítségére. Ezek mellett kiskereskedők, főként piaciárusok is szép számmal fordulnak a néphivatalhoz. Sőt, mivel Újpesten egy nagy uradalom is van, a gróf Károlyi-uradalom, mezőgazdasági cselédek és egyéb alkalmazottak munkáügyei is szerepelnek ügyforgalmában.

Újpest lakosságának átlag 3-5 százaléka veszi évenként igénybe a néphivatal munkáját. Ez a tömeg legnagyobb részében, műveltségi és gazdasági inferioritása miatt, jogainak, igényeinek érvényesítésében a legelemibb tudatos mozdulatra is képtelen, ezért az ellenérdekű felekkel való viszonylatban a *jogegyenlőtlenség* állapotában van s ezért nélkülözhetetlen számára a néphivatal segítsége.

A néphivatalban végzendő munka tehát Újpesten sokoldalúsága miatt a közigazgatási, büntető- és magánjogban való jártasságot igényel s a magyar szociálpolitikai jogalkotás és berendezkedés alapos ismeretét kívánja meg. Az újpesti munkát éppen sokrétűsége, változatossága jellemzi.

A pártfogoltak foglalkozási főcsoportok szerint való megoszlását az 1937. évi forgalom például a következőképpen tünteti fel:

	férfi	nő	összesen
Östermelő.....	10	2	12
Ipari szak- és segédmunkás	212	124	336
Napszámos	23	11	34
Iparosmester	51	13	64
Iparossegéd	114	22	136
Iparostanonc	1	—	1
Önálló kereskedő	10	11	21
Kereskedősegéd	13	1	14
Közlekedési alkalmazott.....	15	6	21
Köztisztviselő	10	—	10
Magántisztviselő, irodai.....	3	—	3
Magántisztviselő, üzemi	2	—	2
Véderő	2	—	2
Nyugdíjas magánzó	28	36	64
Háztartási alkalmazott	2	49	51
Egyéb kereső foglalkozású	70	95	165
Tanuló	3	1	4
Háztartásbeli	—	51	51
Munkanélküli	297	150	447
Munkaképtelen	23	159	182
Összesen	889	731	1620

A Szociálpolitikai Intézet *budapesti* néphivatala a IX. kerületben (Közraktár-utca 24) működik. Itt az ügyek természetének megfelelően, munkája a következőképpen tagolódik: közigazgatási, magán- és büntetőjogi és társadalombiztosítási csoportokra. A néphivatal vezetője, *Szabó Endre dr.* székesfővárosi fogalmazó összefoglalásából megtudjuk a következőket: A néphivatalt 1939 május óta vezeti jelenlegi együttese. Ez időtől december 31-ig, a hétfő és csütörtök délután 5 órakor kezdődő fogadási napokon összesen 597 személy jelent meg. Ebből férfi 321 és nő 276 volt. Az 597 személyrel szemben az összes elintéztett ügyek száma 1184, tehát az 55 fogadási napot véve figyelembe, egy-egy napra átlag 20 intézkedés jutott. Ebből megállapítható, hogy egyesek nemcsak egy, hanem két, sőt három különböző ügyük elintézése végett is a néphivatalhoz fordultak. Vannak családok, akik érdekeiket érintő bár-

milyen ügyben, mielőtt döntenének, idejönnek tanácsot kérni.

A nők elég magas számának oka, hogy a férfi a fogadás ideje alatt legtöbbször még munkában áll, vagy éppen ő marad otthon és a feleségét küldi ügyeinek rendezésére. Magyarázható azonban azzal is, hogy a nő, különösen ha magánosan él, sokkal jobban ki van téve az élet megpróbáltatásainak és ezért inkább szorul támogatásra.

A születési statisztika azt bizonyítja, hogy a néphivatal működését leginkább az a réteg veszi igénybe, amelyet ú. n. háborús nemzedéknek tartanak s valóban csak a szociális munkán keresztül állapítható meg, hogy az életben ez a csoport szenvedett legtöbbet.

1860—65 között szül.	9	1896—900 között szül.	106
1866—70 » »	20	1901—905 » »	66
1871—75 » »	36	1906—910 » »	50
1876—80 » »	38	1911—915 » »	60
1881—85 » »	38	1916—920 » »	32
1886—90 » »	41	1921—925 » »	18
1891—95 » »	83		

A fiatalabb korosztályhoz tartozók között vannak olyanok is, akik mint tanoncok fordultak a néphivatalhoz, a tanviszonyból származó s a munkaadó s a szülő vagy tanoncgyermek között fennálló vitás kérdéseik rendezése végett.

A foglalkozási statisztika kiemeli azt a réteget, amelyiknek változó keresete, alacsonyabb műveltsége, hosszú munkanélkülisége miatt a néphivatal valóban olyan intézmény, ahol mindazt megkaphatja, ami nála éppen a műveltségbeli hiányok következtében tájékozatlanságot, gyámoltalanságot idéz elő.

Az 597 támogatott közül értelmiségi volt 37, iparos 85, tanonc 11, szakmunkás 79, napszámos 385. A megállapíthatóan munkaképtelenek száma 95, akik nagyrészt a napszámosok közül kerültek ki.

A lakóhely statisztikája azt mutatja, hogy a néphivatal nemcsak a környező népeiségre gyakorolt vonzást, hanem a néphivatalnak messze egy kerületen, sőt városron túlterjedő ismert voltát is bizonyítja. Ebből a számból a IX. kerület nemcsak azért emelkedik ki, mert a néphivatali látogatók nagyrésze az itteni szükséglakás-telepekről fordul viszonyainak rendezése végett hozzá tanácsért, hanem leginkább azért is, mert a IX. kerületi előjárósággal, annak vezetőjével és tisztviselőkarával, a népjóléti osztály vezetőjével és a kerületi gondozónővérekkel a kapcsolat tökéletesnek mondható. A szegény embereket a közigazgatási vagy más úton nem rendezhető kérdéseik elintézése végett az előjáróságról a néphivatalhoz küldik tanácsért és támogatásért.

Kerület :

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
3	3	1	8	1	10
VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	
19	96	264	73	15	
XII.	XIII.	XIV.	Pestkörnyék	Vidék	
7	20	31	42	4	

Érdekes a Pestkörnyék és vidék esete, amely az összes látogatóknak majdnem 10%-a. A pestkörnyéki városok közül a legtöbb pestszenterzsébeti. Rendszerint olyan emberek, akik ott kint laknak, munkahelyük ellenben Budapestben van s a néphivatal munkájáról és annak működéséről itt szereztek tudomást. A vidék között van egy pécsi, aki egy ottani cégnek autókísérő napszámosa volt s az itt rendelkezésre álló délutánját arra használta fel, hogy a néphivatalnál gyermekei családi állásának rendezését megindíthassa.

A néphivatal 1939. évi működésének közigazgatási, társadalombiztosítási és büntetőjog-magánjogi forgalmát a következő kimutatás szemlélteti:

Tárgy	Írásbeli intézkedés	Tanácsadás	Összesen
Közigazgatási ügyek:			
Adóelengedés	4	2	6
Anyakönyvi	2	1	3
Állampolgárság	27	28	55
Békéltetés (szülők, gyermekek, házaspárok között) ...	20	10	30
Egészségügy: gyógyászati segédeszköz, orvoshoz utasítás stb.	11	2	13
Anyakönyvek fordítása ...	14	2	16
Törvényes gyermekvédelem	32	8	40
Törvénytelen gyermekvédelem	17	3	20
Hadikölcsön	1	1	2
Hadirokkanttörvény hatálya alá tartozó ügyben	20	6	26
Házassági ügyben	3	3	6
Illetőségi ügyben	18	5	23
Iparügy	10	4	14
Katonai ügy (szabadság, családi segély, felmentés stb.)	24	8	32
Lakásügy (nem peres) ...	40	8	48
Munkaközvetítés	141	17	158
Munkásvédelem munkaviszonyból származó vita	11	2	13
Nemzeti Önállósítási Alap ...	1	1	2
Népoktatás	2	—	2
Okmánybeszerzés, ebből külföldről 52 esetben	125	46	171
Szegényügy (szegénységi bizonyítvány, szeretetotthoni felvétel, segélyek stb.) ...	64	18	82
Végrehajtási ügy	4	1	5
Összesen	591	176	767
Összesítés:			
Közigazgatás	591	176	767
Magánjog és büntetőjog ...	176	80	256
Társadalombiztosítás	123	38	161
Összesen	890	294	1184

Megállapítható, hogy az egyének a legváltozatosabb dolgaikkal keresik fel a néphivatalt. Legnagyobb jelentősége a munkaközvetítési tevékenységnek, valamint a ma annyira fontos okmánybeszerzésnek van. Ezeketől függetlenül is azonban a hivatal működése a közigazgatási élet jelenségeinek, a társadalomellenes és jogellenes magatartásoknak rendkívül kényes szeizmográfja, mert a társadalmi létében érintett egyén, ha tud a hivatalról, azonnal ide fordul támogatásért. Jellemző erre, hogy az általános katonai bevonulások idején a katonai ügyek vannak túlsúlyban, vagy valamilyen fontos törvényhozási vagy miniszteri intézkedés után az emberek támogatás végett azonnal megjelennek. Ilyen ügyek voltak legutóbb a hadiözvegyek illetményeinek felemelése, a szigorú illetőségi és állampolgársági felülbíráások, valamint egyéb iparügyi intézkedések.

A fenti adatokból is kidomborodik a néphivatal nagy szociális jelentősége. Erre vonatkozóan a következő néhány szempontot emeli ki Szabó Endre dr.

Az ember életében az éhségnél, a nyomornál gyakran sokkal nagyobb jelentősége van a tehetetlenség tudatának. Erzi, hogy igaza van, azonban gyengeségénél, tudatlanságánál, vagy tájékozatlanságánál fogva nem képes szembeszállni az őt fenyegető ártalmakkal s a bekövetkezett jogi hátrányt nem képes kikerülni. Az

egyént nemcsak anyagiilag kell megerősíteni, hanem jogilag és szellemileg is, az ő társadalmi egyenrangúságának tudatát is vissza kell adni. Az egyén tehetetlenségével szemben áll a közigazgatás tehetetlensége, ami a fél részéről jelentkező nemtudásból, nemtörődömségből, protekciózásból, vagy megoldatlan és a társadalom széles rétegeit érintő rendezetlen életviszonyokból származik. Az ember nemcsak nacionalista értelemben élhet kisebbségi életet. A néphivatal hézagpótló intézmény, mert szociális rendszerünkben ott segít a megtámadott egyéni életen, ahol az éppen a közösséggel való kapcsolatot veszíti el s megelőzi a családban, majd bizonyos együttélő embercsoportban jelentkező társadalomellenes hangulat kialakulását. Azoknak szellemi elégedetlenségét levezeti, az életbe visszavezető helyes utat megmutatja s ha kell, a közigazgatás életébe való beavatkozással is a nem helyesen működő intézményeket figyelmezteti, tanácsot ad. Célja az igazság érvényesítése, a kölcsönös kötelességek kidomborítása, az egymásra utaltság érzésére való nevelés. Az egyház vigasztaló szava nem jut el mindenhová, a munkástömegek műveltsége, főleg a vidékről jötték igen primitív. Az emberi indulatoknak bizonyos életkörülmények között nincs zabolája. A néphivatal pártatlan szerepe a nagyvárosok életében fokozott jelentőséggel bír, különösen a senki által meg nem közelíthető külvárosok nyomortanyáin. Ezért a szegénység gazdasági, szellemi és erkölcsi sötétségében vezető és biztató mécses a néphivatal. A settlement-munka magja a néphivatal kell legyen, mert enélkül a settlement-életnek Magyarországon jelentősége nincsen. A jogi tanácsadás intézményét egységesíteni kell, hogy az mindenütt egyöntetű alapszempontok és irányelvek szerint történjék. A néphivatalt a községi szociálpolitika szerves kiegészítő részévé kell tenni.

A néphivatal magán- és büntetőjogi anyagáról, Csák Kálmán dr., e csoportnak a vezetője a következőket írja: A magánjog hatalmas labirintusában csak szakképzett ember tud eligazodni, a szegény ember, akinek nincs pénze ügyvédre, vagy elhanyagolja ügyét, vagy hozzá nem értő „jó emberem”-mel végezteti. A hozzá nem értés, sokszor a lelkiismeretlenség a leghelyrehozhatatlanabb kárt okozhat az egyénnek, elegendő itt a bírói határozatok alaki jogerejére gondolni. A néphivatal ilyen irányú bekapcsolódása a jogsegélybe a szegényebb rétegek részére nagy hiányt pótol, amelyet a pártfogó ügyvédi intézmény nem oldott meg.

A néphivatal magánjogi tevékenysége mellett csak elenyészően csekély a büntetőügyek száma. Amíg a magánjogi statisztika 241 ügyszámot mutat, a büntetőügyek száma 15. Ennek magyarázata egyrészt a két ügykör között az életben is tapasztalható arányban, de a büntető ügyekben bíróságok által könnyebben nyújtandó jogsegélyben is keresendő. A magánjogi ügyekben a pártfogó ügyvéd kirendelését kérelemnek kell megelőznie, amit az egyszerű ember önmaga elkészíteni nem képes, de az életnek nagyon sok olyan ága van, amelyben pártfogó ügyvéd kirendelése nélkül jogi tanácsra van az egyénnek szüksége. Néphivatalunk munkásságát ezen a téren a magánjogi ügyekben nyújtandó jogsegély tölti ki, ami a néphivatal tulajdonképpeni feladata.

Ha az ügyek természetét vizsgáljuk, a statisztikából nagyon érdekes megállapításokat vonhatunk le. Az ügyek legnagyobb csoportját a házassági ügyek adják 73 számmal. A köztudat szerint a válóperek annyira hosszadalmasak, költségesek, oly sok okiratot kell hozzá beszerezni, hogy a szegény embernek ehhez sem pénze sem ideje nincs. Ennek az eredménye a sok házasságon kívüli együttélés, amit egyszerű emberek természetes állapotnak tartanak. Összeköltöznek emberek, akiknek

egyike nem lévén jogilag szabad, házasságot nem köthetnek. Csak később, amikor az együttélésből született gyermekek nőnek, akiknek családi állása bizonytalan, mert vagy törvénytelenek, vagy az asszony törvényes házastársának nevét viselik, igyekeznek a szülők együttélésüket törvényesíteni. Sok együttélés rendezésére adott okot a családi bér intézménye is, mert az csak rendezett jogi helyzetben lévő gyermeknek jár. Ezekben az okokban keresendő a válást kereső felek nagy száma. Néphivatalunknak nem célja ugyan a válások előmozdítása, de oly esetekben, amikor a válás éveken át tartó tényleges állapotot rendez, segítünk a hozzánk fordulón.

Igen magas statisztikai számot mutatnak a tartási ügyek: 40. Szülők és gyermekek bizalommal fordulnak hivatalunkhoz a tartás kérdésében; legtöbb esetben békés úton a másik fél rábeszélésével eredményt is értünk el. Igyekeztünk minden esetben az elért eredményt jogilag is rögzíteni, hogy per esetén pártfogoltunknak a bizonyítást megkönnyítsük. Perre csak az összes ügyek 12 százaléka került.

Anyagi természetű vagyoni jogi ügyek száma 54. Kisemberek nagy ügyei; adás-vétel, hagyaték, birtokvédelem és az ezzel kapcsolatos kérelmek és panaszok. Ebben az ügykörben igen nagy számmal fordult elő az elhanyagolt hagyatéki ügy; távol a lakóhelytől, esetleg megszállt területen anyagiak hiányában, pártfogoltjaink nem tudták kis örökségüket rendezni. Az otthonmaradt testvér, rokon, esetleg jóbarát használta a 200–1000 négyszögöl területű ingatlant, a hányadrész házat, ebből azután a legkülönbözőbb bonyodalmak keletkeztek. Huszonegy esetben fordultak hozzánk lakásügyi panasszal. Méltányos kérelem esetén a rendelkezésünkre álló jogi utakon igyekeztünk a hozzánk forduló panaszát elintézni, legvégső esetben a kilakoltatást jogi eszközrel megakadályozni.

Pártfogó ügyvéd kirendelése iránti kérelem 24 volt. Felesleges zaklatás elkerülésére pártfogó ügyvéd kirendelése iránt csak akkor fordultunk kérelemmel az ügyvédi kamarához, ha az ügy elbírálásunk szerint eredményre vezethetett. Ellenkező esetben a hozzánk forduló igyekeztünk meggyőzni pereskedésének eredménytelen voltáról, ami legtöbbször sikerült is.

A büntető ügyek természetük szerint újrafelvételi kérelmek voltak. Kérelmezők már korábban kiszabott és esetleg le is töltött büntetésüktől újrafelvétel útján igyekeztek megszabadulni. Volt büntetés megkezdésének elhalasztása iránt öt kérelem jelentkezett.

Az itt előadottak bizonyítják, hogy az egyszerűbb néprétegek részére milyen rendkívüli jelentőséggel bír a Néphivatal működése, ahol lelkiismeretes és szakvéleményt kapnak vitás ügyeikben. Hivatalunk munkássága sok felesleges zaklatástól óvja meg a hatóságokat is, mert csak akkor veszi igénybe eljárásukat, ha az ügy; ogi elbírálás után az szükségesnek mutatkozik.

Budapesti néphivatalunk képét kiegészíti *Szeberényi Gyula dr.* 3 a munkaügyi védelem csoportja vezetőjének megállapítása: a társadalombiztosítási ügycsoportban leginkább betegségi biztosítási (segélyezési) és öregségi járadékigények érvényesítésének elősegítése, gyorsítása érdekében keresik fel néphivatalunkat a biztosító intézetek tagjai. A néphivatal munkája igen sok esetben felvilágosító irányú, mert különösen az öregségi és rokkantsági biztosítás szolgáltatásai tekintetében ma még nagy tájékozatlanság tapasztalható az érdekelték körében. A járadékmegállapító határozatok ellen például gyakran csak azért akarnak jogorvoslatot igénybe venni, mert rokkantságuk fokát nagyobbak minősítik, mint az orvosi megállapítás. Pedig tudvalevő, hogy az 1928: XL. t.-c.

a rokkantságnak különféle fokozatait nem ismeri, hanem az ipari munkavállaló munkaképessége kétharmad részének, egyes más kategóriáknál annak ötven százaléka elvesztését minősíti rokkantságnak. A járadék mértékét eszerint nem a munkaképesség csökkenésfoka, hanem a biztosításban eltöltött várakozási idő mértéke és a lerótnak tekintendő öregségi járulékok összege befolyásolja.

Nagy a tájékozatlanság a baleseti kártalanítás tekintetében is. A törvény a munkaközben, vagy munkába és onnan hazamenet elszervezett erőszakos külső (traumatikus) behatások következményeit tekinti balesetnek, ezzel szemben egyes, minket felkereső biztosítottak arra a tényre akartak kártalanítási igényt alapozni, hogy munkahelyük egészségtelen (pl. huzatos) volt, ebből eredőleg csúszos betegséget szereztek, amely időltté vált s állandó keresőképtelenség okozójává lett.

A csak példaképpen említett alaptalan igények érvényesítésének kísérletéről természetesen lebeszéljük a minket felkereső biztosítottakat, mert előreláthatóan eredménytelen eljárások folyamatbátétele s ezzel a biztosító intézetek ügyvitelének felesleges megterhelése, a társadalombiztosítási bíróságok felesleges igénybevétele nem lehet célja semmiféle jogsegélyt nyújtó komoly intézménynek. A tapasztalat azt igazolja, hogy ügyfeleink a felvilágosításainkat elfogadják és abban meg is nyugosznak.

A betegségi biztosítás körébe tartozó esetek leginkább onnan erednek, hogy a munkaadók kevésbé lelkiismeretes része a bejelentéseket nem a valóságnak megfelelően teljesíti s ennek következtében egyes, tag-sági időtartamhoz kötött segélyektől a biztosított csak azért esik el, mert munkaadója rövidebb időre jelentette be, mint a munkában eltöltött valóságos időtartam volt. Néphivatalunk ilyen esetekben megkeresi a munkaadót, hogy bejelentését az illetékes intézetnél pótolja s ha ez a kísérlet nem vezet eredményre, írásbeli elutasító intézkedés kiadását sürgetjük az illetékes intézetnél, hogy a jogorvoslati út igénybevehető legyen.

A szakmai családi pénztárakat érintő ügyekkel kapcsolatban érdekes megfigyeléseket szerzett néphivatalunk. A nagyobb üzemben dolgozó munkás rendszerint azzal keres fel minket, hogy gyermekei után járulékból nem részesül. Az ügy megvizsgálása során azután kiderül, hogy a gyermekek törvénytelenek s ekkor kezdetét veszi a gyakran 10-15 év óta házasságon kívüli viszonyban élők életviszonyának törvényesítésére és a gyermekek családi állásának rendezésére irányuló, sokszor bizony hosszadalmas és nehézkes eljárás. Képzelnünk csak el például olyan esetet, amikor a különélő férjtől, a házasságkötés előtt született egyik gyermek – utólagos törvényesítés hiányában – mint törvénytelen anyakönyveztetett s ma is az anya nevét viseli, a második gyermek viszont, aki a vadházastársától született, a házasság fel nem bontása következtében a különélő férj nevét viseli.

Tagadhatatlan, hogy a munkások gyermeknevelési járulékanak rendszeresítése sok törvénytelen gyermek családi állásának rendezéséhez vezet, de az eddig előfordult esetekből az is megállapítható, hogy a gyermeknevelési járulékok eddigi rendszere sok igényt hagy kielégítetlenül, mert a kisebb munkáslétszámú üzemek nem tartoznak szakmai családi pénztári kötelékbe. A szociális törvényhozás további sürgős feladata lenne a családbiztosítás eme módozatának további kifejlesztése.

A szociális biztosítás és a közületi gondozás között foglal helyet a kegydíj, mint olyan szolgáltatás, mely joggal ki nem kényszeríthető, de mégsem szegénységjellegű. Feladatunk itt a munkaadó és a volt alkalmazott közötti közvetítés.

A Szociálpolitikai Intézet *rákosszentmihályi* telepének néphivatali munkáját, annak vezetője, *Farkas György* dr., két részre osztva ismerteti: Néphivatalunk a megalakuláskor, 1933-ban a helybeli inségmunka lebonyolítását magára vállalta. A segélyesekről és inségesekről kartoték-rendszerű nyilvántartást készít, az adatokat és a segélyezés indokoltságát állandóan ellenőrzi. Az ehhez szükséges nyomtatványokat minden esetben a községi előljárásság bocsátotta rendelkezésünkre. Ebben a rendszerben 1933 december i.-én indult meg az új irányú inségsegélyezés Rákosszentmihályon és azóta évről-évre az Intézet közreműködésével történik annak lebonyolítása. 1939 évi november és december havában, a néphivatalnak a községtől javadalmazott munkakerői, a helybeli szociális titkár irányítása mellett, felvették a jelentkezőkről a családi lapokat. A felvétel az Intézet hivatalos helyiségében, a községházának földszint 16. számú szobájában történt a délelőtti órákban. Ezek a lapok teljes áttekintést nyújtanak az inséges családi állapotáról és szociális helyzetéről és így a segélyezés jogosságának és mérvének megállapításához elegendő támpontot adnak. A segélyre szorulókat által beszolgáltatott adatokat, szellemi szükségmunkásokkal és önkéntes szociális munkásokkal a helyszínen ellenőriztük, akik az esetleges hiányokat is pótolták, a valótlanosságokat kijavították és környeztanulmány alapján a kérelmet véleményezték is. Ezeket a látogatásokat szükséghez képest megismételtük.

A segély megállapításánál az irányadó szempont, hogy a segélyezés ne legyen a dolgozni nem akarók és munkakerülők jutalma, hanem részben a saját hibájukon kívül munkanélkülivé lett, részben pedig öregség, testi gyengeség, vagy betegség miatt dolgozni nem tudó egyéneknek, legalább a téli hónapokban a legszükségesebbet megadó támasza legyen.

A jelentkezőket három csoportba osztottuk. Az első csoportba tartoznak a munkaképes férfi-családfővel rendelkező családok, vagy egyedül élő munkaképes férfiak. A másodikba a beteg, vagy koruknál fogva munkaképtelen egyének. Ebből a csoportból azonban azokat, akik állandó havi segélyben részesülnek, külön vettük és ezekből került ki a harmadik csoport.

Pest megye alispánjának az inségsegélyezés tárgyában kiadott rendelete értelmében a segélyezéseket a lehetőséghez képest a legminimálisabb mértékben állapítottuk meg. Pénzbeli segélyben csak a harmadik csoportba tartozók részesülnek, akik havonta állandóan 4-8 pengőt kapnak. Az első csoportba tartozókkal különféle közmunkákat végeztetünk. Ezek, ahhoz képest, hogy családi állapotuk miként változik (nős, nőtlen, gyermekek száma), hetenként két-három-négy-öt vagy hat napot dolgoznak. Akinek három, vagy ennél több gyermeke van, az az egész héten dolgozik. A munkaidő reggel nyolc órától délután két óráig tart. Az inség-napszám 1 pengő 20 fillér volt. Magános nők, aggok, általában a második csoportba tartozók, természetbeni segélyben részesülnek. A segélyesek hetenként egyszer, a következő élelmiszereket kapják: 1 kg liszt, 10 dkg zsír, 2 kg burgonya. Ezenfelül kapnak heti 30 kg tüzelőanyagot, rendszerint szenet. A támogatáshoz szükséges összeget a község az inségadóból fedezi.

E tevékenységünk mellett 1939. évben 334 ügyben fordultak néphivatalunkhoz. Családvédelmi tevékenységünket 159 új családra terjesztettük ki az év folyamán. Ebben az évben a néphivatalban megfordult 557 férfi és 635 nő. Az év folyamán összesen 1649 intézkedést tettünk az ügyekben.

Az ügyek közül különösen három csoportot kell kiemelniük: Az I. csoportba tartoztak azok az ügyek,

amelyekben családjogi viszonyait rendezték a pártfogoltaknak. A személyi viszonyok átvizsgálásánál láttuk, hogy gyakori a vadházasság. Ezen a rendkívül nagy tapintatot és figyelmet igénylő állapotban a következőképpen igyekeztünk segíteni. Azokat az együttéléseket, ahol az egyik, vagy mindkét félnek már előbb kötött házassága akadályozta a megeskétést, vagy a még fennálló házassági kötelék visszaállításával, vagy ha már a különélés tartama alatt gyermek született, az előző házasság felbontásával igyekeztünk rendezni. Ha ez sikerült, akkor amennyiben módunkban állt, a házasságot továbbra is figyelemmel kísértük és segítségükre voltunk az esetleges nehézségek áthidalásánál. Akiknek házasságra lépését ilyen akadály nem gátolta, ott a fennálló nehézségeket igyekeztünk áthidalni, hogy megesküdhessenek. Különös tekintettel voltunk minden esetben a gyermekek helyzetére.

A II. csoportba a fiatalok ügye tartozott. A Fiatalok Felügyelő Hatóságával már az 1938 év végén felvettük a kapcsolatot. A néphivatal, mint a Felügyelő Hatóság külső szerve, felkérés alapján esetenként ellenőrizte a Rákosszentmihályon és környékén lakó, javítóintézetből és átmeneti otthonokból kikerült fiatalok nevelését és fejlődését. Ugyancsak a Felügyelő Hatóság felkérése alapján figyelemmel kísértük az Állami Gyermekehely hatásköréből már kikerült fiatalok nevelését is. A pártfogó tisztet ezekben az esetekben munkatársaink látták el.

A III. csoportba tartozik a rákoszentmihályi és sashalmi munkanélkülieknek munkához való juttatása. A siker érdekében felvettük a kapcsolatot az Állami Munkaközvetítő Hivatallal is. Álláshoz juttatását kérte 89 egyén, legnagyobb részét gyári munkás. Tudomásunk szerint ezek közül 24 egyén jutott munkához közbenjárásunkkal. Ez a szám azonban valószínűleg nagyobb, mert nem kaptunk mindenkitől választ. Az elhelyezések részben személyi ismeretség, részben pedig a munkást keresők értesítése alapján történtek.

A felsorolt három csoporton kívül igen különböző ügyek fordultak elő, amelyek azonban külön-külön a néphivatal működésének jellemzésére nem alkalmasak.

Három néphivatalunk munkáját áttekintve, általában kiemelkedik családvédelmi tevékenységük. Támasza, hátvédje a társadalom szegény rétegének, életviszonyaik rendezésében, hogy a magárahagyottság és a válságos helyzetek romboló hatása csökkentessék. Népjóléti gondozó tevékenységével nemcsak a társadalmi helyzetében gyenge egyént védi és segíti, hanem támasza a hatóságoknak is, hogy annak munkája eredményesebb legyen. Példaképpen emelkedik ez ki a budapesti IX. kerületi Előljárássággal és a rákoszentmihályi Községházával való szerves együttműködésben. Utóbbi esetben a község inségnyújtó tevékenységének valóságos szerve lett a néphivatal. A munka nagy szakismeretet, körültekintést, az ügyekben való jártasságot és tapintatot megkívánó feladat. Eppen ezért rendkívül fontos és nagy gondosságot kívánó követelmény az alkalmas vezetők s munkatársak kiválasztása. Jelentősége kiterjed egyaránt az ipari, mint mezőgazdasági jellegű népességre. Eppen ezért nem lehet eléggé hangsúlyozni, mennyire fontos lenne a mezőgazdasági népesség számára jogi és gazdasági természetű ügyekben való tanácsadás céljából az ország mezőgazdasági területein, lehetőén járási székhelyenként létesíteni ilyen intézményt. Joggal számíthatunk rá, hogy a mezőgazdasági népesség társadalmi és gazdasági megerősítését szolgálja.

Prof. Erődi-Harrach Béla.

MILYEN GAZDASÁGI ÁLLAPOTBAN KAPTUK VISSZA KÁRPÁTALJÁT?

Fel kell figyelniük arra a körülményre, hogy a ruszinság elhúzódott a szláv „testvér”-től, hogy a „más-fajú” magyar néppel egyesülhessen. Ennek fontos okai voltak. A dolgok szellemi oldalát láttuk. Egy nemzet életében azonban a lelkieken felül döntőek a gazdasági körülmények is.

A ruszinok előtt világos, hogy Kárpátalja önálló gazdasági életre képtelen. Ezért igényeik nem nagyok és kielégítésükről a lecsatolás előtt megnyugtató mértékben történt gondoskodás. A nagy magyar Alföld ellátta őket szemes terményekkel, Erdély erdőrengetegekben egész télen át munkát találtak, az állattenyésztés és mezőgazdaság, valamint általában a nép szociális helyzetének javításáról gondoskodott az Egán-akció, fejlett faipara volt – három falepárolója, négy nagy bútorgyára, számos fűrésztelepe – három vasgyára, ugyanannyi üveggyára, virágzott az agyagipara, kedvelt fürdőhelyeit Nagy-Magyarország minden vidékéről felkeresték, ismert gyümölcsseit és bortermését felvette Galícia.

A csehek bevonulásakor megszűnt az Egán-akció utódja, a hegyvidéki kirendeltség, elesett az Alföld, lassan megszűntek a vasgyárak, a bútorgyárak egymásután leégtek és azokat újra nem építették fel, az üveggyárak is bezárták kapuikat és számos fürdő, Hársfalva, Szojmy, Borkút, Visk stb. tönkrement, csupán a fafeldolgozó telepek maradtak meg, sőt fejlődtek is a fűrésztelepek. Ennek természetszerűen kellett így bekövetkeznie, mivel a csehországi fejlett iparral és a szudétavidék híres fürdőkultúrájával Kárpátalja nem versenyezhetett.

Így tehát a lakosság megélhetését a többi foglalkozási ágak mellett biztosítani, elsősorban a mező- és erdőgazdaságnak.

Kárpátalján a talajkultúra megoszlása hivatalos csehszlovák statisztikai adatok szerint 1921-ben és 1937-ben százalékban kifejezve a következő volt:

	1921-ben	1937-ben
szántóföldre jutott	19 %	19 %
állandó rét és kaszálóra	14 %	11.6 %
hasznosított és kereskedelmi kertek	0.7 %	0.6 %
szőlők	0.23 %	0.31 %
erdőség	49 %	47 %
Ezzel egyidejűen a foglalkozási ágak megoszlása ugyan-ezekben az években:		
mező- és erdőgazdálkodásból élt		
a lakosság	68%	66%
iparból, kézmű- és háziiparból	14%	12%
kereskedelem, szállítás, pénzügyből	7%	9%
közszolgáltatásból	3%	4%

Helyi jelentősége alapján kiemelve a mezőgazdaságot, a statisztikai adatok szerint a mezőgazdasági üzemek 30 százaléka nem lépte túl az 1 ha-t (1 ha = 1.73 kat. hold), 50 százalék pedig az 1-5 ha, tehát 1.73 és 8-6 kat. hold között volt. Ha tekintetbe vesszük, hogy a kárpátaljai földek hozama alacsony, nevezetesen kataszteri holdanként a termésátlag búzánál 4.2 q, roznánál 3.7 q, árpanál 2.8 q, zabnál 2.7 q, burgonyánál 51.3 q, kitűnik, hogy milyen alacsony életszínvonalnak

kellett itt kialakulnia, hisz a lakosság 66 százalékáról van szó.

Az erdőgazdálkodás Kárpátalja különleges kérdése, mert az erdőségek a területnek majdnem a felét foglalják el. Különben is a ruszin kiváló erdőmunkás. Kárpátalján az erdőterület kitett 1920-ban 1,098.000 kat. holdat, míg 1930-ban 1,052.000 kat. hold volt. Ebből túlevélűek 19-9, illetőleg 20-6 százalék, lomberdőség 59.4, illetőleg 59.5 százalék. A kitermelt famennyiség az 1920. évben 704.000 m³, amiből 481.000 m³ a tűzifa, azaz 1 kat. holdnyi erdőterületre 1.39 m³ kitermelés jut, amikor az évi szaporulat átlag 1.85 m³. Az 1930. évben a termelés már 1,871.000 m³ volt; ebből 1,178.000 m³ a tűzifa, azaz több mint az évi szaporulat. Ha hozzászámítjuk ehhez az 1930. évben 1650 kat. holdnyi területre kimutatott fereg, vihar, hó stb. által okozott természeti károkat és az 5607 kat. holdnyi területet ért tűzkárt, kitűnik, hogy az erdőképviselte nemzeti vagyoni évről évre apadt. Az erdőgazdálkodás 17.053 egyént foglalkoztatott, akik saját személyükkel együtt összesen 56.808 egyént tartottak el. Tehát az 1930. évi adatok szerint a lakosság 8 százaléka volt az erdőkre utalva.

A kitermelt fa értékesítésének főpiaca Magyarország volt, aminek legjobb bizonyítéka az, hogy például a Tiszán tutajokon leszállított fa értéke 1929-ben 38 millió csK, 1930-ban 26 millió, de 1931-ben már csak 8 millió csK-t tett ki, mivel a nevezetes magyar-cseh vámháború után Magyarország máshonnan fedezte szükségletét. Különben az összkivitel értéke Kárpátaljáról ugyanezen években általában 580, 551 és végül 446 millió csK volt, amely esésben Magyarországnak oroszán része volt.

Így tehát Kárpátalja mezőgazdasági kérdéseit a földrajzi és éghajlati adottságok, erdőgazdasági problémáit pedig a terepviszonyok tették komplikáltakká. Ez utóbbinál költséges erdei vasutakat és erdei utakat kellett volna építeni, amelyek ipartelepek nélkül nem lehettek rentábilisak, ipartelepek (például Bányai tervezett kaptafagyára) pedig már csak az utak hiánya miatt sem létesülhettek, nem feledve a mondottakat, hogy a cseh állam Kárpátalján ipart nem fejleszthetett ki saját iparának veszélyeztetése nélkül.

Ez országgrész gazdasági megerősítése tehát csak a mezőgazdaságon keresztül volt elképzelhető. Itt azonban a művelési módok változtatását nem lehetett keresztülvinni. Megkísérelték rászoktatni a népet a rozstermelésre, nem sikerült kedveltté tenni a lentermesztést, mivel a népnek szüksége volt minden termőföldjére legfontosabb élelmiszerei termesztésére. Sikerült azonban bizonyos tavaszi búzafajta kitenyésztése az alsóvercekei kísérleti állomáson. Ez a fajta a Verhovinán eléggé meg is honosodott, nem váltak be azonban az egyes új növényfajtákkal, mint például a szójababbal, mustárral, ricinusbokkal stb. végzett kísérletek, részint a nép konzervatívizmusa és életmódja, részint az éghajlati viszonyok miatt. Emiatt csak két járható út maradt: a gyümölcsstermesztés minőségi megjavítása és felfokozása, továbbá az állattenyésztés fejlesztése.

Fajgyümölcsösök termőképessé tétele hosszú időt vesz igénybe, de Nagyszőlősen máris igen fejlett számócakultúra és kajszinbarack-telepek létesültek, Técső környéke pedig nevet szerzett almatermesztésével. Az érlelés meg szervezése könnyen ment, mert Csehország örömmel vásárolta a kárpátaljai ízes gyümölcsöket. Ugyanez áll a kárpátaljai csemegezőlőre, míg Kárpátalja borát Csehország nem tudta felvenni, annak nagy szesztartalma miatt.

Az állattenyésztés fejlesztésére megvolt a remény, tekintve azt a szerencsés körülményt, hogy Kárpátalján

a havasok 82.000 kat holdnyi területen adnak legelőt; lévén a havasi legelők 83 százaléka állami birtok, ez a legelőterület 88 százalékban 1700 kat. holdnál nem kisebb gazdaságokat foglal magában. Ezeket a havasokon 1932 évben 4850 ló, 23.300 szarvasmarha, 63.810 juh és kecske legelt s ezek 23.000 állattenyésztő tulajdonába tartoztak. Egy tehén legeltetéséért idényenként maximum 20 csK, egy két évnél idősebb ló után 30 csK, ezen alul 20 csK, csikós kanca után 40 csK, juh után 4 csK, kecske után pedig 10 csK díjat kellett fizetni. A havasi legelőkön 1932-ben 1819 személy talált alkalmazást.

A havasi legelők Kárpátalja nagyon fontos gazdasági tényezői, mivel az ott fejlődött állatok minősége elsőrangú s e legelők az állatállománynak körülbelül 25 százalékát látják el élelemmel. Bár a kárpátaljai havasok talajuk termőereje és a fű minősége szempontjából még ma is megelőzik a svájci és tiroli havasi legelőket, azonban már a cseh gazdasági körök is megállapították, hogy minőségük évről-évre rosszabbodik. Ezért az utolsó években alapos és intézményes kormányintézkedéseket sürgettek, amelyek által elérhető lett volna az, hogy körülbelül 20 százalékkal több állat talált volna táplálékot a havasokon. A kormányintézkedések a felszabadulásig nem történtek meg, úgyhogy a kérdés rendezése hagyatékként maradt hazánkra.

Szólunk még a Kárpátalján végrehajtott földreformról. Kárpátalján a földbirtokpolitikai célokra lefoglalt 434.770 kat. holdnyi területből 80.800 kat. hold volt a földművelésre alkalmas terület. Ebből a csehszlovák Földhivatal 1936. év végéig kiosztott, illetőleg visszaadott a régi tulajdonosoknak 177.600 kat. holdat, amiből 61.700 kat. hold volt a földművelésre alkalmas. A földreformmal kapcsolatban 11 új kolónia alakult összesen 282 birtokossal. A birtokok átlagos nagysága 25*8 kat. hold. Az 1936. év végén még ki nem osztott lefoglalt földterület 256.000 kat. holdat tett ki, ebből 19.000 kat. hold a földművelési és 218.700 kat. hold az erdőterület. A földreform az állami birtokokra nem vonatkozott, pedig Kárpátalján az állam volt a legnagyobb földbirtokos. Az összterületnek körülbelül 30 százalékát birtokolta. Meg kell jegyeznünk, hogy a földreform által nyert területekből sok jutott a cseh telepéseknek. Erre vonatkozóan kimutatásokat nem hoztak nyilvánosságra, de hozzávetőleg 40 százalékot tett ki.

Általában elmondhatjuk, hogy Kárpátalja gazdasági kérdéseinek tanulmányozása a cseh hivatalok által körülbelül tíz évet vett igénybe. Ezért amikor már kialakult a segítség lehető iránya, beállott a gazdasági válság s a cseh állam gazdasági ereje annyira legyengült, hogy nem áldozhatott nagyobb összegeket ilyen befektetésekre. Hosszabb lejáratú tervek készültek ugyan a segítséghez, azonban nem értük el azok komoly elindítását sem. Erthető is ez abból a szempontból, hogy bármennyire feljavítanék is a földművelést, állattenyésztést, gyümölcsstermesztést stb., ez csak *javitana* a helyzetet, de a megélhetés kérdését *nem oldaná meg*, mert a megművelhető föld és a felhasználható legelő nagysága fix terület, míg a nép szaporulata változó és oly magas, hogy érdemleges rendezést csak a talajtól független kereseti források jelenthetnének. Ez az út a cseh gazdaságpolitika részére azonban csak részben volt járható.

Elsősorban olcsó árukkal kellett ellátni Kárpátalját. Sikertől az árakat úgy szabályozni, hogy a közszükségleti cikkek árai az egész állam területén egyformák voltak s így a keleti országrészek nem érezték meg az áruk árában az ipartelepektől való óriási távolságukat.

Ezzel, valamint e törekvéshez alkalmazott tarifapolitikával sikerült Kárpátalján az élelmiszerárindexnek az országos átlagtól való eltérést felfelé leszorítani 103 pontról egészen 54-re, de így is Kárpátalja maradt Csehszlovákia legdrágább országrésze, amelynek árindexe 1930-ban 961, míg az országos átlag 858, 1933-ban 802, az országos átlag 701 és 1936-ban 766, az orsz. átlag 712 volt.

Továbbá igen jól megszervezték a szociális gondoskodást, valamint kezdték tanulmányozni a ruszin földet, hogy megállapítsák ásvány- és energiagazdagságát, mint az iparosítás feltételeit. Közben megindították a mezőgazdasági munkaközvetítést a csehországi gazdaságokba és erősen propagálni kezdték Kárpátalja természeti szépségeit. Ennek váratlan eredménye lett, mert például 1936-ban 55.790 belöldi és 7651 külföldi látogatta meg Kárpátalját. 1935-ben 56.778 bel- és 7531 külföldi, 1932-ben 42.500 és 8665, 1930-ban 32.997 és 9597. Erre a váratlan eredményre a társadalmi szervezetek és állami intézmények minden igyekezettel az idegenforgalom nagyobb fellendítésére és állandósítására törekedtek. Több nyelven képekkel és térképpel ellátott füzeteket adtak ki, külön propagandairodát szerveztek meg Ungváron és Prágában. Azonban a világesemények minden további szándéknak útját vágták.

Kárpátaljával több hagyatékot kaptunk. Ezek egyike a népi rétegbe beidegződött az a tudat, hogy Kárpátalján értékes természeti kincsek vannak, amelyek kiaknázása a népet gazdaggá tehetné. Egészen fantasztikus állítások terjedtek el ebben a vonatkozásban, annyira, hogy már beteges tüneteket vettek fel ezek. Ezért egy ukrán geológus, prágai egyetemi magántanár, dr. Orlov Sándor, szükségesnek tartotta megírni, hogy: „Bár a kemény valóság kevésbé kellemes szokott lenni, mint a csapongó ábránd, a praktikus életben csak a tényekkel szabad számolnunk” s megállapítja, hogy Kárpátaljának sok vasérclelőhelye van, ezek „sem az érc magas minőségével, sem mennyiségével nem tűnnek ki”. Továbbá megmondja, hogy az aranynak megvannak a nyomai egyes pirittlepeken s „bányászati megkísérelték még a háború után is, de a kísérletek nem valósították meg a hozzájuk fűzött reményeket”. Kijelenti: „a szén lelőhelyeinek . . . elhelyezkedése, valamint a szén minősége alapján a kárpátaljai szén ipari jelentőségét nem szabad túlbecsülni”, továbbá, hogy „a nafta kérdése Kárpátalján mai napig megoldatlan”, de értékeseknek mondja a kőszó- és kőbányákat. Kárpátalja legnagyobb értékének ásványvízforrásait (kb. 300), természeti szépségeit és a természet szűz érintettségét tartja. Kár, hogy Orlov cikke 1939 március 15-én jelent meg (Kooperativna Reszpublika, Lemberg, 1939. évi 3. sz.) egy ukrán folyóiratban s így léhűtő hatása elmaradt. E feladatot nekünk kell elvégeznünk, de úgy, hogy ne gondolja senki, hogy szándékos értékmorfolást akarunk végezni.

Az elmondottakból kitűnik, hogy mindenféle próbálgatások ellenére is, Kárpátalja gazdasági kérdései rendezetlen állapotban fogadták a magyar honvédséget, bár már világosan látszott az irány, amelyben a kérdések rendezést nyerhetnének. Hazánk előnyben van Csehszlovákiával szemben annyiban, hogy nem lévén ipari állam, nem kell minden úton kerülni Kárpátalja iparosítását, továbbá abban, hogy a nagy Alföld közelsége ismét megkönnyíti Kárpátalja kenyérmagvakkal való ellátását, szóval teljesíteni tudja azt, amire a ruszin nép hűz éven át olyan sóvárogva emlékezett vissza és vágyott.

Kolb Béla

A FALUSI KISSZÖVETKEZETEK

A napisajtó által oly gyakran hangoztatott „egykez” nyomán szövetkezeten igen sokan csak központi nagyüzemeket értenek, amelyek egyes ágakban a külkereskedelmet részben vagy egészben lebonyolítják. Pedig e nagyüzemek sok kis gazdasági vállalkozás egybekapcsolását jelentik: a falusi kisszövetkezeteket. A városlakó ember, ha elmegy egy szövetkezeti üzlet mellett, nem is gondolja, hogy az az intézmény, amely mellett közömbösen elhalad, mily nagyjelentőségű falun.

A nagy szövetkezeti központok közgazdasági és szociális jelentőségét a szak- és napisajtó eleget tárgyalja, az államhatalom is tisztában van ezeknek az üzemeknek gazdasági hasznosságával s a kormány gazdasági törekvéseinél gyakran veszi igénybe ezeknek szervezeteit (pl. a visszatért Felvidék és Kárpátalja élelmezésének ellátása, intervenciók vásárlások, stb.). Azonban e nagy szövetkezeti központok alapköveivel – a falusi szövetkezetekkel – keveset foglalkozik az irodalom. Már pedig az a centrális helyzet, amelyet egy-egy szövetkezet a falu gazdasági életében elfoglal, megérdemli annak fel-tárását.

A magyar falu legelterjedtebb szövetkezetei: a fogyasztási szövetkezet, a hitelszövetkezet és a tejszövetkezet. Mindhárom szövetkezeti fajtának megvan a maga központja. E szövetkezetek gazdasági és szociális vonatkozásait nem lehet egy kis értekezés szűkreszabott kereteibe sűríteni, azonban néhány tény bemutatása is alkalmasnak látszik annak bizonyítására, hogy milyen éles közgazdasági és szociális meglátása volt annak a néhány szövetkezeti apostolnak, akik a falu szövetkezeti mozgalmát útnak indították.

A szövetkezés alapelve a termelő és fogyasztó körök egymáshoz közelebbhozása, általánosabban az indokolatlan közvetítők kizárása a forgalomból, akik gyakran parazitaként foglalnak helyet a forgalom útjának két végpontja között. Aki ismeri a falu régi helyzetét, az tudja, mennyire volt kiszolgáltatva az áru- és hiteluzsorának a termelő. Hazánkban a szövetkezeti mozgalom ennek leküzdésére indult meg. Falun a szatócs és korcsmáros korlátlanul használhatta ki a megszorult egyedeket, az áruk árát önkényesen szabta meg, a termelvényeket potom pénzen vette át s amellet busás kamatért hitelezett. Ha az alakult falusi szövetkezetek más eredményt nem értek volna el, mint csak hogy versenyt támasztottak, már akkor is indokolt a létük. Azonban ennél sokkal többet tettek a falu érdekében. Lássuk szövetkezeti fajonként, mik a közvetlen eredményei a szövetkezésnek?

A *hitelszövetkezet* megszabadította a falut a kamatrabzolgaságból, amikor 6-7%-os bruttó költséggel adott ki kölcsönöket. Legnagyobb jelentősége talán nem is abban van, hogy a hitel költségeit leszállította s az uzsorakamatot a törvényes mértékre szorította le, hanem abban, hogy a falunak egyáltalán hitelt hozott. Ugyanis a bankok kis fogyasztói kölcsönökkel nem foglalkoztak, így a kis igénylők a falusi szatócsok hitelére szorultak, akik mértéket nem ismertek az ellenszolgáltatás terén. A hitelszövetkezetek azzal, hogy ezeket a kis hiteligényeket kielégítik, lehetővé teszik, hogy a falu elinduljon a belterjesebb gazdálkodás felé, állattartás, vagy műtrágyázás segítségével.

A *tej szövetkezetek* és általában a termelőszövetkezetek komoly formában mozdítják elő a minőségi termelést. De túl ezen a nemzetgazdasági princípiumon, a szociális helyzetet javítják, a falu vagyoni megerősödését mozdítják elő azzal, hogy eddig kellőképp nem értékelt termékeiket feldolgozzák és megfelelő áron értékesítik.

A *fogyasztási szövetkezetek* a drágaság ellen védenek és lehetővé teszik tagjaiknak, hogy keresetük kisebb százalékát fordítsák elsődrendű szükségletük kielégítésére.

Szociálpolitikai szempontból majdnem felmérhetetlen e falusi szövetkezetek jelentősége, mert gazdasági szervezés révén a szociálpolitika központi problémáját a jövedelemeloszlást kívánják helyes irányba terelni. Ugyanis a jövedelemeloszlás határozza meg annak mértékét, hogy az egyes gazdasági alanyok munkájuk arányához képest a nemzeti jövedelemnek mily hányadában részesednek. Ha a szövetkezetek az indokolatlan közvetítőket kiküszöbölik, akkor a termelő és a fogyasztó egyaránt megtakarításokat ér el. A termelő a szövetkezet révén termelvényeiért tisztességes árat kap, míg a fogyasztó szövetkezetei útján az igazságos árhoz jut el.

Mindenütt, ahol szövetkezetek vannak, kedvezőbb a gazdálkodó ember helyzete, mint amely községben nincs szövetkezet. Ezt különösen az új szövetkezeti alakítások igazolják. Tapasztalati alapon megállapíthatjuk, hogy pl. egy községben létesített fogyasztási szövetkezet nyomán az árszínvonal 10-15%-kal mérséklődik s ezáltal a közösség gazdasági helyzetét a szükségletek teljesebb kielégítése révén jelentősen javítja.

Szabályként állíthatjuk fel, hogy azokban a községekben, amelyekben a szövetkezeti szervezkedés nagyobb-mérvű, ott fokozottabb a jólét. Szép példáját látjuk a szövetkezetek jólétemelő hatásának az egyik dunántúli kisközségben. Kezdetben csak a Hangya szövetkezet működött a községben. Ez a kiskereskedelmet tisztultabb erkölcsi felfogásával megrendszabályozta. A szövetkezet tagjai azonban látták, hogy nem elég magukat mint fogyasztókat erősíteni, ezért megalakították a tejszövetkezetet, melynek megindulásához a fogyasztási szövetkezet adott tőkét. Ma ez a tejszövetkezet 65-70.000 pengőt hoz évente a községbe azzal, hogy a tagok által behozott tejet feldolgozza, a közeli városokba, vagy a budapesti központba szállítja. Ez az összeg 200 téhen-tartó gazda között oszlik meg, s hogy mily nagyjelentőségű a község életében, azt mindenki tudja, aki a falu pénzszegénységét ismeri. A gazdák azonban nem álltak meg ennél, mert kölcsönös állatkárbiztosító szövetkezetet létesítettek s kényszerből levágtatott állataikat a szövetkezeti méhszárzékban megfelelően értékesíthetik. Cséplőgépszövetkezetet is alakítottak. Ahol a szövetkezeti önszegély elve ily nagymértékű, ott nem maradhatott el a további előrehaladás sem. A fogyasztási szövetkezet a kedvező üzleti eredményekből darálóüzemet rendezett be a tagok állathízlálásának elősegítésére, villanyerővel dolgozó szelektor-üzemet állított fel, ami szintén a tagok gazdasági érdekét mozdította elő. Szemes termékeiket a szövetkezeti alakítású Futurán keresztül hozzák forgalomba, borukat a Hangya pincészete útján értékesítik. Amellet, hogy a fogyasztási szövetkezet 3-5% vásárlási visszatérítést ad tagjainak, s a befektetett üzletrészek után 5% osztalékot fizet, maradt még ereje a szövetkezeti önszegély hatalmát hirdető szövetkezeti kultúrház létesítésére, amely párját ritkítja.

Nagy jelentőségük van a falu szempontjából a szövetkezeti központoknak is, mert ezek veszik fel legnagyobb-részben a falu terményfeleslegeit. Termelő szövetkezeteknél ez nyilvánvaló. A falusi fogyasztási szövetkezetek is központjukon keresztül értékesítik tagjaik olyan termelvényeit, amelyeket csak a központokban megszerzett szükséglet kíván meg. Minthogy e központok üzemekben dolgozzák fel ezeket a termékeket, vagy más vidék szövetkezetei útján viszik a fogyasztóhoz, ezzel közvetítőket küszöbölnék ki az áru útjából és magasabb vételárat tudnak fizetni. Például olyan apróság is, mint a borókamag, a szövetkezet révén nagyobb darab

kenyeret ad néhány falusi gyűjtő családnak. Amíg a nagykereskedő 9 fillért adott kg-jáért vasúthoz szállítva, addig a helyi szövetkezet központja részére háromszoros áron vette át helyben a gyűjtött bogyót. Általában az értékesítés terén nagy a központok jelentősége, mert azok bonyolítják le a szövetkezeti exportot. A terméket vagy állatokat a falusi szövetkezetek tagjaitól veszik át s minthogy jelentősen nagyobb árakat érnek el külföldön, mint az esetleg nyomott belföldi piacon, nagy szolgálatot tesznek a kis gazdaságok jövedelmezőségének előmozdítása terén.

A falusi kis szövetkezetek azonban nem állnak meg a gazdasági célkitűzéseknél s a falu jólétét erkölcsi és szellemi síkon is szolgálják. Feleslegeik nagyobb részét kulturális célokra fordítják. Az országban sok szövetkezeti kultúrházat találunk. Adományaikkal támogatják a helyi olvasóköroket, az egyházat, leventeegyesületeket, sőt van olyan falusi szövetkezet is, amelyik a községi hősi emlékművet saját erejéből állíttatta fel. Az egyik fahisi szövetkezet a most épülő iskola berendezési költségeit vállalta magára, amivel utat mutat a falu kultúrájának elősegítése terén.

A gazdasági és kulturális feladatokon túl ezek a felusi kis szövetkezetek és vezetőik a magyar államiság szilárd támaszai is. Alkalmunk volt ezt látni felvidéki és kárpátaljai vonatkozásban is, ahol a magyarság mentevárai voltak a szövetkezetek, mert a gazdasági szervezésen túl erkölcsileg is egybefogták a magyarságot s ezzel elősegítették területi gyarapodásunkat.

Falusi szövetkezeteink ezeken kívül még egy speciális magyar probléma megoldását is elősegítik – a falu és a város egymáshoz közeledését. Nemcsak a falusi termelvények és a város termékeinek közvetlen cseréje révén, hanem a központi ellenőrzés révén is. Ugyanis a falusi szövetkezetek zárószámadásait, mérlegét és jövedelmezőségét központi kiküldöttek állítják össze, akik a szövetkezet igazgatóságai gyűlésén és a közgyűlésen ismertetik a szövetkezet munkásságát. Általában laikusokból – papok, jegyzők, tanítók, gazdák és iparosokból – álló vezetőség előtt ismertetik a kereskedelmi, hitel- és általában a közigazgatási helyzetet, bevezetik őket a könyvelési ismeretekbe, akik ezáltal bizonyos áttekintést nyernek az eddig rajtuk kívülálló ismeretlen világról. Szerencsésen fogta meg a kérdést a fogyasztási szövetkezeti központ, a Hangya, amely úgynevezett kiskörzeteket létesített. Egy ilyen körzet 10-12 szövetkezetből áll, amelynek vezetője a központtól kiküldött körzetvezető. A körzetvezető résztvesz a falu életében, állandó érintkezést tart fenn a szövetkezeti vezetőkkel s a szövetkezeteken keresztül igyekszik a reábizott községek gazdasági kérdéseit megoldani. Megszervezi az értékesítést, a többtermelést propagálja, előadásokkal igyekszik az észszerűséget a termelésben érvényesíteni a gazdálkodást átállítani segít, rámutat a műtrágya használatának jelentőségére s e munkáján keresztül a magyar közigazdaságot is szolgálja. A hivatását érző körzetvezető a falu barátja, akinek jótanácsait az értékesítés vagy beszerzés terén szívesen kéri ki. Azokban a községekben, ahol szervező munkájával a köz javát szolgálta, a „nadrágos ember” iránt való bizalmatlanság alábbhagy. Ezek a módszerek hozzák közelebb egymáshoz a falut és a várost s fogják letompítani az ellentéteket. A szövetkezetek jelentősége tehát szinte felmérhetetlen a falu szempontjából s az igazi falukutatók sohasem téveszthetik szem elől a falu gazdasági és szociális felemelkedésének ezideig legjobban bevált eszközét, a kölcsönösségen alapuló és az önségély elvére támaszkodó szövetkezetet.

Koppány Rezső

AZ ELSŐ MAGYAR

TANYAI NÉPISKOLAI INTERNÁTUS

A magyar népiskolai oktatásról szóló törvényes intézkedések teljes végrehajtását akadályozó körülmények között az egyik legszámottevőbb az, hogy alföldi mezőgazdasági népességünk egymilliót megközelítő része elszórt, az iskoláktól többnyire tekintélyes távolságban fekvő tanyákon lakik. Az iskolák megközelítése nemcsak a távolság, de a megfelelő utak hiánya miatt, különösen a kisebb gyermekek számára, igen nehéz és sok szenvedést, fáradságot jelent.

A Magyar Táj- és Népkutató Központnak az 1939. év nyarán a Kis- és Nagyikunyságban végzett munkája közben talált analfabétákról, elenyésző kivétellel, az derült ki, hogy iskolaköteles korukban a tanyavilág lakosai közé tartoztak.

A magyar törvényhozás a bajok tudatában már az 1926. évi VII. törvény keretében igyekezett megtalálni a segítés lehetőségét, amikor kimondta, hogy „olyan külterületek érdekében, amelyeknek tankötelesei a tanyák szétszórtságánál, a közlekedési viszonyok kedvezőtlen-ségénél vagy más oknál fogva tanyai iskola körül nem csoportosíthatók, az iskoláztatás biztosítására tanyai internátust, esetleg napközi otthont kell létesíteni. Ahol ilyen internátus vagy napközi otthon létesül, a tanköteles gyermek gondviselője törvényes kötelezettségének az internátusba (napközi otthonba) való beadással tesz eleget.”

A törvény meghozatala öta tizenkét évnek kellett elmúlnia, míg a teljesítés első szakaszához eljutottunk. Három lelkes magyar köztisztviselőnek minden közönnnyel, gáncsal, nehézséggel megküzdő akarása valósította meg az első tanyai népiskolai internátust. Hertelendy Jenő miniszteri tanácsos, Huszka Ernő miniszteri osztályfőnök és Szombatfalvy György középiskolai igazgató nevéhez fűződik ennek az úttörő intézménynek megalkotása.

Az internátussal egybekötött tanyai népiskolát a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium építtette a Kornádi község által adományozott telken és ugyancsak gondoskodott annak felszereléséről. Az intézmény szervezői ebben a munkában igénybe vették úgyszólván valamennyi minisztérium, a vármegye, a község, számos társadalmi szervezet és üzem, valamint az érdekelt szülők áldozatkészségét.

A háromszázhatvan tanyai gyermeket befogadó intézmény létesítése és felszerelése összesen 310.000 pengőbe került s ha annak élettartamát hatvan évben állapítjuk meg, egy-egy tanyai gyermek iskolai férőhelye és lakása egy tanévre igazán csekély összegbe: 16 pengő 17 fillérbe kerül.

Az intézmény tanító- és nevelőszemélyzetéről, az internátusi orvosról és az ápolónőkről a m. kir. vallásos közoktatásügyi minisztérium gondoskodik, az egyéb személyzeti és dologi kiadásokat Kornádi község vállalta azontúl, hogy az internátust igénybevevő gyermekek szülei a fenntartáshoz terményszolgáltatással járulnak hozzá.

Az intézménybe a kiadott szabályzat szerint csak külterületi lakosok gyermekei vehetők fel. A hitfelekezeti iskoláktól három kilométernél távolabblakó tanköteleseket az internátus igénybevételére kötelezik, „egészséges testi fejlődésük biztosítása érdekében”. Az iskola szorgalmi idejét a tanyai ember életviszonyaihoz alkalmazkodóan állapították meg és gondoltak arra, hogy a nagyobb gyermekek szüleiknek a serényebb munkát kívánó időben segídezhessenek.

Az I-II. osztályos tanulók szorgalmi ideje szeptember 10-től június 10-ig, a III-IV. osztályosoké: október 1-től május 31-ig, az V-VI. osztályosoké: november 1-től április 30-ig, a VII-VIII. osztályosoké: november 15-től március 15-ig tart.

Különösen ki kell emelni azt a szociális szellemet, amelynek jegyében az internátusi költségekhez való szülői hozzájárulás mértékét megsztábták. Nemcsak a szülők vagyoni és kereseti viszonyait mérlegelik, de gondolnak az általuk eltartott gyermekek számára is. A havi hozzájárulás ezen az alapon:

	Búzából, ha						Árpából, ha						Tengeriből, ha					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
	gyermek van						gyermek van						gyermek van					
	kilogramm						kilogramm						kilogramm					
Ha a szülő gazdasági cseléd, napszámos, gyári munkás, vagy																		
1 kat. holdon alóli birtokos	12	9	6	5	5	5	2	2	2	2	1	0	6	4	4	3	2	2
I—2 holdas birtokos	15	12	10	8	8	8	2	2	2	2	2	0	8	5	5	5	3	3
3—5 „ „	20	18	15	12	10	10	3	2	2	0	0	0	10	8	6	5	5	3
6—10 „ „	25	20	16	14	12	10	3	3	2	0	0	0	10	10	7	6	5	5
11—20 „ „	30	25	20	15	14	12	3	3	2	2	0	0	10	8	8	8	6	5
21—40 „ „	35	25	25	20	15	12	3	3	3	2	2	2	10	10	8	8	8	6
41— „ „	35	35	25	20	20	15	4	3	3	3	2	2	12	10	10	10	8	8

	Tyúktojásból, ha						Szalonnából, ha					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
	gyermek van						gyermek van					
	darab						kilogramm					
Ha a szülő gazdasági cseléd, napszámos, gyári munkás, vagy												
1 kat. holdon alóli birtokos	6	5	5	4	3	3	0.6	0.4	0.3	0.25	0.25	0.25
I—2 holdas birtokos	8	6	4	4	4	2	0.75	0.5	0.5	0.4	0.3	0.3
3—5 „ „	11	6	5	4	4	4	1.0	0.75	0.75	0.5	0.4	0.3
6—10 „ „	11	11	8	6	4	4	1.0	1.0	0.75	0.75	0.75	0.4
11—20 „ „	12	11	8	8	6	4	1.0	1.0	0.75	0.75	0.75	0.5
21—40 „ „	12	12	10	8	8	6	1.2	1.0	1.0	0.75	0.75	0.75
41— „ „	12	12	11	10	8	8	1.5	1.2	1.0	1.0	0.75	0.75

Kovács Imrénének, az intézmény igazgatójának az első tanévről kiadott beszámolója számos érdekes részletkörülmenyt világít meg. Megállapítja többek között, hogy az intézmény „a szeretet, a meggyőzés útján való lélekrehatást tette a nevelés és fegyelmezés eszközévé. Soha nem mentünk túl a dorgáláson. Sok megható jelét láttuk a kis tanyai gyermekek szeretetének, ragaszkodásának tanítójuk, nevelőjük s a diakonisszatestvérek irányában. A komádi-i gyermeket hálás, jó nevelési anyagnak ismertük meg. Aldozatkészek, fogékonyak, tisztelettudók, amit természetesen szüleiknek köszönhetnek. Egy-egy szóra tízen is jelentkeznek egyszerre. Örömmel végzik a kiszabott munkát nemcsak a tanulás terén, de az intézetbeli munka mezéjén is.”

A tanyai lakosság egészségügyi viszonyaira jellemző adatokat találunk az internátus orvosának jelentésében. A vizsgálatnál a gyermekek 30.1%-ánál a tuberkulinreakció pozitív volt. 28.7%-nál pozitív volt a röntgenlelet is (dús hílus, mirigyárnyék, meszes góc, friss beszűrődés). A gyermekek 30.1%-át találták vérszegénynek, 59%-át fejletlennek vagy rosszul tápláltnak. Az internátusi ételmezés révén a gyermekek március végére átlagban 1-1½ kilogrammot híztak és az intézmény egyéb közegészségügyi eredményei is jelentősek. A szuvasfogóak 51.6%-ot tettek ki; a legtöbb gyermeknek 2-3 foga volt beteg.

Az internátussal egybekötött első magyar tanyai népiskola immár második éve működik. Munkájának elindulásáról jóformán csak az érdekeltek tudnak, pedig az a mezőgazdasági népesség irányában érvényesülő szociálpolitikánk számára mérhetetlen lehetőségeket tár fel.

A tanyák népe keserűen panaszozza, hogy a hatósággal csak akkor találkozik a maga világában, ha az adóvégrehajtó száll ki oda szekéren. A népiskolai internátussal egybekötött tanyai iskola ezen az elhanyagoltságon komoly változást mutat. Nemcsak újabb tömegeket kapcsol a magyar nemzet erkölcsi és kulturális közösségébe, hanem a maga tekintélyes szervezetének fenntartása, irányítása a hatóságok részéről állandó törődést, foglalkozást kíván a néppel. Ennek révén a valóság fényében világosodik meg a tanyák számos problémája azok előtt, akik a hatalmas távolságokat eddig átfogni nem tudták. Találkozás a való élettel, a realitásokra való rádőbbenés még a közönyösekből, a kényelemföltökből is kifakasztja a felelősség érzését.

Az elindulás tehát megtörtént s egészen bizonyos, hogy a komádi-i eredmények nyomán hamarosan mindenütt internátusok épülnek a tanyai iskolák körül, ahol ezt a szükséglet megkívánja.

Hilscher Rezső

A III. községi kongresszus fontosabb határozatai

A „Falu” Magyar Gazda és Földműves Szövetség március 7-én és 8-án tartott III. községi kongresszusán a *szociálpolitikai szakbizottság* igen értékes tanácskozásokat folytatott a falvak társadalmi és népjóléti kérdéseiben. *Mátéffy Viktor* országgyűlési képviselő és *Kánya Terézia* javaslatai alapján a szakbizottság kimondotta, hogy az iskolás gyermekek tejjelátásának kiszélesítését és országossá tételét fogja szorgalmazni. *Czermann Antal dr.* országgyűlési képviselő előadása alapján a szakbizottság a falusi szegénysorsú lakosság életével kapcsolatos szociális kérdéseket tárgyalta. Az előadó részletesen ismertette a falvákban a városok felé való népmozgalmunk adatait, majd az egyszoba-konyhás munkásházaknak nemcsak az egyenesadó, hanem a kórházi költségek, az örökösödési költségek, az örökösödési illeték és az ingatlanáruházai illeték alól való mentesítését javasolta abban az esetben, ha az örökös is munkás, vagy a vevő többgyermekes családapa. Az előadó ezután az adórendszer szociális irányban való fejlesztésére, a borfogyasztási adó kérdésének rendezésére, a kötelező állami jégkár-biztosítás bevezetésére, a házhely-juttatás gyors és szociális végrehajtására, továbbá a mezőgazdasági társadalombiztosítás teljes kiépítésére terjesztett elő javaslatokat. A hozzászólások sorában *Pernecky Béla dr.* miniszteri osztálytanácsos a városbatódulás jelenségét igen érdekes és jellemző adatokkal világította meg. Így pl. Németországban még akkor is importáltak külföldről mezőgazdasági munkásokat, amikor az iparban több milliós munkanélküli tömeg volt. A városbatódulás lassankint már hazánkban is érezhető. Amíg 1920 és 1930 között a mezőgazdasági népesség természetes szaporodása 473 ezer lélek volt, a valóságos szaporodás csak 45 ezer. Ez azt jelenti, hogy a mezőgazdasági népesség szaporodásának $\frac{9}{10}$ része máshol helyezkedett el. A jelenség egyik legfőbb okaként azt a diszparitást jelöli meg, amely a mezőgazdasági és ipari munkásság szociális gondozása között fennáll. Az orvoslás is elsősorban az az új mezőgazdasági szociálpolitika, amelyet a diszparitás eltüntetése céljából a Földművelésügyi miniszter kezdeményezett. Alig egy éven belül megvalósították az özvegyi biztosítást, pólták a balesetbiztosítás szolgáltatási rendszerének a hiányait. A törvényhozás tárgyalja a bérminimálási, a földbirtokpolitikai javaslatot és az állattenyésztési javaslatokat. A földművelésügyi miniszter bejelentette a mezőgazdasági társadalombiztosítás tőkéjének részben munkásház építésre való fordítását. A már hatályos költségvetési törvény alapján munkaügyi felügyelőket fognak az országban kiküldeni.

Heller András tanár az agrárnépesség statisztikai adatait ismertette és párhuzamot von a kisbirtokosság és a munkavállalók csoportjában a sokgyermekes családok adatai között. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a földnélküliek nem ismerik az egykét, viszont a kisbirtokosnépesség egyes vidékeken nem mentes ettől a népbetegségtől.

Csergő Károly dr. ny. alispán a kórházi költségek behajtásának nehézségeire és súlyos következményeire mutatott rá, amidőn a behajtás a kisemberek csekély kis ház- vagy telekingatlanából történik. A behajtási szabályok enyhítését tartja indokoltnak azokban az esetekben, ha a mezőgazdasági munkások ház- vagy telekingatlanáról, vagy a földbirtokreform során juttatott

parcellájáról van szó. Ez ingatlanoknak a kórházi terhektől való mentesítését és az eddigi teleggönyvi bekebelezések törlését javasolta. Foglalkozott továbbá az elemi iskolák fokozott egészségügyi felügyeletének a szükségesével és az előadói javaslat oly módon való kiegészítését kérte, hogy addig is, amíg az iskolai orvosi szervezet az egész országban kiépíthető lesz, a községi hatósági orvosok bizassanak meg azzal, hogy a falusi és városi elemi iskolákban a vizsgálatokat időnkint elvégezzék és ennek eredménye alapján gondoskodjanak a beteg gyermekek elkülönítéséről és gyógyításáról.

A szakbizottság a tett javaslatokat elfogadta és a kongresszus ezeknek megfelelően tette meg előterjesztéseit az illetékes fórumok előtt.

Mihálffy Antal dr.

belügyminiszteri titkárt a genfi Nemzetközi Munkaügyi Hivatal Igazgatótanácsa a Társadalombiztosítási Szakbizottság tagjává választotta.

A volt csehszlovákiai társadalombiztosító intézetek vagyonának felosztása

A Szociális Szemle második számában tanulmányt közlünk, amely rámutatott azokra az okokra, amelyek a felszabadult felvidéki és kárpátaljai területeken a társadalombiztosítás rendezése tekintetében a kormánynak sok gondot okoztak. Az okok között szerepelt az is, hogy Magyarország még nem kapta meg a felszabadult területek biztosított népességének öregségi és rokkantsági, illetőleg nyugdíjbiztosítási járuléktartalékát, miért is a fedezetlen szolgáltatásokat az államnak kell előlegeznie.

Örömmel vettük a hírt, hogy március elsején Prágában – a német kormány meghívására – tárgyalások kezdődtek a volt Csehszlovák állam felosztásából eredő társadalombiztosítási ügyek rendezésére és a volt csehszlovák társadalombiztosító intézetek vagyonának Magyarország, a Német Birodalom, a Cseh-Morva protektorátus és Szlovákia között való felosztására. A tárgyalások március 14-én egy nemzetközi egyezmény parafálásával értek véget. Ez az egyezmény a magyar érdekek teljes kielégítésével a magyar biztosító intézetek számára megadja az öregségi és rokkantsági, illetőleg nyugdíjbiztosítási szolgáltatások fedezetét. Ez a számottevő eredmény azonban – fájdalom – aligha fog arra vezetni, hogy a felszabadult területen lakó járadékosok visszakapják a n.770/1939. M. E. számú rendelettel csökkentett járadékaik eredeti összegét, mert a felosztott vagyonok ezeknek a szolgáltatásoknak fedezésére eredetileg sem voltak elegendők. Mindegyik volt csehszlovákiai biztosító intézet biztosítástechnikai mérlege erősen passzív volt, de különösen nagy volt a hiány az Általános Nyugdíjintézetnél, amelynek járadékosait a 11.770/1939. M. E. sz. rendelet a legérzékenyebben érintette. Abban az irányban, hogy a járuléktartaléknak Magyarországra eső része minő értékű szolgáltatásokat fedez le, vagyis hogy a volt csehszlovák rendszerben szerzett jogok a járuléktartalék átadása után miképpen vétetnek tekintetbe, most folynak a számítások.

A prágai egyezmény tárgyalásán nyolctagú magyar bizottság vett részt. A bizottság elnöke *Kádár Levénte* belügyi államtitkár volt.

A munkaügy háborús szabályozása Németországban

Egy 1939 augusztus 30-i rendelet Németországban Háborús Nemzetvédelmi Tanácsot állított fel. Elnöke Göring vezértábornagy. E tanács feladata, hogy a háború tartamára törvényerejű rendeleteket adjon ki a nemzetvédelem hathatós megszervezésének érdekében. E tanács

a kapott felhatalmazás alapján a munkaügyi szabályozására már több rendeletet adott ki. Az alábbiakban ezeket ismertetjük.

A munkafeltételek szabályozása. Az 1939 szeptember i-i keltezésű és e tárgyú rendelet kimondja, hogy az eddig érvényben volt „munkaidőrendelet” által megszabott napi nyolc órás munkaidő korlátja alól a 18 éves és ennél idősebb kézműves és egyéb férfimunkások kivételnek. Ugyancsak kivételnek e munkások a sütődék, cukrászdák, kórházak és az egészségre káros üzemekre vonatkozó munkaidőrendeletek hatálya alól is. E rendelkezések tehát a felnőtt férfimunkások munkaidejét szabályozó mindennemű rendelkezést feloldanak. Az 1939 szeptember i-i rendelet felhatalmazza a magasabb hatóságokat, hogy a férfi és női munka egyéb korlátozásait is felfüggeszthessék, feltéve hogy a birodalmi munkaügyi miniszter még nem hozott ezirányú átfogóbb rendelkezéseket. A birodalmi munkaügyi miniszter a ráruházott hatalomnál fogva egy 1939 szeptember n-i rendelettel sürgős szükség esetére megengedte, hogy a 16 és 18 év közötti munkások, valamint a munkásnők napi munkaideje a 10 órát is elérje. Azoknál, akik e munkakategória tagjai és valamely technikai képző iskola növendékei, az iskolában töltött idő nem számítható be a napi 10 órába, heti munkaidejük azonban nem haladhatja meg az 56 órát. Ugyancsak engedélyt adott a 16 éven aluli munkásoknál a legfeljebb napi 10 órás munkaidőre. E munkásoknak a technikai iskolákban töltött idejét azonban a napi 10 órába be kell számítani, heti munkaidejük pedig nem haladhatja meg a 48 órát. A fiatalok munkások pihenőideje megrövidült és a rendelet szerint az egyes munkakategóriák munkába való felvételének eddigi szigorú korlátai megenyhültek. A Nemzetvédelmi Tanács 1939 szeptember i-i rendeletének értelmében, amely rendelet az érvényben volt munkatörvényt módosítja, majd kiegészíti, a *katonai behívás* nem szakítja meg a munkás és a munkaadó közötti szerződéses viszonyt. A katonai szolgálat idejére a szerződéses viszony csak felfüggesztetik. A munkaviszony megszakítási joga azonban megilleti a munkást. A munkaadót ugyanilyen jog illeti meg, ha a munkaügyek biztosa erre engedélyt ad.

A Nemzetvédelmi Tanács 1939 szeptember 4-én Hábórus Gazdasági Rend címen rendeletet adott ki. Ebben a munkafeltételeket állapítja meg és azok felett szigorú ellenőrzést létesít. A munkaügyi felügyelőnek kötelességévé teszi, hogy a jövedelmeket a háborús viszonyokhoz szabják azáltal, hogy a birodalmi munkaügyi miniszter ezirányú részletes rendelkezéseinek megfelelően a munkabérek maximálását kollektív rendelkezésekkel vezessék be. A Hábórus Gazdasági Rend felfüggeszti a túlórázás, éjjeli, vasárnapi és ünnepi munka után járó munkabértöbbletet, valamint a fizetéses szabadságra vonatkozó rendelkezéseket. A birodalmi munkaügyi miniszter hatalmat kap arra, hogy az eddig érvényben volt egyéb jogszabályokat, amelyek a különböző munkafeltételeket szabályozták, megváltoztathassa. Kimondja továbbá a Hábórus Gazdasági Rend, hogy a most említett jövedelemkorlátozás által előálló termelési költségmegtakarítás arányában az árakat mérsékelni kell. Egy 1939 október ir-én kiadott rendelet úgy intézkedik, hogy a munkabértöbblet eltörlése és egyéb jövedelemkorlátozó rendelkezések következtében megtakarított pénzeket a vállalatoknak a szövetségi pénztárba kell befizetniök. Az ármegállapító biztos felmentheti a munkaadót ez alól a beszolgáltatási kötelezettség alól, ha ennek teljesítése az árak emelkedését vonná maga után. A munkaadó hasonlóan mentes a munkabértöbblet eltörlésén kívüli megtakarítás beszolgáltatási kötelezettsége alól, ha ez a megtakarítás abból származik, hogy az ármegállapító biztos az árak csökkentése tárgyában tett bizonyos megtakarítási intézkedéseket. Abban az esetben, ha egy munkaadó, aki a most említett mentességet nem élvezi, a megtakarítás befizetésével hibáján kívül aránytalan veszteséget szenvedne, a munkaadó a megterhelések arányában általánosságokkal válthatja meg a megtakarítás beszolgáltatását.

Az 1939 október 12-es rendelet kimondja, hogy a munkaadó nem emelheti az érvényben lévő béreket 1. sem remuneráció, 2. sem valamely egyéb nem ismétlődő munkabérikiegészítés segítségével. Ez a rendelkezés természetesen nem vonatkozik azokra a munkabéremelésekre vagy munkabérikiegészítésekre, amelyeknek érvényességét törvény vagy rendelet biztosította és a munkaügyi biztos vagy a munkaügyi miniszter a változott körülmények között is jóváhagyta. A darabbéreket sem lehet a jövedelem emelése céljából emelni. Az esetleges új béreket úgy kell megállapítani, hogy azok az illető munkakategória érvényben lévő béreit ne haladják meg. A rendeletek a munkabéremelésének tilalmához hasonlóan a munkabércsökkenést is kizárják. Kivételt mindkét esetben a munkaügyi biztosok adhatnak.

A birodalmi munkaügyi miniszter 1939 november 16-án a munkabérek tárgyában rendeletet adott ki. Ez a rendelet az éjjel és ünnepnapon alkalmazott munkások munkabértöbbletének visszatartásáról szóló korábbi rendeletet hatályon kívül helyezi. A közönséges túlmunkáért járó munkabérikiegészítésről egy további rendelet (1939 december 12) intézkedik. Ez a rendelet azokat a jogszabályokat is módosítja, amelyek eddig az ideig a munkaidő tárgyában intézkedtek. E rendeletnek hivatalos összefoglalása szerint a német közgazdaság háborús átállítása eléggé előrehaladt ahhoz, hogy a munkaügyek megszigorításán, amelyek a kivételes idők kivételes szükségleteihez igazodtak, enyhítsenek. A szóbanforgó rendelet ki akarja küszöbözni a szükségtelenül hosszú munkaidőt és különösen a nők és fiatalok munkások védelméről intézkedik. Ennek megfelelően a nyolcórás munkanap elvét fentartja, bár – mint eddig is – kivételeket engedélyez. A rendelet kimondja, hogy a munkanap legfeljebb 10 órára legyen kitalálható. Ez alól csak a folyamatos munkában álló munkáscsoportok váltásánál tehető indokolt esetben kivétel. Mindazonáltal a munkanap 12 óráig is meghosszabbítható a 18 évet meghaladott férfimunkásoknál, ha a rendes napi munkaidő rendszeres és jelentékeny munkakészültségi (várakozási) idővel szakítottatik meg. A túlórázás nem engedhető meg, ha az üzem a fokozott munkautem túlóraszükségletét pótmunkásokkal és egyéb módon ki tudja elégíteni. Az üzem vezetője felelős azért, hogy a munkások egészsége és munkaereje az esetleges túlságos kihasználás következtében tönkre ne tétessék. Az előbb említett 10, illetőleg 12 órás munkanaphatár alól kivételes esetekben felmentést csak a birodalmi munkaügyi miniszter, igen rövid időre pedig az iparfelügyelő adhat. A rendelet visszaállítja a munkásnak azt a jogát, hogy a 10 órát meghaladó túlórázás után járó munkabért órabérben, még pedig a túlórázásért 25%-kal magasabban megkapja, kivéve ha a munkanap az előbb említett munkakészültségi (várakozási) időt is tartalmaz. A 10 órán aluli túlórázás után járó munkabérré vonatkozóan továbbra is az eddig érvényben volt rendelkezések az irányadók. Ezeknek értelmében a túlórázás munkabérikülönböztetést nem a munkásnak, hanem a Szövetségi Pénztárnak kell befizetni. A rendelet továbbá nőeknek és gyermekeknek éjjeli turnusokba való beosztását eltölti. E rendelkezés alól kivételes felmentést a birodalmi munkaügyi miniszter, rövid átmeneti időre az iparfelügyelő adhat. A rendelet 1940 január i-e óta van érvényben. A túlórázás után járó munkabérré vonatkozó rendelkezései azonban már 1939 december 18-án életbe léptek.

A fizetéses szabadság. Az 1939 szeptember 4-i rendelet a fizetéses szabadságra vonatkozó rendelkezéseket felfüggesztette. E rendelkezés értelmezése körül keletkezett néhány félreértés eloszlatására a birodalmi munkaügyi miniszter szeptember 27-én a fizetéses szabadságok tárgyában körlevelet adott ki. A körlevél értelmében 1939 szeptember 4-e után fizetéses szabadságra jogalapot senki nem nyerhet. A régebben szerzett jog elveszti érvényét, sőt a rendelet a szeptember előtt elnyert és letöltésre váró szabadság élvezését sem engedi meg. Az elvesztett szabadságért semminemű pénzbeli kárpótlás nem nyújtható. Szabadságot a munkaadó saját elhatározásából sem engedélyezhet. A szociális igazság elve

szenvedne sérelmet, ha a jó anyagi és pénzügyi helyzetben lévő vállalatok alkalmazottaiknak szabadságot engedélyezhetnének, a kevésbé jó helyzetben lévők pedig nem.

A rendelet és az azt magyarázó körlevél a következő kivételeknek ad helyet: közeli hozzátartozó halála, a feleség szülése vagy hasonló rendkívüli sürgősségi családi esemény esetén, vagy ha egészségügyi okok követelik meg a szabadságolást, különösen a súlyosan rokkantak, nők és gyermekek esetében; nem személyi okok alapján fizetéses szabadság engedélyezhető az üzemi munka felfüggesztése vagy korlátozása esetén, ha lehetetlenné válik a munkások teljes munkaidővel történő alkalmazása, vagy ha valamely munkás a munkaviszonynak a háború következtében előállott megszakítása miatt különösen hátrányos helyzetbe került. Ebben az esetben a munkás pénzbeli kárpótlásban is részesülhet.

A fizetéses szabadság felfüggesztését kimondó rendeletet a birodalmi munkaügyi miniszter 1939 november 17-i rendelete 1940 január 15-ös hatállyal a következőkkel helyettesítette. A munkások szabadságának idejét a munkaadó az üzem szabályos menetének megfelelően állapítja meg. Különös gondot kell arra fordítani, hogy a szünetnapokat az egész évre arányosan osszák el. Az 1939-ben elmaradt szabadságokat legkésőbb 1940 június 30-ig ki kell adni. Ez új rendelkezéseket az esetleges háborús követelményeknek megfelelően meg lehet változtatni.

Kötelező munkaszolgálat. Annak ellenére, hogy a birodalmi munkaszolgálatról szóló 1935-ös törvény a 18 és 25 év közötti férfiak és nők munkaszolgálatát kötelezővé tette, a női munkaszolgálat a háború kitöréséig önkéntes alapon működött. A Nemzetvédelmi Tanács 1939 szeptember 4-i rendeletében a női munkaszolgálatot 50.000-ról 100.000 főre emelte és felhatalmazta az illetékes hatóságokat, hogy a megfelelő két korhatár között behívassanak olyan nőket, akiknek nincs hivatászerű foglalkozásuk és nem tanulnak rendszeresen valamely intézetben, továbbá akiknek munkája a mezőgazdasági családokban nem feltétlenül nélkülözhetetlen. Egy 1939 szeptember 5-i rendelettel visszatartották a női munkaszolgálatból 1939 szeptember végén szabadságolandó nőket. Egy későbbi rendelet (1939 szeptember 21) megállapítja, hogy a női munkaszolgálatra való sorozás és behívás mikor esedékes. Megállapítja továbbá a szolgálat alóli mentesség feltételeit is. Mentességet élveznek: a munkakönyvvel rendelkező és állandó munkában álló nők, azok, akik e rendelet megjelenése előtt rendes hivatási képzésben részesültek és folyamatosan is az alatt állnak, továbbá minden nő, aki legalább 1939 húsvétja óta egy olyan tanintézet növendéke, amely tanintézetet a hatóságok ellenőriznek, valamint oly földművesek lányai, akiknek munkáját a földműves szülők nem nélkülözhetik. Itt fel nem sorolt feltételek mellett is lehet ideiglenes mentességet szerezni. Ilyen feltételek lehetnek családiak, gazdaságiak vagy hivatásaiak.

A balesetek megelőzése a háború alatt Németországban

Ismeretes, hogy Németországban – és a többi jelenleg hadban álló országban is – számos munkásvédelmi rendelkezést kellett ideiglenesen hatályon kívül helyezni, így például a maximális napi munkaidőre vonatkozó előírásokat is. A munkásvédelmi rendelkezések felfüggesztése Németországban – legalább is egyelőre – csak a nagykorú munkásokra vonatkozik, míg a kiskorúak védelme csorbítatlan maradt. A háborús állapot azonban fokozottabb elővigyázatosságot igényel a veszélyekkel szemben. Ez áll a balesetek megelőzésére vonatkozóan is. A *Soziale Praxis* című szemle október 15-iki száma felhívta az ipari üzemek tulajdonosait, gondoskodjanak, hogy az ipari baleseteknek az 1914–1918. évekbeli nagyarányú növekedése meg ne ismétlődjék. Különös fontosságú ebből a szempontból a gépészeknek és a gyűlékony és robbanó-anyagokkal dolgozó munkásoknak a védelme. A háborús szükségletek céljára folyó termelési sürgős munkái, a még nem eléggé gyakorlott munkások alkalmazása, a helyzet és idő okozta személyes

és családi gondok mind olyan körülmények, amelyek a balesetek növekvéséhez hozzájárulhatnak. Ezért a kormányzat mindent megtesz, hogy részint az egyes munkás kiképzését tökéletesítse, részint a munkaadók és munkavezetők éberségét fokozza, hogy a balesetek száma a háború alatt is lehetőleg a minimumra szoríttassék.

A német orvos ipari és falusi gyakorlata

Az orvosok szaktudásának tökéletesítésére olyan kötelező gyakorlatot vezettek be Németországban, amelyet az orvosnak megszakítás nélkül hat héten keresztül gyárban vagy tanyán kell folytatnia. Így személyesen tanulmányozhatja a munkás és földműves tevékenységével együttjáró veszélyeket és mélyebb, közvetlenebb ismeretekkel ellátva küzdhet a betegségek ellen, amelyeket már első megnyilvánulásaiktól kezdve a helyszínen tanulmányozott. Az orvos ezalatt a gyakorlati idő alatt néha maga is elvégzi a földműves, illetve a munkás dolgát. Kötelessége továbbá felügyelni környezetének higiénikus körülményeire és a felügyelete alá rendelt munkások egészségére, állandó propagandát kell kifejtenie a higiéné érdekében és igyekeznie kell, hogy az orvosok iránt bizalmat ébresszen a népben. Ennek az intézménynek első gyakorlati eredményei azok a sorozatos röntgenfelvételek, amelyeket egész gyártelepek minden munkásának szervezetéről készítettek.

A munkabérek újabb rendezése Olaszországban

A Központi Korporatív Bizottság (Comitato Corporativo Centrale) legutóbbi ülése, amelyen maga a Duce elnökölte, a korporációk miniszterének, * Riccinnek javaslatára elhatározta a munkabérek 10–15%-os általános felemelését és július 31-ig rögzítette a legfontosabb élelmi- és használati cikkek árait. A munkabéremelés pontos megállapítása az érdekelt munkaadó és munkavállaló szervezetek közös feladata; a bizottság csupán a béremelés minimumát és maximumát állapította meg 10, illetve 15 százalékban. Az elsőrendű élelmiszerek közül a kenyér, tészta, rizs, olaj, cukor és kávé ára változatlan, a bizottság által szabályozott többi élelmi- és használati cikkekben az árögzítés enyhe áremelkedést eredményezett. A vasút, posta, telefon, víz-, villany- szolgáltató és az állami monopólium alá vetett cikkek árai változatlanok maradtak. Az árak egy-egy időre való rögzítése a bizottság megállapítása szerint az infláció veszélyének elkerülését célozza. A Központi Korporatív Bizottság határozatait az olasz munkásság nagy melegevéssel fogadta. Milánóban, Torinóban és számos kisebb jelentőségű helyen lelkes tömegtüntetésekre került sor.

Az olasz munkásszervezetek tevékenysége

1939 október 16-án az olasz munkaadó és munkavállaló szervezetek országos testületei, konfederációi, kötelezően megegyeztek, hogy ezentúl a munkabért borítékban vagy fizetési jegyzékkel fizetik ki. Első szempillantásra talán jelentéktelennek látszik ez a megállapodás, ám gyakorlati jelentősége elvitathatatlan, ha figyelembe vesszük, hogy a boríték vagy fizetési jegyzék a végzett munkateljesítmény és kifizetett ellenértékének részletes felsorolását tartalmazza s így nagy mértékben hozzájárul az esetleges bérviták elkerüléséhez, vagy legalábbis okmányos kiindulópont vitás esetekben a viszály elintézéséhez. Ugyanez a megegyezés kimondja, hogy bérvita esetén a munkabérnek a munkást vitathatatlanul megillető részét minden körülmények között azonnal ki kell fizetni. Azelőtt megtörténhetett, hogy a munkabérnek aránylag csekély része körül támadt vita a munkaadó és a munkás között, s a munkaadó a bérviszály elintézéséig a teljes fizetést visszatartotta. Ez a jövőben nem lehetséges többé.

November 11-én kötött újabb megegyezéssel a két ipari konfederáció a bérviszály igazságos elintézésének további jogi alapjait teremtette meg. Ha a fizetési

könyvben, a névjegyzékben, vagy az akkordlistán levő adatok valódiságáról kétségek támadnak, a szindikális szervezeteknek jogukban van az üzemeket a vitatott adatok részleteinek további igazolására felhívni. A vizsgálatok lebonyolítása érdekében az üzemek kötelesek összes feljegyzéseiket a szindikátusok rendelkezésére bocsátani. A bérviszály vizsgálatára a szindikátusok mind a munkaadókat, mind a munkavállalókat meghívják.

Október 16-án az ipari konföderációk megegyezést kötöttek az eddig szabályozatlan kisebb ipari kategóriák munkaviszonyainak szerződéses megállapítása ügyében. A nagyobb munkaágak már régen kidolgozták az őket érdeklő munkajog legapróbb részleteit is, vannak azonban kisebb jelentőségű hivatási kategóriák, amelyek egy-egy városban, megyében egészen csekély számú munkavállalót számlálnak, ezeknek munkaviszonyait mindeztől nem szabályozták. A legújabb megegyezés alapján rövidesen minden, mégolyan elhanyagolt ipari munkaág munkásainak munkaviszonyát és jogait is pontosan szabályozzák.

Az első olasz autarkia-kiállítás

A Duce hozzájárult az első nemzeti autarkia-kiállítás előzetes tervezetéhez. Ez a kiállítás az 1941. XIX. év tavaszán nyílik meg Torinóban és bemutatja azokat az erőfeszítéseket, amelyeket az olasz nép az önellátás érdekében tett és az elért eredményeket.

Az olasz kőszéntermelés fokozása

Az isztriai és szardíniai olasz kőszén termelését, amely jelenleg mintegy 165.000 tonna havonként, az 1940. év első felében havi 200.000, második felében pedig havi 250.000 tonnára emelik, ami már megfelel a belföldi szükséglet negyedrésszének. A széntermelés fokozásával kapcsolatban a kormány már jóváhagyott egy tervezetet, amely a növekvő népesség lakásvizonyait rendezi és egy másikat, amely a bányaművek területén a földművelést szabályozza, hogy ki lehessen elégíteni a maximális népességnek összes szükségleteit. Carbonia községben már 1940-ben elkészül 5000 munkáslakás és egy 150 ágyas kórház.

Optimizmus Olaszországban

Október óta tovább emelkedtek a részvényárak. A milánói értéktőzsdén jegyzett 30 értékpapírnak a Sera (nem Corriere della Sera) által közölt árfolyamváltozása:

	1938 júl.	1939 okt. 9.	1939 dec.
Pénzügyi papírok	645	807	866
Textil „	510	597	713
Vas és acél „	312	324	389
Gép és autó „	244	328	400
Villany „	284	316	336
Elelmiszer „	425	554	601
Ingatlan „	140	164	174
Vegyés „	538	810	828

Napi- és pénzügyi lapok élénken vitatkoznak az áremelkedés okairól. Vannak, akik az árfolyamemelkedésben spekulációs vásárlást látnak, ezért annak korlátozását vagy megadóztatását kérik. Mások, akik többségben vannak, rámutattak az ipar növekvő jövedelmezőségére és a nemzetközi fizetések kedvezőbb mérlegére.

Mi a véleménye a kincstárnak és az Istituto per la Ricostruzione Industriale-nak, amelynek a befolyása Olaszországban – mint hasonló testületnek más országban – legnagyobb jelentőségű a tőzsdei értékpapírok árszínvonalának alakulásában? Hogy a hivatalos körök nem nézik rossz szemmel az optimista irányzatot, az abból is sejthető, hogy a Finsider 900 milliónyi új részvényt bocsát ki. Ezzel ennek a hatalmas konszernnek az alapítóját 900 millió lírától 1800 millióra emeli s így ezt a vállalatot valamennyi olasz részvénytársaság élére állítja.

A Finsider (Società finanziaria siderurgica) egy speciális konszern, amely négy nagy vas- és acélüzemet, gépgyárat és villanyerőművet: Ilva, Terni, Dalmine, Siac (Gornigliano), és két bányavállalatot (Ferromin, Rimifer) ellenőriz. Ennek a csoportnak a vagyona 1938 végén 3140 millió líra, tartozása 1088 millió, tartaléka 531 millió volt.

A Dopolavoro új rendszere

A fasiszta párt titkára a következő irányelveket adta meg a Dopolavoro szervezetének megállapítására vonatkozóan: 1. meg kell őrizni a Dopolavoro szervezetének teljes egységét, 2. tehermentesíteni kell mindattól az ügyviteltől, amely nem vonatkozik szorosan a céljaira, 3. együttműködni a szindikális szervezetekkel, 4. biztosítani a Dopolavorónak az összes termelő rétegek támogatását.

A Dopolavoro élén elnök van, akit a Duce nevez ki a fasiszta párt titkárának a korporációk miniszterével egyetértésben történt javaslatára, és igazgatóság, amely a munkaadók és munkások konföderációinak elnökeiből, a szabadfoglalkozásúak és művészek konföderációjának elnökéből, a fegyveres erő képviselőjéből, a közüzemek képviselőjéből és a szövetkezetek képviselőjéből áll. A vidéki szervezet élén a vidéki elnök áll, akit a Dopolavoro elnöke nevez ki a federációk titkárának javaslatára, és igazgatóság, amely a munkaadók és munkások szövetségeinek titkáraitól, a vidéki szabadfoglalkozásúak és művészek, a fegyveres erő, a helyi üzemek és a korporációk vidéki tanácsának egy-egy képviselőjéből áll.

„A színházi szombat”

A „színházi szombat” intézménye a fasiszta kormányzat egyik legtermékenyebb kezdeményezésének bizonyult az olasz nép kulturális színvonalának emelése és a tömegeknek a színházzal való megismertetése szempontjából. 1940-ben lesz ez az intézmény négy esztendő. 1939-ben 173 prózaí, 45 opera, 26 operett, összesen tehát 244 előadást tartott 438.805 néző részvételével.

Az olasz anyák és gyermekek napja

Az anyák és gyermekek napját egész Olaszországban december 24-én ünnepelték több mint 7000 gyűlésen. Ez alkalommal a következő díjak kerültek kiosztásra: 17.643 esküvői prémium, több mint ötmillió líra értékben, 31.449 születési prémium, körülbelül három és félmillió líra értékben, 10.058 néprajzi díj egymillió kétszázezer líra értékben, 33.366 díj, melyet a helyes nevelés jutalmazására adott ki a nemzeti anya- és csecsemővédelmi hivatal, ezenkívül számos oklevél, tárgyi és különféle díjak tömege. A kiosztott, mintegy 120.000 készpénz-díj összege majdnem elérte a 12 millió lírát.

A jugoszláv bányaiipar fokozása

Jugoszlávia igen gazdag egyes ásványokban, így rézben, ólomban, cinkben, bauxitban, antimonban, króm- és kénben stb. A mai napig azonban szinte teljesen hiányoznak az értékesebb ásványok, mint például az antracit, az acél, a nikkel, a wolfram és az ásványi olajok. Am a talaj nagy geológiai változatossága miatt remélhető, hogy ezeknek az értékes ásványoknak is nyomára lehet jutni a gazdasági és technikai eszközök széleskörű felhasználására alapított újabb kutatások során.

Természeti kincsek szempontjából még igen nagy terület átvizsgálatlan. Arra is gondolnunk kell, hogy a viszonylag kevésbé fejlett jugoszláv vasúti hálózat sem hatott ösztönzően a forgalmi vonalaktól távolos, szerény méretű ásványi lerakódások kiaknázására, és hogy az eddig túlnyomó részben külföldi tőke által pénzelt bányaiiparnak érdeke volt, hogy csak az igazán hasznos bányák fejlődésével törődjék. Jugoszlávia most újabb ösztönzést akar adni bányaiiparának anélkül, hogy idegen tőkéhez fordulna és e célból már megkezdte a felvetődő gazdasági és technikai problémák tanulmányozását.

A legkisebb munkabér Romániában

Az 1939 október 30-iki rendelet törvénnyel meghatározták a legkisebb munkabér megállapításának módját az öt munkásnál többet foglalkoztató ipari, kereskedelmi vagy szállítási vállalatokra nézve. A legkisebb munkabért nem állapítják meg az állami, megyei és községi üzemek esetében, valamint azokban az üzemekben, ahol a munkabért kollektív megegyezéssel szabályozták, vagy békéltető, illetve döntőbírói ítélettel határozták meg.

A munkabér megállapítását három munkaadó és három munkavállaló tagból álló vegyes bizottságok végzik. A 3-3 megbízott közül 2-2 az ipart és 1-1 a kereskedelmet képviseli. A bizottságok a munkaügyi főfelügyelőségek területi illetékességével alakulnak meg. Elnökeik a területen illetékes fellebbviteli bíróság első elnöke. A bizottságokat esetenként kiegészítik még két taggal, a bérmegállapításban érdekelt hivatási ág egy-egy munkaadó és munkavállaló képviselőjével. Az üléseken részt vehet a munkaügyi főfelügyelőség főnöke is, de szavazati joggal nem rendelkezik. A bizottságok elnökeit, valamint munkaadó és munkavállaló tagjait helyetteseikkel együtt királyi rendelet erősíti meg, illetve nevezi ki. A bizottságok tagjait kinevezésre a munkaadói és munkavállalói hivatási szervezetek vidéki központi szerveinek javaslata alapján a munkaügyi miniszter terjeszti elő. A megbízás időtartama egy év. A tagoknak esküt kell tenniük. A bizottságokat az elnök hivatalból hívja össze, vagy az említett vidéki központi szervek, illetve a munkaügyi miniszter kívánságára. A bizottságok határozatképességéhez legalább öt tag jelenléte szükséges. A határozat szavazattöbbség alapján jön létre. Egyenlő szavazatok esetén az elnök szavazata dönt. A bizottságok munkája titkos. Határozataik a munkaügyi miniszter jóváhagyása és a hivatalos közlönyben való közzétételük után válnak kötelezővé.

A legkisebb bér megállapításával a bizottságnak az ugyanabban a munkanemben már érvényes kollektív megegyezések, békéltető vagy döntőbírói ítéletek eredményeihez kell igazodnia. Ha ilyen támpontok nem állnak rendelkezésre, a szóbanforgó vidéken vagy helységben általában fizetett munkabér középértékét kell alapul vennie. A legkisebb bér nem lehet nagyobb a kollektív megegyezésekben megállapított bérnél. A bizottságnak kötelessége a munkavállalók számára emberhez méltó megélhetést biztosítani, figyelemmel kell lennie azonban az érintett vállalatok teherbíró képességére és a különleges körülményekre is. Felvilágosítást, tájékoztatást kérhet tehát a munkavállalók testületétől, az érdekelt munkaadók szervezeteitől, a hivatási kamaráktól, az illetékes hatóságoktól és közhivataloktól. A létminimum és a megélhetési költség tanulmányozásával szakembereket bízhat meg. A legkisebb munkabér megállapítható vállalatok, vállalatok kategóriái szerint, egy-egy helységre, megyére, vagy vidékre szóló érvényességgel. A bizottságok határozataikat megváltoztathatják, ha a legkisebb munkabér megállapítását befolyásoló körülmények megváltoztak. Határozatuk minden esetben legalább hat hónapig érvényes.

A rendelet törvény értelmében hozott határozatok nem rontják le a munkavállalóknak több kedvezményt adó munkabérmegállapodások, szerződések hatályát. Minden olyan megegyezés azonban érvényét veszti, amely a megállapított legkisebb munkabérnél alacsonyabb bérfizetést állapít meg.

Az angol háborús gyári törvényhozás

Az angol alsóház 1939 december 7-i ülésén több interpelláció hangzott el. Ezekben az interpellációk aggodalmakat fejezték ki a Gyári Rendtartásnak (Factories Act) a kivételes hatalommal módosított végrehajtása miatt.

Sir John Anderson válaszában igyekezett eloszlatni az aggodalmakat, amelyek a Rendtartásnak a háborús viszonyok miatt történő kijátszására vonatkoztak.

A tapasztalat azt mutatja, – mondotta Sir John Anderson – hogy ezekben az időkben, amikor a gyári üzemekben a munka fokozottabb ütemben folyik, különö-

sen kell ügyelni az egészséges munkafeltételek betartására, mert a munkás egészségét és jólétét veszélyeztető viszonyok sértik a nemzeti termelés magasabb érdekeit is.

Maga az 59 Védelmi Rendelet nem lehet akadály annak, hogy a Gyári Rendtartást egyesek ne tartsák be. Hivatkozott továbbá arra, hogy a vezetése alatt álló Department ismeri a Gyári Rendtartás és a Védelmi Rendelet intézkedéseit és azoknak betartásán szigorúan őrködik. A Home Office tudatában van annak, hogy a fentemlített rendelkezések alól kivételt csak a parlament által kivételes hatalommal felruházott államtitkár felhatalmazása körében hozott rendeletek alkothatnak.

Sir John Anderson hangsúlyozta, hogy a probléma abból adódik, hogy a gyárak és a munka sokfélesége és a háborús termelés fokozott követelményei nem engedik meg a Gyári Rendtartás egységes alapokon való általános szabályozását. Azért e probléma legjobban a világháborúban alkalmazott módszerrel oldható meg.

Eszerint az illetékes államtitkár rendeleteket bocsátott ki olyan gyárkategóriákra vonatkozóan, amelyek viszonyai egységes alapokon körvonalazhatók.

Az üzemi munkafelügyelők egyébként felszólították, hogy a specifikus gyári viszonyok ismeretében tegyenek jelentést és jelentéseikben javaslatot a részleges rendeletek kibocsátására. Ilyen esetekből eredően előfordulhat, hogy a szükségletek fennakadás nélküli kielégítése érdekében valamelyik munkafelügyelő az államtitkárság előzetes felhatalmazására értesíti a gyár vezetőjét, hogy a végleges rendelet kiadásáig nem fog ellenezni bizonyos munkaidőváltoztatásokat. Ez semmiképpen sem jelentheti azonban azt, hogy a munkafelügyelők önhatalmúlag adhatnak ki rendeleteket. Ezek a részletrendeletek egyes alkalmakra szólhatnak vagy már egy következő rendelettel módosíthatók. 1939 december 2-ig összesen 1400 gyárral szemben alkalmaztak Angliában ilyen rendeleteket.

Sir John Anderson végül kijelentette, hogy a Home Secretary rövidesen közzé kívánja tenni az eddigi rendeleteket, hogy azokból a Home Office politikája és tevékenysége a közvélemény előtt is ismeretessé váljék.

Országos Ipari Tanácsadó Testület Angliában

Az Angol Munkaadók Szövetsége és az Angol Szakszervezetek Tanácsa közös megegyezéssel a kormány mellé Országos Ipari Tanácsadó Testületet tervezett. Ennek feladata, hogy mindazokban az ügyekben, amelyek munkaadó és munkást közösen érdekelnek, a kormánynak tanácsot adjon és annak segítségére legyen. Szerepe kizárólag tanácsadó és ezért nem avatkozik az ipar és a munkásügy igazgatásába. A két szövetség – munkaadók és munkások – 15–15 tagot delegálnak a Testületbe. A Testület első ülését 1939 november 1-én tartotta.

Biztonság az angol gyárakban

Az angol gyárügyek főfelügyelője évi jelentésében rámutatott arra, hogy 1938-ban erősen csökkent a munkaközben előforduló balesetek száma és ez a csökkenés a törvény által érintett összes üzemekben mintegy hat százalékra, a szorosan vett gyáripari termelés üzemeiben pedig 10 százalékra tehető. Még nagyobb csökkenés következett be a halálos balesetek számában és elérte a 7, illetve a 12 és fél százalékot. Minthogy a törvény elsősorban a súlyos szerencsétlenségek megelőzésére irányult, a halálos balesetek számának csökkenése bebizonyította, hogy a megfelelő szabályok betartása megtermi gyümölcsét. A felügyelőség különös figyelmet fordított a balesetek megelőzésére a fiatal munkások szempontjából; és a 18 évesnél fiatalabb munkásokat sújtó balesetek száma a fenti aránynál is erősebb mértékben csökkent. A fiatalokat sújtó balesetek rendszerint könnyebb természetűek, bár történik minden évben néhány súlyosabb, sőt halálos végű szerencsétlenség is. Sok balesetet okoz a gyakorlatlanság és a tudatlanság és a szerencsétlenségébe megelőzésére, sajnos, nem elég a munkások nevelés*, és tanítása. Gyakran az intelligens és a munkájukkal járó minden veszedelmet tökéletesen ismerő fiatal munkásokkal is sok baleset történik, mert

ők éppen intelligenciájuknál és gyakoroltságuknál fogva hajlamosak, hogy a közvetlen feladatukon túlmenő kísérleteket és kutatásokat végezzenek. A baleseteknek egy másik, inkább pszichológiai oka a fiatalokra jellemző utazási hajlam, akik sokszor saját közvetlen feladatuk helyett inkább azt csinálnák, amit a többiekől látnak. Ha ezek a „többiek” idősebbek, természetesen, hogy ők is azoknak szeretnének látszani. Ezért idősebb és nagy gyakorlatú munkásnak egy-egy vigyázatlanabb mozdulata végzetessé válhat a gyakorlatlanabb fiatalra, aki az idősebbet utánozni akarná. A felügyelőség tapasztalata szerint az efajta balesetek lényegesen csökkenthetők a fiatalokúak erőteljesebb kiképzése és felügyelete révén.

Nem lesz sztrájk a háború alatt Nagy-Britanniában

A Lancashire-i és Cashire-i bányavidék munkásainak és munkaadóinak képviselői 1939 november 13-iki manchesteri gyűlésükön elhatározták, hogy a háború és az azt követő hat hónap alatt sem a sztrájk, sem a kizárás eszközéhez nem nyúlnak. Minden esetleges munkaügyi nézeteltérés elsősorban a kerületnek a paritás alapján szervezett bérmegállapító bizottságához tartozik és ha itt nem jönne létre egyesség, választott bíró elé kerül, akinek határozata mind a két félre kötelező. Ez a megállapodás, amelyhez hasonló a világháború alatt is érvényben volt, körülbelül 60.000 bányamunkást érint.

Mezőgazdasági munkabérek Angliában

Az utóbbi hat év alatt a mezőgazdasági munkabérek emelkedőben vannak. Negyvenhét grófsági mezőgazdasági munkabérbizottság, amelyekben farmerek és munkások képviselői ülnek, munkabért és munkaidőt szabályozhat. A munkabérek között az egyes grófságokban jelentékeny különbség van, de a béralakulás iránya egyazon időben azonos. Általában egy mezőgazdasági munkás hetibére 1933 óta 1939 júniusáig lassan 34 s. 6 d.-re emelkedett, Lancashire grófságban 40 s. 6 d.-re. A háború kitörése óta harmincnél több bizottság további heti 1 s. 3 s. béremelést biztosított. Az átlagos januári munkabér heti 36 s. 6 d. volt. Allatokat – különösen lovakat – gondozó munkások és traktorvezetők jelentékenyen nagyobb bért kapnak. A Földművelési Minisztérium most tárgyal a Farmerek Nemzeti Egyesületével az alacsonyabb munkabérek emeléséről.

Húsadagolás Angliában

Az élelmezési miniszter öt heti előkészületi időt adott a március 11-én kezdődő húsadagolásra. A hús-fogyasztásnak a múlt világháborúban történt szabályozása az érték szerinti mai húsadagolás alapja. A fejenkénti heti adag felnőttnek: Is. 10 d. értékű hús; hat éven aluli gyermeknek féleennyi. Ehető hulladéokra és hús-gyártmányokra nem vonatkozik a húsadagolási rendelet. Élelmezési vállalatok húst eddigi normális szükségletük arányában vásárolhatnak. A rendeletbeli adag nem igen korlátozza a munkásosztály hús-fogyasztását, de jelentékenyen csökkenti a középosztályú családokét. Jó hatású a szalonnaadag múlt heti megkésztetése és árának csökkentése, különösen ha ez az állapot addig tart, amíg a húsadagolás jól bevezetődik.

Élelmiszerárak és adagok Angliában

Az élelmiszerárak közpénzből támogatásának a célja: az élet drágulásának megakadályozása. Normális időkben az élelem olcsósága arra való, hogy a nép többet fogyasszon. De most az élelmiszeradagolással arra törekszünk, – írja egy angol szaklap, – hogy a fogyasztást korlátozzuk, vagy csökkentjük. Semmiféle árpolitikanak sem szabad eltakarni azt a tényt, hogy az egész élelmiszerfogyasztás csökkentendő. Ennek nem annyira pénzügyi, mint inkább hajóforgalmi oka van.

A közönség pénzkidávása élelemre tehát csökken, egyébre fordítható vásárlóereje pedig nő. A kormány pénzszükséglete az árrögzítő segély következtében foko-

zódik. A jelenlegi heti egy millió font minden valószínűség szerint csak ízelítő. Az inflációveszély ezzel nagyobbodik. Hathatós terv készítendő tehát a közönség vásárlóerejének államgazdasági irányban való elvonására, akár adózással, akár kényszermeztakarítással, akár készletcsökkentéssel. A szakszervezetektől elvárható, hogy belátják: ha a megélhetés költsége nem változik, a munkabéreknek sem kell emelkedniük. A bér munkások ugyanis munkabérükkel annyi életszükségleti cikket vásárolhatnak mint azelőtt, vagy annyit, amennyi jegyekre jár. S ha a többi javak ára emelkedik, ezek fényűzési cikkek, amelyek nélkül háborúban mindenki ellehet. Ha tehát élelem, ruha és lakás ára állandósítható, ha a megélhetés költsége és a munkabér nem változik, akkor azok a javak, amelyek nem közszükségleti cikkek, súlyosabb következmények nélkül drágulhatnak. A különböző árak elve – alacsony szabott ár közszükségleti cikkekre, magas és ha szükséges, emelkedő ár nem életszükségletiekre – szélesebb körben alkalmazható. Az élelmezési minisztérium ezt az elvet máris alkalmazza. Margaringyárosok például jobb fajta gyártmányaikért viszonylag magas árat kérhetnek, ha olcsó árut is visznek piacra. Húsárukban, amelyeknél az adagolás érték szerint történik, jobb szeletek iránt kisebb a kereslet, olcsóbbak iránt pedig nagyobb. Ennek valószínű következménye az lesz, hogy a gazdagok hús-ételükhöz olcsóbban jutnak. Talán lehetséges lesz a fejadagot súly- és értékalapon megállapítani. Az exportipar az áremelkedés ellen természetesen külön védelmet igényel.

Tanulók egészségi állapota Angliában

Angliában az iskolaiüritések egyik súlyos következménye az iskolaorvosi szolgálat visszaesése. Különösen sajnálatos az eredmény az északkeleti országrészben, ahol a „C” és „D” gyermekeknek (akiknek a táplálkozása a normálnál gyengébb vagy rossz) a százaléka az 1938. évi orvosi vizsgálat idején 19-6 volt; ugyanakkor Angliában és Wales-ben II-I, Londonban és a délkeleti országrészben 6-25. Most elrendelték, hogy március végéig az összes gyermekek orvosiilag megvizsgálandók. De nem elég őket csak megvizsgálni és rosszul tápláltságukat megállapítani, hanem a „C” vagy „D” gyermekeknek a háború alatt is ingyen ebédt és tejet kell kiosztani. Elelmiszeradagolás és készletcsökkentés miatt sem lehet mellőzni az éhes fiatalokat.

Spanyolország földreformja

Az újjáépítés munkája teljes erővel megindult a nemzeti Spanyolországban. Nagyon fontos részé az új földreform, amelyet Spanyolország a szocialisták balul sikerült osztályharcos földreformjától lényegében különböző elgondolások alapján hajt végre. Spanyolország természetétől áldott földjének legfontosabb problémája a víz, az öntözés kérdése. A földprobléma megoldása így az olasz elgondolásokhoz hasonlóan a talajjavítás irányában történik. A munkálatokat országos telepítési intézet irányítja. A talajjavítást közvetlenül végrehajtó egyes telepítési társaságok ennek az intézetnek az irányításával működnek. A társaságok az érintett földbirtokosokból és a telepítésben érdekeltékből alakulnak, üzemi vezetőjüket a földművelésügyi miniszter nevezi ki. Abban az esetben, ha valamelyik birtokos, vagy a birtokosok csoportja, visszautasítja a telepítési társaságban való részvételt, viszont birtokaikat a minisztertanács nemzeti érdekből talajjavításra szorulónak mondotta ki, a telepítési társaságot nélkülük alakítják meg és birtokaikat kártalanítás nélkül kisajátítják. Mindennemű más közérdekű kisajátítás megfelelő ellenszolgáltatás fejében történik. A megjavított földet a telepítési intézet közbejöttével betelepítik. Az állam a közérdekű talaj javítási munkálatokon kívül a magánérdekű talajjavítást is jelentős anyagi támogatásban részesíti. A kisajátított földet a birtok alkalmazottain kívül mindenekelőtt a frontharcosok, az elesettek özvegyei és árvai, a vörös üldözösek áldozatai kapják. Az új telepesek adómentességet élveznek és a föld minél jobb és intenzívebb művelése érdekében védelemben és támogatásban részesülnek.

K Ö N Y V S Z E M L E

Orosz Dezső dr.: A csecsemő-, kisgyermekkor megbetegedési és halandósági viszonyairól. Budapest, 1940. Országos Stefánia Szövetség kiadványa. 111 lap.

Nemzeteknek, mint népi- és kultúrközösségeknek, legfőbb törekvése a nemzetörzs fenntartása, vagy minőségi és mennyiségi megjavítása. A történelem lapjai igazolják ezeket a törekvéseket és drámai mélységgel mutatják be gyakran azoknak időnként bekövetkezett meddőségét. Nemzetek tragikuma jut kifejezésre abban, hogy míg a halál az egyénre nézve természetes következmény, addig a nemzetre nézve nem szükségszerűség, hanem tényleg patológiás jelenség.

Az a felismerés, hogy nemzetek pusztulása a körök szövevényes együttműködéséből származik, nagyon régi keletű. Már az ókori népek különböző eszközökkel – intézkedésekkel és intézményekkel – igyekeztek népük pusztulásának gátat vetni. Már az ókori népek számon tartották a népességet, figyelték, hogy a fegyverforgató férfiakban és a dolgozó polgároknál mikor következik be számszerű csökkenés. A sorozatos megfigyelés azután lehetővé tette a népesedés állandó nyilvántartását, amely biztos támpontot adott a nemzetek, népek sorsa tekintetében való következtetésre.

A népesedés körülményeinek évszázados megfigyelése nyomán született meg az új tudomány, amelyet ma népesedéspolitikának nevezünk. A népesedéspolitika a demográfia statisztikai adattárára támaszkodik, mely a száraz számsorok felsorakoztatásán kívül ma már a törvényszerűségek tömegét gyűjti egybe. A születések számának viselkedése feltárja a nemzet vitalitását, a halálozások végtelen számsorai bemutatják az egészségvédelmi kultúra színvonalát s a kettő különbségeként jelentkező természetes szaporodás tájékoztatást nyújt a nemzet biológiai jövődjéről.

Malthus Róbert Tamás fellépése óta beszélünk tudományos értelemben a népesedés kérdéséről, ami a népesedés számának, cselekvéseinek: a születések, a halálozások, a csecsemőhalálozás stb. problémáit foglalja egybe. A nemzeteket a legújabb korban társadalmi és gazdasági helyzetük alakulása, főleg pedig a nemzetközi hatalmi egyensúly kibontakozása szempontjából érdekli a népesedés kérdése. Az élő, megújuló és megifjódó nemzeti népanyag a nemzetnek legbecsebb köztárgya. Ennek a vagyonnak védelme teszi szükségessé az abban bekövetkező változások állandó megfigyelését és amennyire csak lehetséges, észszerű befolyásolását.

Aristoteles Politikájában a túlnépesedést, vagyis a népesség hirtelen való megduzzadását veszedelmes jelenségnek minősítette. Hirdette, hogy az ilyen változás forradalmat és nyomorúságot okoz, mert az egyre jobban szaporodó néptömegek kulturális és gazdasági szükségleteiről való kielégítő gondoskodás nem valósítható meg. Évszázadok alatt megváltozott a népesedés viselkedése. Rómában a császárság idején már külön törvénnyel kellett a sokgyermekes családokat támogatni. A lex Papia-Poppea annak felismeréseképpen született meg, hogy a nemzetörzset szű rágia, mert a kihalt nemzedéket nem követik megfelelő számú és megfelelő biológiai értékű új nemzedékek. *Szent Agoston* és *Szent Tamás* munkáinak keresztény-szociális megnyilvánulásaiban hasonló törekvések jelentkeztek, amikor morális eszközök felhasználásával törekedtek a népszaporodást előmozdítani. Bármilyen nagyot fordult közben az idő kereke, a népszaporodás tekintetében vallott felfogás a középkoron át nem sokban változott. Altalában abban az időben mindig a népszaporodás előmozdítására irányuló törekvések állottak előtérben. A nemzeteket gyöttrő állandó háborúskodás és a népeket kegyetlenül végigsöpítő járványok voltak azok a csapások, amelyek útjában állottak a népesség szaporodásának. A XVIII. század fordulóján *XIV. Lajos* évjáradékot juttatott már a sokgyermekes családoknak. Bizonyosága az annak, miszerint felismerte, hogy Franciaország a depopu-

láció felé halad. A Napkirály a tízgyermekes családokat jutalmazta, ami bizony a mai időkben már túl magas jutalmazási számhatár lenne.

Botero, *Montesquieu*, *Smith Adom* és *Godwin* után *Malthus* ragadta meg a kérdést, amikor az előző korok felfogásával szemben a túlnépesedés veszedelmére hívta fel ismét a világ figyelmét. Azt hitte, hogy a népszaporodás, amely az ő korában, a XVIII. század végén erősen fellendült, állandósulni fog, és hogy tulajdonképpen ez marad a népesedés problémájának örök vitaanyaga. A *Malthus* által felvetett elgondolások az egész kultúrvilágon forradalmi hullámokat vetettek. A szakemberek évtizedeken át vitatták *Malthus* állításainak helyességét és adtak vitaanyagot a közvéleménynek. Senki sem sejtette akkor, hogy a népesedés hullámzásában ismét hullámvölgy csapódik, hogy a túlnépesedés helyébe az elnéptelenedés lép be, és hogy ismét ez lesz a népesedéspolitika tengelykérdése. *Malthus* tételei tehát részben megdőltek, részben más színezetet és tartalmat nyertek. Ma is az egyes nemzetek megélhetésének alakulása került előtérbe, de ez is Malthussal ellentétes vonatkozásban, nem a megélhetési eszközök, hanem az emberek számbeli elégtelenségének formájában.

A népesedés problémáinak újkori tüzetes megvizsgálása felderítette, hogy a népszaporodásnak két jellegzetes típusa van. Az egyik típus szerint magas lehet a természetes szaporodás akkor, ha a születések száma magas, emellett nagyok a halálozást jellemző abszolút számok, de mégis oly módon, hogy a születések jóval felülmúlják a halálozókat. A természetes szaporodásnak ez a típusa leginkább azoknál a népeknél található meg, amelyek a nyugateurópai kultúra színvonalát még nem érték el. A kedvező természetes szaporodás másik típusára akkor bukkanunk rá, ha meglátjuk azt, hogy egyes népeknél a születések száma relatíve alacsonyabb és ezzel együtt olyan alacsony a halandóság, hogy a kettő különbségeként mégis kedvező természetes szaporodás alakul ki. Ez a szaporodási típus azoknak a népeknek sajátossága, amelyeknek egészségvédelmi kultúrája kiemelkedik és emellett erkölcsi szempontból sem fertőződtek és nincsenek nyomasztó gazdasági körülmények hatása alatt. Csak a halandóság leszorítása azonban nem szolgálhatja a népesség biológiai prosperitását, mert nem lehet nemzeti érdek olyan néptömeg felduzzasztása, amelyben egyre jobban az öregek dominálnak, akiknek propagatív képessége előbb-utóbb teljesen megszűnik.

Mindezek a ténymegállapítások világossá tették, hogy a felelős államférfiak állandóan és gondos körültekintéssel kell, hogy szemléljék a népesedés alakulását s intézkedéseiket a szakemberek által feltárt tudományos adattárra felépítve, észszerűen tegyék meg a nemzet biológiai sorsának biztosítása érdekében. A magyar állam a legelső volt, amely egyes szórványos rendelkezések megtétele után 1901-ben már átfogóan törekedett a magyar gyermekvédelem problémáját, mint a népesedés helyes támogatásának okszerű beavatkozási formáját, valóra váltani. Az állami gyermekvédelem intézményes megvalósítása óta a szakemberek egész sora dolgozott ennek a súlyos problémának elméleti és gyakorlati feltárásán, avégből, hogy a nemzet népi értékállományát annyi balszerencse és vizsaly közepette is megmenthessük.

Legutóbb *Orosz Dezső dr.* rendkívül érdekes és a kérdést sok oldaláról megvilágító tanulmánya került kezünkbe. Ez a kötet a kérdést valóban gyakorlati nézőpontból fogja meg. Nem kergeti az aktív népszaporításnak csalfa délibábját, mert a kérdésben elmélyedve, világosan meg kellett látnia, hogy a tömegeket, különösen a magasabb kultúrszínvonalon élő tömegeket, aktívabb propagatív tevékenységre serkenteni alig lehet. Az egyke és egyke kérdését a moralisták gazdasági kérdésnek, a társadalomgazdák pedig morális kérdésnek minősítik. Ebből a ténymegállapításból is határozottan kitűnik, hogy

ezen a téren aktív, talán azt mondhatnánk erőszakos beavatkozással tényleges eredményt elérni, mint azt számtalan külföldi példa is mutatja, nem lehet. A teljesítés tekintetében reménytelen feladatok erőszakolása helyett *Orosz Dezső* a csecsemő-, kisgyermekkor megbetegedési és halandósági viszonyaiba mélyedt bele, azzal a céllal, hogy összegyűjtött anyagából hasznos következtetéseket vonjon a megfogant és megszületett csecsemők életvédelmére. Ezért mutat rá arra a nagyjelentőségű és nemzetvédelmi működésre, amelyet az *Országos Stefánia Szövetség* és a *Zöldkeresztes Egészségvédelmi Szolgálat* kifejt az anyák, csecsemők és kisgyermek szociális és egészségügyi megsegítésében.

Valóban minden gyermeknek joga van arra, hogy védelemben részesüljön és a védelem megvalósítása ténylegesen közfeladat. Ezt a védelmet minden irányban teljesen, szociális és egészségügyi tekintetben egyaránt, ki kell építeni. A csecsemő- és kisdéd-védelmet az anya védelmével kell megkezdeni és azt folyamatosan kell munkálni és a csecsemő és kisgyermeken keresztül az óvodás-, iskolás- és serdülőkorban élők védelmével kell folytatni. Ennek a védelemnek minden korosztályra ki kell terjednie, lehetőleg maradéktalanul érvényesítve a mennyiségi és minőségi szempontokat. Nem a gyógyítás biztosítása jelenti itt a hatályos védekezést, hanem a *gondozómunka* megszervezésével elsősorban a megelőzésre kell a hangsúlyt helyezni. Magyarország csecsemő- és kisgyermek-halalozási anyagának gondos átvizsgálása után megállapítja, hogy bár csecsemőhalandóság jelenleg 13–14% körül mozog, a fővárosban még ennél is alacsonyabb 10–11%, mégis jóval elmaradtunk a nyugat-európai népek arányszáma mögött és különösen az ország északkeleti és északi vármegyéinek területén még rendkívül sok a tennivaló. Gondos vizsgálataiból leszűrte komoly következtetése, hogy egy-egy terület halalozási viszonyainak, illetőleg védelmi munkájának megítélése rendkívül bonyolult feladatot s arra csak az általános és helyi viszonyok alapos mérlegelésével vállalkozhatunk. A csecsemő- és kisgyermek-halandóságnak a születések és halalozások számával való összefüggésben történt vizsgálata arra tanít meg, hogy a gyermek megtartásának kedvezőbb kilátásai csökkentőleg hatottak a születések számára és a kölcsönhatás abban mutatkozik, hogy egyrészt a gyermek egyre javuló életkilátásai lejjebb szállítják a születés-számot, másrészt a kisebb számú gyermeket jobban gondozzák, a nagyobb mértékben veszélyeztetett 5–6-od stb. szülöttek aránya csökkenik, tehát végeredményben a születések fogyása kedvezően befolyásolja a csecsemő- és kisgyermek-halandóságot. Bizonyos, hogy a születésszám alakulásában a világháború óta ezenkívül sok nyomós erkölcsi és gazdasági tényező hatása érvényesült. Az általános halandóságban a csecsemő- és kisgyermek-halalozás az utóbbi évtizedekben egyre visszahozott, amennyiben most már a kettő együtt az összhalandóságnak legfeljebb egynegyede, holott három és fél évtizeddel ezelőtt még kb. minden második halott csecsemő, illetve kisgyermek volt.

A csecsemő-, illetve kisgyermekkor halalozási viszonyainak az évszakkal és életkorral való kapcsolata tekintetében is sok pontos és érdekes megállapítással találkozunk *Orosz Dezső* munkájában. Nagy anyagon bemutatja, hogy az utóbbi évtizedekben a késő-téli csecsemő-halalozás nagyobb mértékben javult, mint a késő-nyári, mely utóbbi a heti hőmérséklet átlagának is többé-kevésbé függvénye. A csecsemőhalalozás – megállapítása szerint – nem a gyengék kiselejtezése, hanem csekély töredéktől eltekintve természetellenes veszteség. A csecsemőhalandóság pontos kivizsgálása feltárja, hogy annál inkább nő a halalozás, minél jobban közeledünk a születés időpontjához. Az első élethónap veszteségét újszülött-halalozásnak, az első életév veszteségét korai halalozásnak nevezzük. Az ebben mutatkozó veszteség okai között a szülők átlagos életkorának emelkedését, a női munka gyakoriságának szaporodását, az elsőszülöttek arányának növekedését és végül a tökéletesedő szülészeti technika következtében több életképtelen magzat életben tartását jelöli meg. A szociális körülmények és a táplálási mód részletes megvizsgálása ugyancsak érdekes törvény-

szerűségek megállapítására vezetett. Minél kedvezőtlenebb szociális helyzetben van a gyermek, annál inkább veszélyeztetett egészségügyi szempontból is. A legszegényebb házasságon belül született csecsemő sincs olyan veszélyeztetett helyzetben, mint a házasságon kívül megszületett. Az országban 8%-ot, Budapesten ennek mintegy kétszeresét kitevő házasságon kívül született csecsemőtömeg tehát ugyancsak hozzájárul, a még mindig kedvezőtlen csecsemőhalalozási arányszám kialakulásához. A mesterségesen táplált csecsemő halalozását ma is 5–12-szer akkorára becsülik, mint az anyatejben tartott csecsemőét. Míg a mesterségesen táplált csecsemő sorsát a klimatikus viszonyok károsítják, addig az anyatejben táplált csecsemő ezektől nagy mértékben védve van. Magyarországon a csecsemőhalalozásnak kb. 22%-a esik az első élethétre s 40%-a az első élethónapra. A korai és újszülött halandóságot méheredetű okok uralják, viszont minél később következik be a halál, annál nagyobb szerepe van a méhen kívüli tényezőknek: a táplálási hibáknak, ápolási ártalmaknak és fertőzéseknek. A csecsemőkor megbetegedési és halandósági viszonyainak tüzetes átvizsgálása arra a megállapításra vezet, hogy a halalozásoknak valamivel több, mint egyharmada az emésztő szervek betegségeire, valamivel kevesebb, mint egyharmada a lélektápanyagok betegségeire, hátralevő harmada pedig a többi okokra: az idegrendszer és érzékszervek betegségeire és a fertőző és élősködők által okozott betegségekre jut. A kisgyermekkor betegedési és halandósági viszonyainak megvizsgálása pedig feltárja, hogy a haláleseteknek majdnem egyharmada a tüdőgyulladásra esik, ami főleg a 2-3. életévben következik be. Ebben az angolkórnak kell jelentős szerepet tulajdonítani. A kisgyermekkor halalozásának kb. egynegyedét fertőzőbetegségek okozzák, nagyobb részben a hevenyfertőző betegségek, kisebb részben a gümőkór. A csecsemőkorral szemben a kisgyermekkorban a gümőkór jelentősége azonban egyre emelkedik. Az emésztőszervi halalozás ebben az életkorban egytöredésnyi, mert a csecsemőkorban idült táplálkozási zavarok egy része áthúzódik még a második életévebe is. A kisgyermekkor egyik jellegzetessége a magas baleseti halalozás, amiben a légzőmérgezés, ez a tragikus magyar specialitás, nagy szerepet játszik.

A csecsemő- és kisgyermekkor halalozások időbeli változása is érdekes tanulságokat mutat. Külföldi példák szerint a csecsemőkor halalozás elsősorban az emésztőszervi és idegrendszeri halalozások csökkenésének tulajdonítható, amivel szemben a veleszületett gyengeség, koraszülöttség és tüdőgyulladás halalozási mérége talán valamit romlott. Magyar viszonylatban megfelelő statisztikai anyag nem áll rendelkezésre, mégis megállapítható volt, hogy a legutóbbi évtizedben nálunk is az idegrendszeri és emésztőszervi megbetegedések szorultak vissza, mint halalozások. A kisgyermekkor halalozási görbéje Magyarországon a kedvező változás javát azonban már meghaladta és ebben a vonatkozásban csak az aktív diftéria védőoltások kötelező bevezetésének kiváló hatása jelentkezik. Ez a körülmény szorította vissza a kisgyermek halandóság okai között a fertőző megbetegedéseket a lélektápanyagok megbetegedések mögé.

A csecsemő-, kisgyermekkor megbetegedési és halalozási viszonyainak *Orosz Dezső* könyvében történt oknyomozó feltárása utat jelöl a magyar népesedéspolitika további helyes irányítása felé. Meggyőződésünk, hogy a magyar szociális és egészségügyi embervédelemnek az egészségügyi kormány által tervelt és egyre nagyobb erővel végrehajtott megépítése a csecsemő- és kisgyermekkor halandóságban további kiválóan értékes eredményekben fog megmutatkozni. Ha a rászoruló magyar anyák a szülés idején mindenütt szociális és szakszerű segítséget, a csecsemők és kisgyermek az iskoláskor befejezéséig mindenütt hatályos szociális és egészségügyi támogatást fognak kapni, akkor a magyar népesedés mérége még akkor is egyre kedvezőbben fog alakulni, ha a morális és gazdasági körülmények miatt a születések számának emelkedése a közeljövőben észrevehetően nem következhetik be.

M.J.

Az eszmék forradalma. Alfredo Oriani könyve
(A Magyar Jogászegylet kiadása. 384 I.)

Az előttünk fekvő munka a kiváló magyar büntető-jogásznak, Angyal Pálnak fordítása. Ez a munka valahogyan középhez helyezte el a tudományos és a szépirodalom között. Képeiben, mondatfűzésében, felépítésében szépirodalmi remekmű, tartalmában és célkitűzésében azonban mélyenszántó, társadalmi és állami filozófia. Angyal Pál pedig nemcsak büntetőjogász, hanem a jogbölcsületnek is kitűnő művelője.

A magyar kiadás bevezetéséből, amelyet a tudós fordító írt, megtudjuk a könyv szerzőjének személyi történetét és munkája létrejöttének körülményeit. Amikor a magyar kötet 1939-ben megjelent, a fasiszta Olaszország a szerző halálának immár harmincadik évfordulóját készítült megünnepelni. Ezt a szerzőt, ezt a csapongó, szárnyaló szellemű olasz gondolkodót Mussolini fedezte fel. Es 1924-ben a feketeingesek élén sírjához zárandozva, Mussolini mondotta el az életében meg nem értett nagy hazafi hamvai felett azt a magasztaló szónoklatot, amely ennek a munkának egyúttal az előszava: „Mi ezeken a lapokon nevelődtünk s Alfredo Oriant a Haza Költőjének tekintjük, a fasiszmus előfutárjának, az olasz erők magasztalójának. Merem állítani, hogy Alfredo Oriani, ha még az élők között lenne, elfoglalná helyét a Littorio diadalmas jelvényeinek árnyékában.” Ezeket mondotta Mussolini a költő sírjánál, amikor az ő eszméjétől fellelkesülve még csak megindította a küzdelmet a mai nagy és erős fasiszta Olaszország megteremtésére.

Mert „Az eszmék forradalma”-nak elsősorban olasz nemzeti jelentősége van. Az első könyv hetedik fejezetében (Az olasz egység megalakulása) Oriani mutat rá először annak a csapásnak a nagyságára, melyet az egységbe tömörült Itália az afrikai háború kudarcával elszenvedett. (jj) Afrikába menni, – így festi ennek a lépésnek fontosságát – annyit jelentett, mint visszatérni Afrikába, mert Itália egykor itt győzte le Hannibált, itt fogta el Jugurtát, itt igázta le a Ptolomeusokat, itt verte meg a szaracénokat, itt szórta szét a kalózokat: egykoron Itália, amikor összefogta Európát és megjósolta jövőjét, megütközött Kelet minden erejével és diadalmaskodott.”) Ezért fáj most annyira ez a csúfos kudarc. Oriani keresi és rá is mutat ennek a kudarcnak az okára: „... hiányzott belőlünk még az önérték, amely egy népet arra kötelez, hogy inkább kockáztassa, de ne hajtsa meg a fejét. Kalandnak ítéltünk minden távoli vállalkozást és imperialis szöcséplésnek az impérium szükségét, feledésbe merült az a tény, hogy a nagy politikában a géniuszunk félre kell vezetnie a tömeget és el kell bannia érdekeinek kapzsiságával, hogy elvezethesse oda, ahova kell és ahova nem tudna eljutni.” Es amikor a második könyv XVII. fejezetében (Az imperializmus) irigykedve mutat rá Anglia és Németország imperializmusának megteremtésére, megint fájón emlékezik meg az olasz imperialista törekvések csődjéről: „Csődöt mondtunk Afrikában, de hozzákötőzöttünk, s a XX. században sem tépjük el e kötelekeket (Eritrea !): minthogy talán sokkal gyávábban önzők voltunk, sem mint felkészületlenek, azt színleltük, hogy nem értjük meg ennek a vállalkozásnak végzettségét, amelyet az európai történelem ránk mért, miután előmozdította és megfizettette velünk nemzeti feltámadásunkat.” Es mindjárt megmutatja az orvosságot: „Erősnek lenni, hogy nagyok lehessünk, ez a kötelesség: kiterjeszkedni, hódítani szellemileg, anyagilag, kivándorlással, szerződésekkel, kereskedelemmel, iparral, tudománnyal, művészettel, a vallással, háborúval. Lehetetlen visszavonulni a versenyből: tehát győzni kell benne. A jövő azoké lesz, akik nem félnek tőle: a szerencse és a történelem nő, és csak azokat a bátrakat szeretik, akik képesek erőszakkal letépni őket és akik vállalják a kaland kockázatát, hogy leigázzák szerelmüket...”

Ime, a mai olasz imperializmus himnusza!

De Oriani megadja az új olasz kormányforma mintaképét is. Ellensége a szocializmusnak. A harmadik könyv VI. fejezete „Az individualizmus” címet viseli. Ebben mondja Oriani, hogy „az osztályküzdelen szocialista tana nélkülöz minden eredetiséget: az osztályok, a testületek

mindenkor és mindenhol így küzdöttek.” Rámutat, hogy a szocializmus tagadásai merőben alakiak. A szocializmus tagadja a tulajdont és a hazát, de még csak álmában sem tud elképzelni valamely jövő emberiséget e kettő nélkül. A vallásokban eltérő Istent és még csak az emberiséget sem állítja a helyébe. Tiltakozik a háború ellen és mindennap azzal fenyegetőzik, hogy fellázad. „Sztrájkot hirdetni – mondja tovább – ideális síkon annyit jelent, mint valaminek a kifosztását elrendelni, megakadályozni a munkát annyit, mint rablást elkövetni: de nem mernek fegyverrel ellenállni az erőszaknak; a csapatok napokon át kénytelenek mozdulatlanul szemlélni a túlkapásokat, amelyek egy-egy polgárháborúval is felérnek már, s csak azért vértelenek, mert a megtámadottak gyávák s a kormány cinkosa a támadóknak...” Nem híve a merev abszolutizmusnak. Könyvének egy másik helyén (II. könyv, VI. fejezet) kiemeli ugyan, hogy minden idők történetében az abszolutizmus túnt fel a leghatékonyabb és leggyorsabb módszernek, hogy előre lendítsék a tömeget, de az így elért eredmények majdnem mindig felületeseek és rövid életűek voltak. Az egyén lelkében sohasem tartós a javulás, ha az nem lelkének erőlködéséből származik. Oriani tehát a léleknek ezt az erőlködését kívánja. Ezért a tömeg helyett az egyénre helyezi a súlyt, a szocializmus helyett az individualizmust hirdeti. „Az eszmék forradalma – úgymond – az individualizmust hirdeti.” Ez az individualizmus nem jelentheti az egyén öncélúságát. „Az egyén nagysága – mondja megint más helyen (II. könyv, IV. fejezet) – nem onnan merít erőt, ha magánosan elmélyved saját egyéniségében s így sóvárog a múlt vagy a jövő történetének messzeségei felé, hanem épp abból a rejtélyes képességből, hogy bele tudja vetni magát az életbe.” Es ugyanennek a könyvnek második fejezetében ezt írja: „Az eszmék a tömeg ösztönéből fakadnak és szenvedélyekben valósulnak meg: a nagy emberek testetik meg ezeket és így bizonyos kölcsönösség táplálja a magasabbrendű és az alacsony öntudatokat: a kicsiny, kollektív egyén a nagy, magában álló egyéniségben szemléli önmagát, aki egy népet vagy egy századot magábaforrasztva halhatatlan képet fest róla a világ emlékezetébe.” Az egyén csak a kollektivitásban élhet, vagy amint ő mondja: „Az egyedülálló egyéniség nem létezhetik a kollektív egyéniség nélkül.” Ezért kell az egyénnek a maga érdekeit mindig alárendelnie a közösség érdekeinek: „a szellemi fejlődés abban fog megnyilatkozni, hogy elfogadja ezt a kényszert, nem csak túri

íme, megint azok az alapelvek, individualizmus, egyéni érték és az egyén munkája a közért – amelyek Oriani ideáljai és egyben a fasiszta Olaszország kormányzati alappillérei.

Egyéb részeiben azonban ez a hatalmas munka nemcsak olasz biblia, hanem az emberi élet szintézisének szimfonikus költeménye. A harmadik könyv utolsó címében („Felhívás”) elmondja, hogy ebben a könyvben igyekezett a magasba tekinteni. Nem kíván kalauz lenni, „csupán rámutat a tovairamló tájban azokra a csúcsokra, amelyek felett a nap kibukkan reggel, vagy megpihen alkonyatkor, a mocsarakra, ahonnan a miazmák kövei emelkednek fel, az alföldekre, amelyeket pompás termés borít”. Es egy másik helyen (II. könyv, XV. fejezet) így jelöli meg munkájának célját: „Olyan vagyok, mint a vándor, aki megáll a tengerparton, nézi a fenyegető sötétségben tovatűnő hajókat s tekintetével az utolsó nap-sugárnyitotta utakat keresi”. Nincs az emberi és nemzeti életnek egy problémája, amely érdeklődését fel nem keltene s amelynek lényét, fejlődését, előretörését vagy hanyatlását ne tudná mesteri, biztos ítélettel meglátni és megokolni. A témákat három könyvben tárgyalja. Az egyes könyvek közötti megoszlásban azonban nem szabad logikai rendszerezést keresni. Bár írójának tudása és irodalmi felkészültsége óriási, filozófiája mégsem tudományos, hanem inkább intuitív, és ez magyarázza az egyes kérdéseknek intuitív, érzésszerű kiragadását és megtárgyalását. Minden fejezetben emelkedett költői lélek sugározza szét remekbefoglalt ígét, emellett ezek a költői gondolatok tiszták, átlátszók, érthetők és kevés kivétellel meggyőzők is.

Híve a szabadság gondolatának. Az akaratilag szabadság hirdetője és apostola. „A szabadságnak előfeltétele az akarat és enélkül a gondolat nem lehetne egyéni. Azok, akik tagadják a lélek szabadságát, lehetetlenségbe ütköznek.” „Az igazság szükségképpeniség a gondolatban és szabadság a lelkiismeretben.” „A szabadság tehát nem más, mint a szükségképpeniség elfogadása, ami által szellemünk aláveti magát az igazságnak és lemond azoktól az eszközökről, amelyekkel küzdhetne ellene.” „Kinevelni az egyént a szabadságban, ez a történelem titka: az embert az élet fölé nevelni, ez a tragédia még mélyebb titka. De ha az ember nem ér fel a gondolattal, ha a szabadság nem emelkedik fel a szükségyszerűséghez, ha nem fogadja el úgy, mint elsődrendű igazságot és nem veti alá magát, hogy megvalósítsa az önfeláldozás kínjában keresztül, akkor az ember nem ember.”

Híve a tekintély elvének. „Ha az élet – úgymond – a gondolat megnyilatkozása, úgy megvalósítása annyira folyamatos és kimerítő erőfeszítést kíván meg, hogy a legtöbb egyén elhullik benne, anélkül, hogy tudatosítaná magában a művet, amelyért feláldozta magát. Számukra ilymódon a legfőbb igény a tekintély bizonyossága.” „A tethöz szükséges energiát elegendő mértékben csak így lehet megőrizni. Vallás, filozófia, tudomány és politika mindmegannyi rendszer, amelyekben a tömeg védelmet keres a túlságosan nyílt helyek szenvedései ellen...”

Hirdeti a tulajdon szabadságát. Ennek gyökere – úgymond – az emberi személyiségbe ereszkedik: „az ember épúgy tulajdonosnak születik, ahogy vallásosnak, művésznak, tudósnak, politikusnak. Az ember az egyetlen az egész világmindenségben, aki azáltal birtokolhat, hogy beleteszi magát valamely dologba s ezt, mintegy leszakítva a természetről, védőgáttá kovácsolhatja a többi emberrel szemben”. „Egyedül a halottaknak nincs tulajdonuk, mert csak a léleknek van tulajdonjoga a tetemeknek pedig nevük sincs.” „Semmisítsük meg a tulajdont, és az emberi egyéniségnek nem lesz többé külső megkülönböztetése.” Az pedig, amit az öröklésről mond, a tulajdonnak egyenesen az apoteózisa: „De ha az élet minden önzése elszabadul a tulajdonban mint valami arénában, az a legfájdalmasabb önzés, amely a halál ellen harcolt, épp a tulajdonban vált a halhatatlansággá aratott első győzelemmé. Mert mi más lenne az örökösödés, amelyet a tulajdon önzése talált ki és törvénye szentelt meg?”

Felbonthatatlannak mondja a házasságot, amely ma szerinte válságát éli. „Az ókoron keresztül a házasságnak eszmei jelentése volt, míg most, a filozófiának a valláson aratott végső győzelmével, amikor az eszmény szétszórva minden antropomorf megjelenési formáját, felszabadította az embert és az Istent” – a házasság nem lett egyéb, mint szerződés, akár csak a bérlet meny. „A szerelem, amíg szabad, állati; mielőtt emberiyé válik, rab-szolgává tesz; következményei a láncok. És ez a dicsősége, különösen ha vértanúsággá változik.” „Bizonyítások be, – mondja tovább – hogy a válás fokozza a házastársakban a szülői hivatást, akkor elfogadom a válást.”

Egészen modernnek Orianiak a büntetésről kialakított véleményei. Plasztikusnak mutat rá az összes eddig alkalmazott büntetési rendszerek csödjére. A büntetés, mondja, szükségesebb a törvényben, mint a társadalomban, mert a közre való hatása bizony nagyon csekély. Es akkor rámutat az egyedül hasznos büntetési eszközre, a munkáltatásra. „Tartsuk az elítéltet az élet közelségében, – úgymond – minél kevésbé forgassuk őt ki emberi mivoltából, legyünk hozzá szigorúak harag nélkül és könyörületesek érzélgés nélkül.”

Apostola a karitásznak, annak az erénynek, amelyet „soha költőnek nem sikerült meghatároznia, mi ez.” A jótékonyág szerinte kiegészítője a törvény princípiumainak és kiegészíti a törvény formáinak igazságát. Annál nagyobb ellensége azonban a költő az új idők szülte „filantrópiának”. „Dobjunk egy rózsát a mocsárba, – úgymond – hagyjuk szétrohadni, azután szedjük ki újra, hogy még egyszer felhasználjuk valaminek díszítésére; íme ez a filantrópiává lett karitás.” Míg a régi közmondás szerint az adó kéz fölötte áll az elfogadónak,

a filantrópiában minél szélesebbre kanyarították ezt a mozdulatot, hogy az adakozó kezét annál messzebről láthassák. A filantrópia Oriani szerint csak eszköz arra, hogy a gazdagok lecsillapítsák lelkiismeretük nyugtalan-ságát azon az igazságtalanságon, amellyel vagyonukat megszerezték.

A szellemi teremtés tanának hirdetője. A Darwin-féle evolúció elméletét megbukottak látja. A teremtés gondolati és akaratilag egységet tételez fel: „Íme talán ez az oka sok tudós ösztönös idegenkedésének és az összes materialista filozófusok elméleti gátgördítésének: mindkettőn attól félnek, hogy a teremtés mélyéből feltámad az örök isten, mert a következtetés ereje a logikát az egység-től a személyiségig emeli.” „Ha eszme és típus nem léteznék már eleve, az evolúciós elméletnek kell megmagyaráznia, mi az, ami egy testet arányosan megtervez és struktúráját összhangba állítja.”

A szerelmet a legideálisabb magaslatokra emeli: „A nő lélek lett, s ehhez a lélekhez kellett eljutni még akkor is, ha teste csiholta a vágyakat vagy csillapította le a szükségleteket”. „Ne alacsonyodjunk le oda, hogy a szerelmet a fajfenntartás mozzanataiban keressük, s a szellem tiszta szférájába se emelkedjünk, ahol a lelkeknek nincs testük és már csak nem is emlékeznek rá, hogy volt.” Undorral fordul el a modern szerelem fertőjétől, amely lealacsonyítja a házasságot, ahol immár csak két vagyon szövetkezik, vagy egy foglalkozás és egy hozomány, vagy egy hozomány és egy cím, esetleg két falánkság az eddel utáni hajszára. Undorral nézi a mai ipari túlekedést, ahol a házasságtörés súlya is már a minimálisra csökkent, mert hiszen az asszony nem érez mint feleség és anya és így nem érzi azt sem, hogy mit áldoz oda tulajdonképpen a szeretőjének. „Csak ha vállaljuk az élet tragédiáját és ha megköveteljük a nőtől az eszmény elérhetetlen igazságát, csak akkor válnak kevésbé vigasztalanokká a szerelem katasztrófái: lélekkel kell szeretni ahhoz, hogy a test is szeressen: talán tisztának kell lenni ahhoz, hogy megismerhessük és kimondhassuk a gyönyör végső szavát.”

Épp ez az emelkedett felfogása a szerelemtől * a házasság súlyáról s jelentőségéről teszi Oriani egyben elfogulttá a nők emancipációs törekvéseivel szemben. Oriani szerint a természet nem csinál másodlatokat. Ha tehát a férfi és a nő ugyanazokat a feladatokat végzik, kettőjük közül az egyiknek nincs igaza, és mivel a férfi soha nem végezhetne női funkciókat, a nő önmaga ellen vét, ha a férfival egyforma akar lenni. A férfi számára, mondja Oriani, a díszhely mindig a fegyverrel vagy fegyver nélkül vívott harcok mezején lesz, amikor felfedi saját bátorságát vagy ujjong erejének tudatában. „Akár közkatona, akár generális, élete nem túri a békét: feladata leigázni a természetet, megteremteni a történelmet.” A nő számára ellenben a díszhely gyermeke párnájánál van: „csak ő tudja fiát életben tartani, csak ő csepegtetheti lélkébe azokat az érzelmeket, amelyeket később még a szenvedélyek önzése sem fojthat el benne.” „A nő nélkül a gyermek nem élhet; anélkül, aki nem egészen anya, feleség, nővér és leány, az élet üres marad; a férfinak mindnyájukért dolgozni kell otthonában, egymagában kell őket eltartania, megvédelmeznie. Ez az ideál: minden más elmúlik, mint valami tévedés, vagy ha tovább tart, úgy tart tovább, mint valami nyomorúság.” Oriani azt mondja, hogy sokkal nehezebb és szebb feladat egy szép termetre ruhát szabni, mint egy kis katedrán kibetűzni azt, amit valamely nagy szerző megírt egy szép könyvében. A nők beözönlése a férfipályákra, véleménye szerint nem intellektuális szenvedélyből fakadt, hanem az új-kor nyújtotta új szabadság felett érzett büszkeségből. Azt nem veszi észre a maga emelkedett felfogásának polcáról, hogy a mai szociális körülmények között nem minden nő töltheti be női és anyai hivatását és nem minden nő lehet varrónő sem. Az esetek igen nagy százalékában a társadalmi nyomorúságok és visszasságok üzik a nőt a férfi pályájára, amelyet pedig sietve és örömmel hagy el a nő, mielőtt arra mód kínálkozik.

Társadalmi problémái közül kiemelkedő az arisztokrácia szerepének és fejlődésének vázolója. Az aris-

tokrácia kiválasztódása Oriani szerint társadalmi szűkesség. Az életnek két főigénye van: fölfelé haladni és fennmaradni. A tömegben azonban gyér ehhez az értelem; az arisztokrácia kötelessége volt a többiek helyett gondolkodni és akarni. „A nép az arisztokráciában önmagát látta, sokkal magasabbrendűnek és sokkal ősbibbnek... Ebben az erősen megszervezett sejtben nyugodott mindnyájunk jövőjének legfőbb biztosítéka. Az arisztokrácia azonban lehanyaglott, mert nem tudta betölteni az összesség fölfelé emelkedésének a célját: „Mert nem minden kiválasztható lesz kiválasztva: sőt, sokan, akik megérdemelnék a legmagasabb rangokat, lenn maradnak.” Az eleven erők a népből és a polgárságból kezdtek előtörni, a politikai funkciók fontossága pedig a polgárokat az arisztokraták fölé emelte. Utolsó szerepe volt az arisztokráciának Oriani szerint, hogy uralkodjék a népen a király zsarnokságával szemben. De aztán maga az arisztokrácia kezdett el zsarnokoskodni, gyámi szerepe a nép fejlődésének akadályává lett, míg végül a történelem összenyomta, felszippantotta az arisztokráciát. A történelmi arisztokrácia tehát meghalt. Az új arisztokrácia, a szellem arisztokráciája azonban halhatatlan. „Szükség van egy új arisztokráciára, amely, miközben kifejezi a legmagasabbrendű különbségeket, egyúttal megoldja a többiek egyenlétét.” A szellem arisztokráciájának ez a szerepe örök: „Amíg a nép nem valódi emberekből áll, nem lesz szabad; mindaddig viszont az új arisztokrácia lesz a vezetője és mintaképe a gondolat és a tett síkján és senki sem fogja tudni, hogy ez miből keletkezett s miért uralkodik mindenütt törvények és fegyverek nélkül.”

Érdekesen mutat rá a társadalmi problémák során, hogy az industrializmus, az ipari kultúra fellendülése az ember lelki szükségleteit nem tudta kielégíteni. Az industrializmus csak a társadalom gazdasági ideálját tudta maga elé tűzni. „Az eszmék forradalma bontogatja szárnyait a szabadság válságában s a hódítás mámorából, amely szédíti a tömegeket, pesszimizmus üti fel a fejét. Miközben mindenki a földi paradicsom közelségét hirdeti, szaporodnak a kolostorok...” „A gazdagság, amely legfőbb célja volt az industrializmusnak, végső lehetősége is lett; filozófiája halott volt, tudománya a nevetségességet súrolta, művészete a közönségességbe süllyedt.”

És ennek az industrializmusnak nyomán támadt fékevesztett materializmus kivetkőztette a pénzt is a maga szerepéből. „Mint hogy a gazdagság látszik az élet legjobb biztosítékának, a pénz lesz mindenkinek az álma, a dolgozónak és a henyélőnek, a fiatalságnak, amely izlelgeti az életet, és az öregségnek, amely épp azért, mert veszni érzi, kétségbeesetten kapaszkodik a pénzbe, amelyen a megvalósulás felé vezető úton az élet minden formája keresztül megy.” Minthogy az egyéni életben a függetlenség a pénzből ered, gazdagnak és szegénynek egyaránt szüksége van rá. A pénz tehát fontos, nélkülözhetetlen a társadalmi életben. A hiba azonban ott van, „hogy ipari civilizációnkban a lélek sohasem viselkedett hitványabban a pénz előtt, mint éppen manapság.” Mindazok, akik nem akarják megerőltetni magukat, hogy életük középpontját az érzelem vagy a gondolat síkjára emeljék, azok a pénznek az imádatába süllyednek, „amely minden hívő csodatevője és minden rabszolgá szultánja”. „A romlottság mindig imádni fogja, a szenvedélyek átközödve és esdve felé fognak sikoltozni, míg csak saját tüzükből meg nem tisztulnak; a nők úgy álmodoznak róla, mint a kisgyermek játékaikról, a férfiak odavetik a nőnek, megfizetve vele azt, ami értéktelen bennük, a szerelmet vagy ennek illúzióját.”

Mint az egyéni értéknek, az individualizmusnak hirdetője, a társadalmi és gazdasági életben is természetesen ellene van a szövetkezés gondolatának. A szövetkezetek szerinte nem jelentenek egyebet, mint néhány elszigetelt, kirekesztett egyénnek a védelmét, akik képtelenek voltak megvédeni magukat azoktól a túlkapásoktól, ahova az egyéni erő a szabadság keretén belül eljutott. Néhány szövetkezet szerencsés példája nem elég arra, hogy megcáfolja az egyénnek a csoport feletti fölé-

nyét. Az egyesülés és szövetkezés gondolatát csak ott helyesli, ahol annak indítéka nem a gyöngeségnek az ösztöne, hanem inkább az egyéni törekvés a gazdasági előnyöknek a társas kapcsolatban való nagyobb biztosítására. Ezért érti meg és pártolja a részvénytársaságok gondolatát. Szerinte a részvénytársaságok a történelemben a zsoldoscsapatok új formája. „Erejük óriási, névtelen, személytelen, de művük törvényének és szenvedélyességének van egyénisége.” Hogy a szövetkezésben mennyi emberi és mennyi karitás van, azt megint nem látja.

Rendkívül emelkedett nézőpontból szemléli a kereszténységnek a feladatát, a katolicizmus jelentőségét, de bátor kézzel rámutat a katolicizmusnak válságát okozó belső okokra is. Mindemellett nem adja fel a reményt arra, hogy az újabb, tisztultabb erkölcsi erő visszaadja majd a kereszténységnek azt az univerzális jelleget, amelyre isteni alkotójának gondolata és belső tartalma szerint hivatva van. „A kereszténység megnevesítette az emberi tragédiát: ime ezért szeretik még mindnyájan Jézust.” Ne üldözzük el tehát őt a törvényszékekről, mert az igazságosság csak egy isteni álcmban igaz; hagyjuk őt ott a kórházakban, a haldoklók ágyain, mert csak az ő ígérete csillapíthatja le az élet és a halál hiába-valósága feletti végső kétségbeesésüket. Meg van róla győződve, hogy a kereszténység isteni alkotás. Strauss és Renan kísérlete Jézus alakjának profenizálására egyformán csődöt mondott. És ha a kereszténység, úgy mond, Hegel büszke állítása szerint, nem is volna végső vallása az emberiségnek, biztos, hogy „ma még mindig a leg-egyvetemesebb és a legmagasabbrendű”.

Ezek a kikapott részletek, a nagy szintézisnek ezek a színes összetevői elég világot vetnek szerzőjének lelkiületére, emelkedett felfogására, tiszta erkölcsi gondolkodására. Ezekben keresztül az eszmék forradalmát, vagy talán helyesebben az emberiség eszméi kialakulásának, kiforrásának folyamatát látja. És bár innen-onnan már majdnem egy félszázad választ el ennek a könyvnek a megjelenésétől, eszméi ma sem elavultak, sőt ma is utat mutatnak az ember és a nemzeti örök küzdelemben.

A könyv az olaszoknak lett írva. Igazságai azonban, még a nemzeti jellegűek is, egyetemesek. És ha egy olyan kis nemzet, mint amilyen a magyar, nem is álmodhat imperializmusról, mégis Oriani szavaiból megantulhatja és magába szívhatja azt a nemzeti hitet és öntudatot, amelyhez, hogy fennmaradjon és helyét a történelemben méltón betölthesse, még a legkisebb nemzetnek is szüksége van.

Ezért magyar szempontból is rendkívül nagy jelentőségű Angyal Pál munkája, hogy ezt a könyvet a magyar olvasóközönségnek hozzáférhetővé tette és ezzel egyben – a fordító tudományos és irodalmi jelentőségére tekintettel – a magyar fordítási műfajnak újabb jelentőséget és értéket adott.

Faluhegyi Ferenc

Megfigyelések a bőr foglalkozási ártalmairól

Grüneberg professzor beszámolója (Medizinische Klinik 1939. 808. lap a hallei bőrgyógyászati klinikán gyűjtött tapasztalatairól magyar vonatkozásban is figyelmet érdemel. Az 1927. XXI. törvény 70. §-a ugyanis megállapítja a foglalkozási betegség fogalmát és azokat kártalanítás szempontjából az üzemi balesetekkel egyenlően bírálja el. A kártalanítandó foglalkozási betegségek jegyzékét miniszteri rendelet határozza meg, a 2. ilyen jegyzék a 7600/1936. M. E. sz. rendelettel jelent meg és a felsorolásban számos olyan betegség és munkakör szerepel, amely munkakörben, vagy az ott használatos és ugyancsak a jegyzékben megjelölt anyagoktól bőrbetegségek ismeretese. Valószínű tehát, hogy a jövőben a foglalkozási bőrbetegségek kártalanítása is foglalkoztatja majd a magyar szociális biztosítást, esetleg a bíraskodást.

Németországban csaknem az említett magyar rendelettel egyidőben egy újabb rendelet (3. rendelet 1936. XII. 16. kelettel) lépett életbe. Megemlíthetjük, hogy az előzetesen érvényben volt rendelet a bőrbetegségekre

nagyobbára ugyanazokat az elveket tartalmazta, illetőleg a német 3. rendelet ugyanazokat az elveket helyezte hatályon kívül, mint amelyeket az említett magyar rendelet életbe léptetett. Grüneberg beszámolója az átmeneti időre esik, így tapasztalatai ránk különösen érdekesek, mert megfigyelései részben még a magyar betegségi jegyzékkel azonos német jegyzék előírására támaszkodnak és megvilágítják azt is, miért látták Németországban szükségesnek annak a rendszernek elhagyását, amelyet mi most léptettünk életbe.

A német 2. jegyzék (amely 1936. XII. 16. rendelettel érvényét veszítette) és az említett magyar miniszterelnöki rendelet a foglalkozási bőrbetegségek kártalanítását bizonyos anyagok által elszenvedett károsításhoz köti. Ilyenek a higany, foszfor, arzén, benzol és homológjai, a zsírsorozat szénhidrogénjeinek halogén vegyületei, idején továbbá a lépfene, a rádium és röntgensugarak okozta károsodások és a bőr egyszerű rákos betegségei. A hatályon kívül helyezett német jegyzék még egyéb anyagokat (kátrány, stb.) is felsorol.

Grüneberg beszámolójában mindenekelőtt rámutat arra, hogy a foglalkozási bőrbetegségekben számánál fogva elsősorban az ekcéma bír jelentőséggel. Ennek megértéséhez tudnunk kell, hogy az ekcéma a mai fel fogás szerint a szervezet túlérzékenységén alapuló betegség, amely túlérzékenység általában egy bizonyos anyaggal szemben áll fenn és legtöbbször a foglalkozás folyamán fejlődik ki. A túlérzékenységet okozó anyag meghatározásának pontosan kidolgozott módszertana van: az úgynevezett bőrérzékenységi próbák alkalmazása, azaz a tekintetbe jövő anyagból, vagy anyagokból az egyes oldatokra különböző töménységben az anyagot 24 óra a beteg ép bőrére helyezjük, esetleg a bőrt finoman megkarcoljuk, vagy pedig az oldatot igen kis mennyiségben a bőrre fecskendezük. Ha ezen a helyen bőrgyulladás észlelünk, a kérdéses anyagot a túlérzékenység és az ekcéma okozójának tekintjük. Az ismertetés 69 biztos foglalkozási eredetű és pontosan feldolgozott ekcémáról számol be. Legnagyobb arányban (30-4%) a terpentin és annak pótszerei bizonyultak az ekcéma okozójának. Utána a cement-ekcéma (kőművesek, szerelők, stb.) következett (13%), majd pedig a káliumipar munkásai (6%). Rámutat, hogy ez utóbbi két betegségcsoport (tehát anyagában az összes ekcémások kerekén 20%-a) vizsgálatában az előbb említett bőrpróbák nem bizonyultak alkalmas vizsgáló eljárásnak, mert itt nem a szervezet általános túlérzékenysége (allergiája) a döntő tényező, hanem a bőrnek csökkent ellenállóképessége lúggal szemben, aminek fennállását más szerzők kísérletileg is kimutatták. A feldolgozott anyagban szerepeltek még galvanizáló, robbantó anyagokat előállítók, végül pedig a pékek. Az utóbbiak ekcémájának okául az úgynevezett liszt-

javító anyagokat jelöli meg. Ezeknek a forgalomból való kivonása után a pékek ekcémák száma jelentősen csökkent. A pékek ekcémák hasonló viselkedéséről Magyarországon más helyen magam is beszámoltam. A közlemény külön foglalkozik a bőrérzékenységi próbák részletkérdéseivel és rámutat arra a nehézségre, amit az ú. n. polyvalens túlérzékenység jelent, amikor a beteg többféle anyaggal szemben érzékeny, így pl. az ő anyagában betegeknek 20%-a terpentinnel szemben is túlérzékeny volt. Szerinte tehát egyedül a bőrpróba nem lehet kritériuma annak, hogy egy betegség foglalkozási eredetű-e, hanem a vélemény felállításában a körelőzményt, a betegség lefolyását, elhelyezkedését is figyelembe kell venni. Rámutat, hogy nem mindig a kéz a legexponáltabb bőrterület, hanem az arc, vagy a nyak ruhátlan része. Felhívja a figyelmet a praedisponáló tényezőkre (gombás bőrbetegségek, seborrhoea, erős izzadás, stb.).

A foglalkozási ekcémák mellett röviden beszámol még más klinikai megnyilvánulásban jelentkező foglalkozási bőrbetegségekről, mint amilyen az ásványi olaj okozta, vagy a klór okozta akne, a kátrány okozta túlérzékenység fényel szemben, végül pedig a foglalkozással összefüggő fertőzőes betegségek, amelyek között két bábának syphilitikus infekcióját említi meg. A 3. német rendelet szerint kártalanítandó foglalkozási bőrbetegségnek azt kell véleményezni, amely súlyossága vagy visszaesésre való hajlama miatt a foglalkozás megváltoztatására, vagy mindenemű keresőmunka felhagyására kényszerít. Nem érdektelen a megjegyzése, hogy ez a rendelkezés még mindig nem ment át a német orvosok köztudatába. Rámutat arra, hogy a bőrbetegségeknek a 3. rendelet értelmében való elbírálásában az orvosi vélemény mellett egyéb tényezőket is tekintetbe kell venni, ami a segítségnek a módját is megjelöli néha. Így a kártalanítás helyett nem egyszer eredményesnek bizonyult a foglalkozás-változtatás, vagy ha a beteget kioktatták az egyszerű tisztálkodásra, bizonyos tisztálkodási mód elhagyására, ha a beteg ugyanabban az üzemben más munkahelyre került. Mindezeket a körülményeket elbírálni azonban csak a gyártást és az üzem körülményeit jól ismerő orvos képes és ezzel felhívja a figyelmet az üzemi orvos működésének fontosságára.

Mindezekből a magyar jogszabályokra azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a foglalkozás következtében bőrbetegekké váltak megsegítésében a kártalanítandó betegségek jegyzéke alapján való eljárásnál sokkal eredményesebb lesz a 260.250/1936. B. M. sz. rend. 10. §-ának alkalmazása, (az OTI betegségmegelőzési ágazatának rendtartása), amely módot ad, hogy a szociális biztosítás a munkásnak új foglalkozási ágra való áttérését és átképzését elősegítse.

Somogyi Zsigmond

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Erődi-Harrach Béla dr.

87163 Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest. Felelős nyomdavezető: Kárpáti Antal
Nyomatott a könyvnyomtatás 500-ik évében

E SZÁMBAN MEGJELENT CIKKEK SZERZŐI:

BÍRÓ BALÁZS dr., egyet. m.-tanár, kir. közigazgatási bíró
* RÁCZ GYULA dr., ny. államtitkár * NINO FALCHI ár.,
szociális tudósító, az olasz mezőgazdasági munkásszervezet
(C.F.L. A.) tisztviselője * CSERGŐ KÁROLY dr., ny.
alispán * IFJ. ERŐDI-HARRACH BÉLA, Veszprém vár-
megye szociális tanácsadója -* ERŐDI-HARRACH BÉLA
dr., egyetemi ny. r. tanár, az Orsz. Szociálpolitikai Intézet
igazgatója * KOLB BÉLA, középiskolai tanár * KOPPÁNY
REZSŐ dr., okleveles közgazda, Tapolca * HILSCHER
REZSŐ dr., egyet. m.-tanár, adjunktus * KAPUSSY IMRE
dr., felsőkereskedelmi iskolai tanár, Győr * ÖSTÖR
ANDRÁS dr., kir. közjegyzőhelyettes * VIZY ANDRÁS dr.,
Zala vármegye szociális tanácsadója * MIHÁLFY ANTAL
dr., belügyminiszteri titkár # FALUHELYI FERENC dr.,
egyet. ny. r. tanár, Pécs -* MELLY JÓZSEF dr., egyet.
m.-tanár, tisztiorvos -* SOMOGYI ZSIGMOND dr., egész-
ségügyi főtanácsos, az Orsz. Szociálpolitikai Intézet
egészségügyi főnöke

S Z O C I Á L I S S Z E M L E

T Á R S A D A L O M P O L I T I K A I F O L Y Ó I R A T

SZERKESZTI:

ERŐDI-HARRACH BÉLA

*

KIADJA: AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

MEGJELENIK MINDEN HÓNAP 1-ÉN, HAT ÍVBEN

*

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI-U. 7

Telefon: 139-753
Postatakarékpénztári csekk számla sz.: 23.932

*

*Előfizetési díj egy évre 6.- P. Jogi személyeknek, iskoláknak, könyvtáraknak, intézményeknek,
közhatóságnak évi 20.- P. Egyes szám ára 50 fillér.*

*

Szerkesztőségi órák: hétfőn d. u. 6-8-ig.